

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

Diplomsko delo

**RAZVOJ DRŽAVE BLAGINJE NA PODROČJU
OMEJEVANJA PROBLEMOV
BREZPOSELNOSTI**

Nastja Modec

Ljubljana, september 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO

DIPLOMSKO DELO

**RAZVOJ DRŽAVE BLAGINJE NA PODROČJU OMEJEVANJA
PROBLEMOV BREZPOSELNOSTI**

Kandidatka: Nastja Modec
Vpisna številka: 04040622
Študijski program: Univerzitetni študijski program Uprava 1. stopnja
Mentor: izr. prof. dr. Primož Pevcin

Ljubljana, september 2013

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana Nastja Modec, študentka univerzitetnega študijskega programa Uprava 1. stopnje z vpisno številko 04040622, sem avtorica diplomskega dela z naslovom Razvoj države blaginje na področju omejevanja problemov brezposelnosti.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili,
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu,
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Ur. list RS, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za upravo,
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo,
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela in soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Tatjana Caf, prof. slovenščine in matematike.

Ljubljana, 3.9.2013

Podpis avtorice:

POVZETEK

V diplomskem delu z naslovom Razvoj države blaginje na področju omejevanja problemov brezposelnosti je predstavljen razvoj države blaginje, ki se je začel v dobi industrijskih delavskih razredov. Le-ta je bil dolgo časa vladajoča družbena skupina v Evropi. Začeli so se pojavljati problemi te kategorije, saj je prihajalo do izgube dohodka zaradi nesreč pri delu, invalidnosti, brezposelnosti in/ali starosti. Namen dela je ugotoviti, kako je potekal razvoj držav blaginj v Evropi in kakšen režim je prisoten v Sloveniji, ter povezati vlogo države s problemom brezposelnosti.

Osnovna vloga države blaginje je, da skrbi za socialno varnost državljanov in jim nudi ter zagotavlja ustrezní življenjski standard. Poznamo več različnih tipov držav blaginje, in sicer korporativistični, rezidualni ter univerzalistični model. Države blaginje skušajo omiliti napake, ki nastajajo pri delovanju trga delovne sile, pri tem pa uporabljajo različne oblike regulacije. Med najpomembnejše spada politika zaposlovanja. Zmanjšanje brezposelnosti pomeni višji standard in večjo blaginjo za ljudi. Države blaginje se na različne načine in z različnimi reformami ter ukrepi borijo proti brezposelnosti, katere stopnja se zvišuje.

Ključne besede: blaginja, države blaginje, brezposelnost, trg dela, ukrep.

SUMMARY

THE DEVELOPMENT OF THE WELFARE STATE IN LIMITING THE PROBLEMS OF UNEMPLOYMENT

My diploma The Development of the Welfare State in Limiting the Problems of Unemployment shows the development of the welfare state, which started in the period of the industrial working class. For a long time, that was the ruling class in Europe. After that, the difficulties, such as the loss of income due to accidents at work, invalidity, unemployment and/or age, appeared. The purpose of my diploma is to show the development of the welfare state in Europe and the arrangement in Slovenia and to determine the role of the state in unemployment.

The main role of the state is to provide the citizens with social security and with the adequate living standard. There are three different types of welfare state: corporatist, residual and universalistic. The welfare state tries to diminish the mistakes which appear in the functioning of the labour market and uses different forms of regulation, one of the most important one being the employment policy. The reduction of unemployment brings a better living standard and prosperity to people. The welfare state uses different ways, measures and reforms to fight the unemployment, which is increasing.

Key words: welfare, welfare state, unemployment, labour market, measures.

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	iii
POVZETEK	iv
SUMMARY	v
KAZALO	vi
KAZALO PONAZORITEV.....	i
KAZALO TABEL	i
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC.....	ii
1 UVOD	1
2 POJEM DRŽAVE BLAGINJE	4
2.1 ZAČETKI DRŽAV BLAGINJE.....	5
2.2 VZROKI ZA NASTANEK.....	5
2.3 POJEM IN RAZLIKE MED POJMI	6
2.4 NAMEN DRŽAVE BLAGINJE.....	9
2.5 KRIZA DRŽAVE BLAGINJE	10
2.6 PLURALIZEM BLAGINJE.....	11
2.7 TIPI DRŽAVE BLAGINJE	11
2.7.1 RAZVOJ REZIDUALNEGA MODELA.....	13
2.7.2 RAZVOJ KORPORATIVISTIČNEGA MODELA DRŽAVE BLAGINJE	15
2.7.3 RAZVOJ SOCIALNODEMOKRATSKEGA SISTEMA.....	19
3 DRŽAVA BLAGINJE V SLOVENIJI	22
3.1 RAZVOJ DRŽAVE BLAGINJE V ČASU AVSTRO-OGRSKE.....	22
3.2 PRVA JUGOSLAVIJA	23
3.3 DRUGA JUGOSLAVIJA	24
3.4 SAMOSTOJNA SLOVENIJA	25
4 PRIMERJAVA RAZVOJA DRŽAVE BLAGINJE SLOVENIJE Z IZBRANIMI DRUGIMI DRŽAVAMI.....	29
4.1 PRIMERJAVA RAZVOJEV NA SPLOŠNO.....	29
4.2 PRIMERJAVA RAZVOJA BLAGINJE SLOVENIJE IN ŠVEDSKE	31
5 DRŽAVA BLAGINJE IN BREZPOSELNOST KOT DRUŽBENI POJAV	34
5.1 POJEM IN VRSTE BREZPOSELNOSTI	34
5.2 MERJENJE BREZPOSELNOSTI	35
5.3 POLITIKA ZAPOSLOVANJA	36
5.4 STANJE NA TRGU DELA	37
5.5 SPREMEMBE NA TRGU DELA V EVROPSKI UNIJI V OBDOBJU 2008–2013	38
5.6 SPREMEMBE NA TRGU DELA V SLOVENIJI V OBDOBJU 2008–2013.....	39
5.7 ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE BREZPOSELNOSTI IN VLOGA DRŽAVE BLAGINJE.....	39
5.7.1 UKREPI POLITIKE TRGA DELA V EVROPSKI UNIJI V OBDOBJU 2008–2012 ...	41
5.7.2 SPREJETE REFORME V DRŽAVAH	41
5.7.3 UKREPI POLITIKE TRGA DELA V SLOVENIJI V OBDOBJU 2008–2012.....	42
5.7.4 FINANCIRANJE BREZPOSELNIH OSEB.....	42

5.7.5	EVROPSKI PRORAČUN	44
5.8	PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI MED ČLANICAMI EU.....	48
6	PRIHODNOST DRŽAVE BLAGINJE IN DRUŽBENO-EKONOMSKI UČINKI.....	50
7	ZAKLJUČEK	53
	LITERATURA IN VIRI	56
	PRILOGE	1

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO TABEL

Tabela 1: Modeli evropske države blaginje.....	29
Tabela 2: Brezposelnost v letih 2007–2012 v izbranih državah	31
Tabela 3: Evropski proračun 2007–2013 (v milijonih)	45
Tabela 4: Proračun za leto 2013 v številkah – ocene odhodkov za politike EU v odobritvah za prevzem obveznosti (v milijardah evrov).....	47
Tabela 5: Brezposelnost v letih 2007–2012 v izbranih državah.....	47
Tabela 6: Stopnja brezposelnosti v letih 2007-2012 za vse države članice.....	1
Tabela 7: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15-64) po anketi o delovni sili (v o odstotkih).....	3
Tabela 8: Stopnja anketne brezposelnosti (v odstotkih).....	4
Tabela 9: Stopnja dolgotrajne brezposelnosti 2000-2012, v državah EU (v odstotkih).....	5

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

Kratika	Pomen
APZ	aktivna politika zaposlovanja
BDP	bruto domači proizvod
BND	bruto nacionalni dohodek
ESS	Evropski socialni sklad
EU	Evropska unija
ILO	International Labour Market
ipd.	in podobno
itn.	in tako naprej
npr.	na primer
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
oz.	oziroma
RS	Republika Slovenija
str.	stran
UMAR	Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
ZRZS	Zavod RS za zaposlovanje

1 UVOD

O pomenu države blaginje se je začelo razpravljati v tridesetih letih 20. stoletja v času velike gospodarske krize v ZDA. Tedanji predsednik F. D. Roosevelt je utemeljeval, da vloga države ni samo to, da zagotavlja izvajanje pravnega reda s prisilnimi sredstvi, ampak tudi da skrbi za blaginjo prebivalstva. Država blaginje je tako nastala kot rezultat posebnih zgodovinskih razmer, ki so privedle do zgodovinskega kompromisa med delavci in kapitalisti. Država blaginje je v literaturi opredeljena kot »država, ki je prevzela odgovornost za socialno varnost in blagostanje državljanov« in jim zagotavlja tudi ustrezeni življenjski standard. Država prevzame glavno skrb za zagotavljanje ekonomske in socialne varnosti posameznika običajno s sistemi zavarovanja za primer brezposelnosti ter javnim in pokojninskim sistemom.

Razvoj blaginje je potekal skozi več faz. Prva faza razvoja držav blaginje je bila faza rezidualnih služb, ko so se pojavljale prve oblike državnih intervencij na področju zagotavljanja socialne varnosti. Sledila je faza razvoja socialne države, tretja faza pa je nastopila po 2. svetovni vojni. Znani so trije osrednji modeli razvoja države blaginje. To so Bismarckov konzervativno-korporativistični (dežele kontinentalne Evrope), Beveridgeov liberalni (Grčija, Španija, Italija) in skandinavski (Švedska, Danska, Finska in Norveška) model. Rojstvo države blaginje se je začelo med leti 1880–1914 kot Bismarckova manipulacija z delavskim razredom. V nekaterih državah se je razvila v pomembno zmago delavcev in drugih podobno zatiranih razredov. Tako je bil kancler Otto Bismarck v Nemčiji začetnik države blaginje z uveljavitvijo socialnega zavarovanja. Sledilo je obdobje rasti. Prisoten je bil močan porast proračuna za socialno področje v vseh državah. Sledila so zlata leta, kmalu po tem pa je že nastopila kriza držav blaginje (po Pierson, 1998).

Zametki razvoja blaginje v Sloveniji segajo v 19. stoletje, ko so se pojavile vzajemne podpore in pomoči preko društev. Razvoj po 2. svetovni vojni se je nadaljeval v treh stopnjah. Po osamosvojitvi, ko so bile prisotne politične in ekonomske spremembe, so se pojavili novi socialni problemi, za kar je morala država sprejeti nove ukrepe, kar je pomenilo povečanje izdatkov za socialne transfere. Eden izmed mnogih socialnih problemov je tudi brezposelnost. V zadnjih nekaj letih smo priča gospodarski, finančni in pravzaprav globalni krizi, ki močno povečuje stopnjo brezposelnosti. Država blaginja, ki je močno obremenjena s socialnimi transferji, se lahko reši iz te krizne situacije z zagotavljanjem delovnih mest, ravno to pa dandanes predstavlja veliko težavo. Države blaginje skušajo omiliti napake, ki nastajajo pri delovanju trga delovne sile, pri tem pa uporabljajo različne oblike regulacije. Med najpomembnejše spada politika zaposlovanja. Zmanjšanje brezposelnosti pomeni višji standard in večjo blaginjo za ljudi.

Socialna država kot država blaginja mora vsekakor poskrbeti za svoje državljane in jim nuditi pogoje ter možnosti zaposlitve in tudi zavarovanje v primeru brezposelnosti. Kljub reševanju problematik število brezposelnih po svetu še vedno narašča in se dviga nad 200 milijonov (po ILO, 2013, str. 1). S problemom hitrega naraščanja brezposelnosti se v Sloveniji srečujemo že od začetka devetdesetih let, ko smo se morali soočiti z velikimi

gospodarskimi problemi. V okviru gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Slovenije je Služba Vlade RS za razvoj v četrti razvojni prednostni nalogi sodobne socialne države in večje zaposlenosti pripravila predlog ukrepov za prilagodljivejši trg dela in večjo zaposlenost. Ta ukrep je med drugim vseboval tudi, kako spodbujati večjo aktivnost brezposelnih oseb in uspešnejšo politiko zaposlovanja. V diplomskem delu se ukvarjam z omejevanjem problemov brezposelnosti. Sprašujem se, ali smo res dosegli pravo državo blaginjo ali je še dolgo ne bomo in to ne pri nas ne drugod po svetu. Ves svet se sooča z vedno številčnejšo brezposelno množico, ki zase terja vsaj ohranitev, če že ne višji življenjski standard. Za to pa so potrebne bolj načrtovane, aktivnejše in ciljno usmerjene politike zaposlovanja in tudi razvoj novih storitev, dejavnosti in možnosti za ponovno vključevanje brezposelne populacije na trg dela.

Država blaginje je nastala v drugačnih razmerah kot obstajajo danes. Vrhunec je doživela v času gospodarske rasti in polne zaposlenosti. Usmerjena je bila predvsem v zagotavljanje prihodka in stabilnosti zaposlitve. Skupini, ki sta bili v tem kontekstu najbolj ogroženi, sta bili skupina starih in družine z velikim številom otrok, na kar se je odzivala država s pokojninami ter otroškimi dodatki. Danes se družbe srečujejo z drugimi viri ogroženosti, ki pa so posledica zunanjih dejavnikov. Med te lahko štejemo negotovost zaposlitve (le-to povzroča nestabilnost trga delovne sile) in brezposelnost. Tako se pojavljajo nove ogrožene skupine v populaciji. Glavni problem države blaginje danes je torej, kako se prilagoditi na novonastale razmere in pomagati tem novim skupinam, da presežejo prag revščine, in jim s tem odpreti možnosti. Osnovni pogoj za to pa je zaposlitev.

Cilji in namen ter delovne hipoteze

Z diplomskim delom želim prikazati in raziskati, kako je potekal razvoj države blaginje v Sloveniji ter tudi drugod po Evropi in kakšni modeli so se razvili. Namen je pokazati, kako se je koncept države blaginje razvijal na področju omejevanja problemov, vezanih na brezposelnost. Cilj je raziskati, s kakšnimi reformami država poskuša razrešiti težave, kako je blaginja nastajala v Sloveniji in kateri so njeni mejniki. Dotaknila sem se tudi brezposelnosti tako v Sloveniji kot v državah članicah in jo primerjala mednarodno. Glavni cilj je s pomočjo literature in virov ugotoviti povezavo država blaginja-brezposelnost. S hipotezami sem se poskušala dotakniti aktualnih težav, poiskala rešitev za trenutna stanja v državi in poskušala predvideti, kakšen bo razvoj države blaginje v prihodnosti. Moje hipoteze so naslednje:

Vse države blaginje, ki sodijo v Bismarckov model, med drugimi tudi Slovenija, imajo približno enako stopnjo brezposelnosti.

Dolgoročno povečevanje deleža neaktivnih v slovenski populaciji pomeni večji pritisk na razvoj države blaginje.

Republika Slovenija bo v prihodnosti namenila več finančnih sredstev brezposelnim osebam.

Delež brezposelnih v Sloveniji in Španiji enakomerno narašča.

Metodologija

Za celovitejšo predstavo obravnavanega problema oz. teme sem se na začetku oprla na teoretično osnovo. Pri pisanju sem uporabljala strokovno literaturo in vire, pridobljene v različnih knjižnicah. Uporabila sem tudi literaturo in strokovne članke, ki sem jih pridobila iz znanstvenih revij in interneta. Pristop k diplomskemu delu je deskriptiven. Uporabila sem primerjalno analizo razvoja države blaginje Slovenije z drugimi evropskimi državami. Analizirala sem statistične podatke v namen raziskave glede brezposelnosti. Naredila sem tudi primerjalno analizo spoznanj v praksi in literaturi ter uporabila metodo kompilacije. Za krajši zgodovinski prikaz razvoja države blaginje sem uporabila zgodovinsko metodo. Za obdelavo podatkov o brezposelnosti sem uporabila multivariarno analizo, ki je omogočala analizo več kot ene statistične spremenljivke v različnih časovnih obdobjih.

Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz osmih poglavij. V prvem poglavju – uvodu so opisani vsebina, namen in cilji diplomskega dela. Opredeljene so hipoteze in metodologija. Drugo poglavje je namenjeno obrazložitvi pojma države blaginje. Opisani so začetki in vzroki za nastanek držav blaginj. Opredeljeni so tudi pojmi in razlike med njimi. Konec drugega poglavja je namenjen opredelitvi treh različnih tipov držav blaginj. V tretjem poglavju je opisan razvoj države blaginje Slovenije na štirih temeljih: v času Avstro-ogrske, prve Jugoslavije, druge Jugoslavije in v času samostojne Slovenije. V četrtem poglavju sledi primerjava razvojev na splošno, kjer je predstavljena tudi prva hipoteza, in primerjava razvoja držav blaginje Slovenije ter Švedske. Peto poglavje je namenjeno področju brezposelnosti kot družbenemu pojavu, kjer so opredeljeni pojmi, vrste, merjenje in stanje na trgu dela, kjer je predstavljena tudi druga hipoteza. V podpoglavju, ki govori o tem, kako se financirajo brezposelne osebe in kako so sestavljena sredstva, s katerim razpolaga evropski proračun, predstavim tudi tretjo hipotezo. Zadnjo, četrto hipotezo predstavim na koncu petega poglavja, ko obravnavam primerjavo brezposelnosti. Prihodnost države blaginje in družbeno-ekonomski učinki so predmet šestega poglavja. Diplomsko delo končam z zaključkom, kjer je povzeta vsebina diplomskega dela, ter navedbo literature in virov.

2 POJEM DRŽAVE BLAGINJE

Najbolj preprosto bi blaginjo (angl. welfare) opredelili kot odgovornost države za zagotavljanje osnovne ravni blaginje svojim državljanom. Blaginjo lahko v prvi vrsti povežemo z besedo »blago«, iz česar beseda blaginja sploh izhaja. Pod pojmom blago si največkrat predstavljamo oblačila, material ipd. Blaginjo povezujemo z dobrinami (bogastvo), materialnimi dobrinami in tudi duhovnimi dobrinami. Blaginja je tako relativna dobrina, saj lahko različni ljudje pri istih virih doživljamo popolnoma različno stopnjo blaginje bodisi zaradi tega, ker jih različno vrednotimo, bodisi jih uporabljamo na različne načine.

V ekonomskem smislu pomeni blaginja, da imamo dobre pogoje za življenje, kar v prvi vrsti povezujemo z zaposlenostjo oz. brezposelnostjo državljana. Stalna zaposlitev nam omogoča zagotavljanje osnovnega življenjskega standarda. Vendar pa se družba vse bolj deli na revne in bogate. Rešitev bi bila pravičnejša porazdelitev svetovnega bogastva, odgovornosti in navsezadnje dela.

Različni avtorji najpogosteje državo blaginje definirajo kot odgovornost države za zagotavljanje osnovne ravni blaginje svojim državljanom. Država blaginje v ožjem smislu pomeni politiko socialnih transferjev, socialno pomoč in socialne storitve. Država blaginja v širšem smislu predstavlja neposredno dejavnost države in nedržavnih producentov, kadar je dejavnost teh producentov del institucionaliziranega sistema in zagotavljanja zakonsko opredeljenih vlog. Lahko bi dejala, da gre pri besedi »blaginja« za stanje, ko si dobro ali ko ti gre dobro. Tako pridemo do besede blagostanje (angl. well-being) (po Esping-Andersen, 1990, str. 2).

Blaginja je tako sklop nematerialnih ciljev v povezavi z materialnimi sredstvi, ki nas vodijo do točke sreče in bogastva. Država blaginja je torej sistem, v katerem država prevzame glavno skrb za zagotavljanje socialne in ekonomske varnosti prebivalstva običajno s sistemi zavarovanja za primer brezposelnosti ter javnim pokojninskim in zdravstvenim sistemom.

Blaginja ljudi mora biti končni cilj vseh ekonomskih dejavnosti. Pri tem moramo biti pozorni na načelo pravičnosti, saj mora biti blaginja namenjena ljudem v današnjem času ter tudi v prihodnjem. Upoštevati moramo tudi načelo trajnostnega razvoja, ki pomeni, da morajo biti naravni viri na voljo in ohranjeni v takšnem stanju, da si bodo lahko tudi prihodnje generacije ustavile lastno blaginjo. Pot k blaginji ljudi pa vodi preko zadovoljevanja človekovih potreb in le-to pomeni pogoj za produkcijo in reprodukcijo življenja, kar pomeni temelj človeškega obstoja.

Poznani so nam tudi negativni učinki države blaginje na družino, saj nas silijo v razmišljanje o globalni redistribuciji funkcij in vlog med družino, državo, podjetjem ter drugimi tvorbami civilne družbe. Družino lahko obravnavamo kot redistribucijski dejavnik in ne samo kot blaginjsko mrežo, saj lahko v večji meri sedaj proizvaja, konzumira in redistribuira socialne dobrine. Država ima lahko bistveno večjo vlogo pri reguliranju trga

delovne sile in večjo vlogo pri zaposlovanju. Podjetje lahko organizira bolj kompleksno socialno in zdravstveno varstvo kot doslej. Preko socialnih služb država vse bolj nastopa v »očetovski vlogi«.

2.1 ZAČETKI DRŽAV BLAGINJE

Za začetek moderne oblike socialne politike po navadi smatramo Bismarckove zakone socialnih zavarovanj iz druge polovice 19. stoletja. Kancler Otto Bismarck je trdil, da če bi država »pokazala več sočutja za delovnega človeka«, potem socialni demokrati v svojih prizadevanjih ne bi mogli biti uspešni. Privlačnost socialdemokratov bo uplahnila takoj, ko »bodo delavci dojeli, da si vlada in parlament iskreno prizadevata za njihovo blaginjo«.

Mnogi se s tem ne strinjajo, saj menijo, da je država blaginje več kot kateri koli sklop socialnih koristi, ki jih ponuja država. Nekateri tako smatrajo za začetek držav blaginje trenutek, ko je bil zagotovljen osnovni repertoar socialnih politik. Kljub temu je država blaginje več kot samo socialna politika, saj je edinstvena zgodovinska tvorba ter jasno določena redefinicija, zakaj država sploh obstaja. Lahko bi državo blaginje začela izenačevati z obdobjem kapitalizma po drugi svetovni vojni, saj od takrat naprej živimo v državi blaginje. Pojem je bil vpeljan v času preoblikovanja družbene pogodbe med državo in posamezniki. Marshall pravi, da je to vsebovalo priznanje socialnih pravic državljanom in obljubo zmanjšanja razlik med družbenimi sloji.

Zahodne države so postale v povojnem obdobju samooklicane države blaginje predvsem zaradi hladne vojne, ki je bila vzrok, da so države začele tekmovati tudi v količini pozornosti, namenjene zagotavljanju enakosti, polne zaposlitve ter družbene blaginje. V osemdesetih letih so se pojavili pojmi, kot je sistem blaginje, ki ga lahko definiramo kot zvezo oz. način, preko katerega se pomoč državljanom, ki so te pomoči potrebni, producira in razporeja med državo, trgov in družino. V ZDA je bila država blaginje uvedena v času gospodarske krize v okviru programa »New Deal« (program administracij) ameriškega predsednika F. D. Roosevelta. Glavna značilnost je bila uvedba sistema obveznega pokojninskega zavarovanja (po Kolarič, 2011, str. 1–2).

2.2 VZROKI ZA NASTANEK

Pierson (2006) navaja 4 glavne dejavnike, ki privedejo do nastanka države blaginje. To so:

- posledice industrializacije;
- rast prebivalstva in spremembe v socialni sestavi;
- nastanek nacionalnih držav (učinek občutka pripadnosti in pričakovanj);
- razvoj političnega sistema, torej širitev demokracije.

Jasno je, da je blaginja rezultat delovanja nekaj ključnih akterjev, kot so države blaginje, trg ter družina. Lahko bi razumeli državo blaginjo in blaginjo ljudi kot rezultat delovanja socialne politike in konkretno določenih socialnih programov in ukrepov. Izpostavljajo se torej učinki države blaginje in konkretni programi (angl. welfare-state outcomes).

Vendar obstajajo faktorji, ki pomembno vplivajo na različen razvoj držav blaginje v različnih socialnih okoljih. To so dejavniki, kot so brezposelnost, rodnost, egalitarizem in socialne politike, ki imajo odločilno vlogo za razvoj in nastanek države blaginje. Kako daleč se bo razvila država blaginje, je odvisno od režimov v državi. Najpomembnejši dejavnik so ljudje, saj so pripravljeni delati in posledično financirati socialni sistem v državi in biti del ustvarjanja razvoja (po Behrens, 2009, str. 4).

2.3 POJEM IN RAZLIKE MED POJMI

V tem podpoglavju bom razčistila pojme, kot so delovna blaginja, država blaginje in socialna država. S pojmom države blaginje avtorji povezujejo različne pojme, kot so socialna država, socialna politika, družba blaginje in delovna blaginja. Tudi pojma sistem blaginje in država blaginje nista enakovredna, čeprav nekateri avtorji obravnavajo pojma enako. Pojem države blaginje sem že opredelila, v nadaljevanju pa bom opredelila še pojem socialne države in delovne blaginje.

Rus (1992, str. 97) izpelje definicijo države blaginje in socialne države po kriteriju socialne politike, ki ju vsaka izvaja. »Za socialno državo je značilen zavarovalni tip socialne politike, ki je usmerjena v zmanjševanje industrijskih in urbanih tveganj in deluje povsem na področju socialnega varstva in zavarovalništva. Za državo blaginje je značilen blaginjski tip socialne politike, katere cilj je socialna politika celotne populacije, kar poskuša doseči s ponudbo številnih storitev na področju družbenih dejavnosti« (Rus v Trbanc, 1992, str. 97).

Teoretično bi lahko razlikovanje med socialno državo in družbo blaginje utemeljili z razlikovanjem med splošnimi in skupnimi interesi. Splošni interesi so interesi vseh državljanov oz. so povezani z vzdrževanjem systemske integritete (skupni interesi), ni pa njena vloga, da skrbi za uveljavljanje skupnih interesov. Bistvo socialne države in družbe blaginje je v vrednotah. Pri tem opažam razlike. Domnevam, da so nekatere vrednote bolj uresničljive v socialni državi, druge pa v družbi blaginje. V socialno državo bi uvrstili dolžnost, pravičnost in varnost, v družbo blaginje pa solidarnost, srečo in kakovost življenja. Blaginjo lahko razumemo kot skupek treh pojmov: kot državljansko pravico, kot politično pravico in kot socialno pravico. Socialna politika lahko obstaja brez države blaginje, država blaginje pa brez socialne politike ne more. Socialna politika je obstajala zmeraj, kadar so obstajala neka kolektivna politična prizadevanja za zmanjševanje družbenih tveganj. Po kriteriju socialne politike je možna delitev na socialno državo in državo blaginje. Za socialno državo je značilen zavarovalni tip socialne politike, ki je usmerjen v zmanjševanje urbanih in industrijskih tveganj ter deluje povsem na področju socialnega varstva in zavarovalništva. Za državo blaginje pa je značilen blaginjski tip socialne politike, katerega cilj je socialna politika celotne populacije. Naloge države je prevzemanje odgovornosti za zagotavljanje osnovnih oblik blaginje za svoje državljane. Socialna politika izhaja iz delavcev, ki se preživljajo z denarjem, ki ga dobijo od svoje udeležbe na trgu delovne sile, država blaginja pa iz državljanov, ki imajo priznane socialne pravice. Slednja je zasnovana bolj na široko. V socialnih politikah skoraj vseh sodobnih

držav se obe prvini prepleta, večinoma pa se uporablja izraz država blaginje (po Trbanc, 1992, str. 95–99).

Država blaginje ima vsaj štiri naloge, ki jih izvaja z ukrepi socialne politike, in sicer (Pirher in Svetlik, 1994):

1. omogoča delovnim ljudem, da začasno prenehajo delati ob bolezni, materinstvu, študiju itd.;
2. pomaga ljudem, da opustijo delo za stalno v starosti, ob invalidnosti itd.;
3. omogoča zaposlovanje ljudi na področju javne porabe;
4. ob brezposelnosti podpira posameznika in mu pomaga pri zaposlovanju ali izpopolnjevanju.

Zadnja – četrta točka je med recesijo najpomembnejša in najvidnejša, saj se število oseb, ki so odvisne od pomoči, opazno večja. Ko delo ni več samo glavni vir vseh dobrin, ampak postaja tudi glavni vir vseh pravic, ki jih družbe priznavajo posameznikom, in izguba dela pomeni izgubo večine pravic, narašča pomen državne pomoči. Ukrepi države blaginje (in vlade, ki te ukrepe izvaja) so vedno deležni preverjanj in vrednotenj. Med najbolj izpostavljenimi ukrepi je nedvomno nadomestilo med brezposelnostjo. Čas dobivanja nadomestila in njegova višina vplivata na trajanje brezposelnosti (po Pirher in Svetlik, 1994, str. 26).

Medtem Veljko (2009, str. 81) opozarja na naslednje programe države blaginje, ki bi morali biti preusmerjeni z zaščite državljanov pred življenjskimi tveganji, kot so smrt, nesreče, bolezni, nezaposlenost itd., v preprečevanje teh tveganj. Konkretnije:

- poleg zaščite pred pomanjkanjem je treba poskrbeti za avtonomijo državljanov;
- poleg pomoči bolnim je treba poskrbeti za aktivno vzdrževanje zdravja;
- poleg pomoči neizobraženim je treba poskrbeti za vseživljenjsko izobraževanje;
- poleg lajšanja bede je treba poskrbeti za blagostanje;
- poleg pomoči nezaposlenim je treba omogočiti tudi njihovo aktivno zaposlovanje.

Z zadnjim programom, torej zaposlovanjem in brezposelnostjo, se bom natančneje ukvarjala v naslednjih poglavjih, kjer bom poslušala prikazati povezavo med brezposelnostjo in državo blaginjo.

Izraz delovna blaginja oz. blaginja, temelječa na delu (angl. workfare), ima svoje korenine v ZDA, kjer se je pojavil v zgodnjih sedemdesetih letih. Osnovna ideologija je bila prisotna že stoletja prej, natančneje v času, ko so se začeli v Evropi spraševati, kaj storiti z revnimi posamezniki, sposobnimi za delo. Pojem delovne blaginje povezujemo s pogojevanjem upravičenosti do socialne pomoči z izvajanjem različnih z delom povezanih zahtev. Pojem se povezuje z delom kot dolžnostjo državljana in razmerjem med dolžnostmi in pravicami (po Kopač 2004, str. 17–18).

Beseda delo je asociirana s plačano zaposlenostjo in neodvisnostjo, medtem ko je blaginja bolj povezana z navidezno neodvisnostjo enega od drugega in temelji na državnih storitvah. Plačano delo je videno iz vidika, ki zavzema mesto v brezosebni področju

gospodarskih menjav, medtem ko se blaginja dotakne bolj globoko zasebnega življenja. Nasprotje med delom in blaginjo temelji na številnih implicitnih razlikah. Blaginja je tako videna iz vidika mladih (izobrazba, zdravstveno zavarovanje) ter starejših (upokojenci, socialna skrb za starejše in pomoči potrebne) (po Mooney, 2004, str. 40).

Medtem ko so se v Angliji in Franciji pojavile ovire za razvoj socialne politike že v 17. in 18. stoletju, je bila glavna ovira nejasno razlikovanje med tistimi reveži, ki bi radi delali, a niso dobili dela, in tistimi, ki preprosto niso hoteli delati. V 17. stoletju so se organizirali nekakšni »domovi dela« v Angliji in kasneje v še Franciji. Bili so mešanica sirotišnic, pribežališč, prisilnih delavnic in zaporov. Te domove so sovražili tisti, ki so bivali v njih, in tudi tisti, ki so vzdrževali te domove. S tradicionalno socialno politiko, ki je bila mešanica delovne blaginje, splošne socialne blaginje in t. i. sistema normalizacije, je prišlo do sprememb z Bismarckovo socialno politiko, ki se je izoblikovala v fazi najbolj intenzivne industrializacije Nemčije. Bismarckova socialna politika je bila prvi koncept, pri katerem temelji socialna blaginja na delovni blaginji. S socialno politiko, ki temelji na delovni blaginji, je skušal preprečiti širjenje socialističnih gibanj med industrijskim proletariatom. Bismarcku je bilo jasno, da je stabilnost vsakega političnega sistema odvisna od polne zaposlenosti prebivalstva, kar pomeni, da ima vsak državljan produktivno delovno vlogo. Vendar če sistem ne omogoča polne zaposlenosti in če se pojavlja množična nezaposlenost, je treba v sistem vgraditi alternativne mehanizme, ki bodo ponovno vzpostavili polno zaposlenost in posledično tudi stabilnost političnega sistema ter blaginjo državljanov. Socialna politika, ki temelji na delovni blaginji, tako rešuje socialne, politične in ekonomske probleme družbe s sistemom, ki zagotavlja polno zaposlenost prebivalstva (po Rus, 1990, str. 242).

Bismarckov koncept delovne blaginje lahko strnemo v naslednja načela (po Rus, 1990, str. 242):

- polna zaposlenost prebivalstva je protiutež rastočemu vplivu socialističnih gibanj;
- polna zaposlenost zmanjšuje procese polarizacije na levo in desno;
- povečuje učinkovitost nacionalne ekonomije;
- preprečuje fizični in duhovni razkroj naroda;
- povečuje socialno blaginjo in socialno pravičnost, saj integrira delavski razred v družbeno blaginje.

Socialne politike, ki temeljijo na delovni blaginji (angl. workfare), so bile vse pogostejše v 20. stoletju. Pojem »New deal« zajema serijo gospodarskih programov, sprejetih v Združenih državah med leti 1933 in 1936. »New deal« je bil v začetku še dokaj neizrazit koncept delovne blaginje, saj so bili njegovi programi zmes socialne podpore revnim in aktivne politike zaposlovanja. Kasneje so se ti programi vse bolj izrazito usmerjali v koncept delovne blaginje, ki je temeljil na treh načelih: za delo zmožnim naj se zagotovi minimalna socialna podpora, za delo zmožnim naj se zagotovi maksimalne možnosti zaposlitve in nezmožnim za delo je treba zagotoviti pomoč (po Rus, 1990, str. 243).

2.4 NAMEN DRŽAVE BLAGINJE

Osnovna vloga države blaginje je, da skrbi za socialno varnost državljanov in blagostanje ter jim nudi in zagotavlja ustrezeni življenjski standard. Kot nam je že poznano, imamo več različnih tipov držav blaginje. Med njimi je zlasti priljubljen Esping-Andersonov model »blaginje treh svetov«, ki izhaja iz Titmussove klasifikacije. Modele držav blaginje bom v nadaljevanju tudi predstavila. V dobri polovici stoletja so v svetu znani trije osrednji modeli razvoja države blaginje. To so rezidualni (marginalni), institucionalni (skandinavski) ter korporativistični (Bismarckov).

Marginalni model je zasnovan na suverenosti trga, kjer ima država glavno vlogo v prerazdelitvi blaginje, državljani pa si že sami zagotovijo osnoven življenjski standard. Če si državljani niso sposobni sami zagotoviti osnovnih potrebnih virov, nastopi država z ukrepi socialne politike. V institucionalnem modelu blaginje je naloga zagotovitve blaginje državljanov tako družba, kot družina ali trg. Porajata se mi vprašanja, ali smo vsi državljani deležni enakih pravic in ali nam država s socialnimi ukrepi in pravicami res zagotavlja vsem isto.

Novakova (1997, str. 9–11) meni, da so pri primerjavi obeh modelov pomembne tri razsežnosti regulacije, in sicer prek trga dela in politike, prek stratifikacije (razdeljevanja) in prek zadovoljevanja človekovih potreb. Pri prvi obliki regulacije gre za vprašanje, v kolikšni količini naj se potrebe zadovoljujejo s pomočjo trga dela ali s pomočjo političnih vplivov. Mogoče je meriti, v kolikšnem obsegu temelji upravičenost do blaginje na socialnem državljanstvu, zaslužkih ali solidarnosti sorodstva in lokalne skupnosti. Druga oblika regulacije se nanaša na stratifikacijo (razdeljevanje) in njeno povezanost z državljani v socialni politiki. Rezidualni model temelji na tržnih osnovah prerazdelitve blaginje. Kjer je javno posredovanje omejeno na manjši del prebivalstva, se krepi stratifikacijski sistem. Ta model poudarja mehanizme obsežne družbene solidarnosti in univerzalizma¹, saj socialna politika zajema vse prebivalstvo.

Tretja razsežnost regulacije se navezuje na obseg zadovoljitve človekovih potreb prek socialne politike. Skozi zgodovino države blaginje ponuja dokaze, v kolikšni meri je logika kapitalističnega trga ohranjena v programih in koliko je zadovoljevanje potreb preneseno s trga na kolektiv in v tem smislu na politično razsežnost ter odgovornost.

Cilj države blaginje je vzpostavitev ravnovesja med učinkovitostjo, svobodo in enakostjo. Državo blaginje lahko pojmuje kot odgovor političnih elit na demokratične zahteve zaposlenih, motiviranih z izboljševanjem njihovega položaja ali preprečitvijo socialnih nemirov in revolucij.

¹ Načelo univerzalizma pomeni, da imajo različne skupine enak dostop do virov blaginje, finančne obveznosti so tako s posameznika prenesene na skupnost.

2.5 KRIZA DRŽAVE BLAGINJE

Razporeditev blaginjske oskrbe med družino, državo in trgom lahko razumemo kot razvrstitev osnovnih življenjskih virov. Ti t. i. preživetveni viri pomenijo vire amortizacije življenjskih tveganj v primeru brezposelnosti, bolezni, nosečnosti ipd. Vendar se v sodobni družbi soočamo s socialnimi in ekonomskimi spremembami, kar pa je privedlo do sprememb v socialni politiki in socialnih pravicah. Spoznamo, da lahko govorimo o t. i. »krizi države blaginje«, ki je prisotna v več državah, tudi v Sloveniji (po Trbanc v Dragoš et al., 2010, str. 216).

Avtorji navajajo različne vzroke in dejavnike nastanka krize držav blaginje. Najpogostejši so različne revolucije (tehnološka), procesi globalizacije, spremembe na področju družine in gospodinjstev ter demografske spremembe, kjer je poudarjeno staranje prebivalstva. Razlogi za krizo so medsebojno odvisni in vplivajo na delovanje trga delovne sile.

Ko je bila država blaginje v največjem vzponu (v letu 1960), je sledila logično pričakovana gospodarska rast po prvi in drugi svetovni vojni. Sledil je prihod naftne krize v sedemdesetih letih, ki je povzročila pojav stagflacije in je pomenila konec keynesianskega sporazuma², utemeljenega na vseobsegajoči državi blaginje. Tako je državo blaginjo postavila pred nove izzive. Spraševali so se, kako regulirati rastoče socialne stroške in realno razpoložljive vire. Iz tega je izhajala kriza programov blaginje, ki je spodbudila reforme. Sledile so reforme, povezane z zavarovanjem za primer brezposelnosti in s pokojninskim zavarovanjem. Svetovna gospodarska recesija sredi sedemdesetih let je postavila na dnevni red delodajalcev zahteve po tehnološki prenovi proizvodnje, kar se je najprej pokazalo na hitro rastoči brezposelnosti, ki je pridobila povsem nove značilnosti. Strukturnost sedanje brezposelnosti zahteva predvsem drugače usposobljeno delovno silo, kar je prispevalo k temu, da so se do tedaj zgolj denarnim ukrepom (pasivne oblike zaposlovanja) pridružili tudi ukrepi izobraževanja in prekvalifikacije delovne sile (aktivne politike zaposlovanja) (po Kopač v Novak, 2005).

Boj proti brezposelnosti je spremljal tudi nov ukrep, in sicer zgodnje upokojevanje. Hitro rastoča brezposelnost v osemdesetih letih se je zmanjševala z zgodnjim upokojevanjem delavcev, ki so bili presežni, in nadomestila za brezposelnost so zamenjale pokojnine. Skladi za primer brezposelnosti so se tako razbremenili, kar pa je pomenilo še večjo obremenitev pokojninskega zavarovanja. Tako je nastopila kriza v devetdesetih letih. Ta ukrep je se je izkazal za kratkoročno rešitev (po Novak, 2005).

Kriza države blaginje se je kazala predvsem kot kriza javnega sektorja. Odgovor na pojave krize države blaginje je, da bi lahko upoštevali neprofitno-volonterski sektor, ki se smatra

² Koncept ekonomske politike, katerega idejni vodja je J. M. Keynes, je prevladoval v razvitem svetu večji del 20. stoletja. Teorija je bila povezana z gospodarsko rastjo in blaginjo, naftna kriza pa je kasneje pokazala slabosti koncepta. Za rešitev problema stagflacije so poskušali poiskati alternativno teorijo (po Kračun, 2006).

za največjo socialno inovacijo 20. stoletja. V vseh razvitih kapitalističnih državah smo priča čedalje večji krepitvi vloge tega sektorja in tudi krepitvi partnerstva med njim in državo.

2.6 PLURALIZEM BLAGINJE

S pojmom pluralizem blaginje bi lahko predstavili, kako nastaja blaginja. Podpora večjemu pluralizmu blaginje in tekmovalnosti je zasnovana na tezah, da bo spodbudila učinkovitost in izbiro ter spodbudila uporabnike, kar bi pomenilo več sodelovanja in odgovornosti. Pluralni sistem blaginje implicira obstoj različnih dejavnikov blaginje in njihovo medodvisno delovanje. Koncept »režima države blaginje« je poudaril že Esping-Andersen (1999) in se povezuje s pojmi kot so sistem blaginje, mešanica blaginje (angl. welfare-mix) in režim blaginje. Ti pojmi so medsebojno povezani in so si v marsičem podobi. Esping-Andersen je koncept režimov blaginje definiriral kot »način, kako je proizvodnja blaginje porazdeljena med državo, trgom in gospodinjstvom« (po Esping-Andersen, 1999, str. 73). Medtem Mooney (1997) meni, da kjer gre za sistem pluralizma blaginje, države zagotavljajo blaginjo iz štirih virov, in sicer so to država, nedržavne profitne organizacije, nedržavne prostovoljne organizacije in neformalni sektor.

Poznan nam je tudi neformalni sektor, ki ga sestavljajo družina, sorodniki, prijatelji ter sosed, in naj bi predstavljal pomembnejšo vlogo pri zagotavljanju socialnih storitev kot ostali trije sektorji. Vodilno vlogo znotraj tega sektorja imajo družine in ženske znotraj njih. Johnson (1987) zagovarja večjo podporo države temu sektorju in opozarja, da se javni sektor ne sme umakniti iz preskrbe najbolj ogroženih skupin prebivalstva. Volonterski sektor je bolj organiziran. Organizacije nastajajo na osnovi prostovoljne odločitve ljudi po združevanju zaradi uresničevanja skupnih ciljev, promoviranja interesov in zagotavljanja storitev. Sem sodijo npr. skupine za sosedsko pomoč, ki so fleksibilne ter imajo večje sposobnosti za eksperimentiranje in spodbujanje sodelovanja uporabnikov. Profitni sektor so organizacije, katerih osnovni namen je pridobivanje dobička. So bolj učinkovite in njihova prisotnost povečuje možnosti za izbiro, vendar predvsem tistim, ki jim dohodki to omogočajo. Javni sektor so javne agencije, ki uporabnikom zagotovijo pravico do dostopa do socialnih storitev pod enakimi pogoji in zagotavljajo najširše in najbolj zanesljivo zadovoljevanje potreb.

2.7 TIPI DRŽAVE BLAGINJE

Pri iskanju posebnosti razvoja evropske države blaginje pomaga Rokkanov makro model evropskega političnega razvoja. V tem okviru so pomembni štiri razvojni procesi, ki se navezujejo na različna časovna obdobja. To so (po Novak, 1997, str. 16–17):

- oblikovanje države – proces političnega, gospodarskega in kulturnega poenotenja na ravni elit in oblikovanje institucij za mobiliziranje resursov ter obrambo pred zunanjim sovražnikom in notranjega reda;
- oblikovanje naroda – združevanje večjih skupin prebivalstva v sistem s pomočjo armad, splošnega izobraževanja in množičnih medijev ob krepitvi stikov med prebivalstvom in osrednjo elito;

- participacija – proces naraščajočega aktivnega sodelovanja ljudi pri delovanju teritorialnega sistema, vpeljevanju političnega državljanstva in razvoju množične demokracije;
- prerazdelitev – proces rasti v javnih blaginjskih storitvah in v sistemu socialne varnosti za izenačevanje gospodarskih pogojev ter uveljavljanje socialnih pravic in razvoj države blaginje.

Nastanek modernih držav blaginje je bil odgovor na probleme, ki jih je povzročil industrijski kapitalizem. Države blaginje so nastajale, ko se je v Evropi končevalo obdobje demografskega prehoda, kar pomeni, da se je industrijski proizvod hitro večal, ljudje pa so se preseljevali v mesta in se zaposlovali v industrijski panogi. Vendar pa je tudi blaginja pod čedalje večjimi pritiski demografskih sprememb. Demografske spremembe so prisotne vsakodnevno in nastopajo z mnogimi drugimi spremembami, ki smo jim priča v sodobnih družbah. Omeniti velja demografsko staranje, spremenjeno družinsko življenje, fleksibilizacijo zaposlitve in delovanje države blaginje. To so spremembe, ki so prisotne v družinskem življenju. Družine se manjšajo in manjšajo se tudi gospodinjstva, saj je v njih manj generacij. Ženske so množično zaposlene, kar pomeni, da se negovalna zmožnost družin in sorodstva manjša. Dodatna utež na družinsko življenje pa je fleksibilizacija zaposlitve, stabilnejše ure in oblike zaposlitve. Zaposlenost prinaša pojav revnih zaposlenih. Brezposelnost je eden izmed pomembnih in ključnih določevalcev revščine.

Razvoj evropske države blaginje določajo tri posebne značilnosti (po Novak, 1997, str. 13):

1. močna povezanost med razvojem kapitalističnega tržnega gospodarstva in demokratične nacionalne države se je odrazila v oblikovanju posebnega tipa liberalne države blaginje;
2. evropske države družijo nekatere posebne skupne zgodovinske okoliščine, kot so nacionalna država, posebna družinska struktura in vsaj politično, če že ne tudi številčno, močan industrijski delavski razred;
3. na osnovi skupnih zgodovinskih okoliščin in v okviru meja liberalnega modela se je razvila paleta institucionalnih variacij režimov blaginje.

Razvoj držav blaginje se je začel razvijati v dobi industrijskih delavskih razredov, ki je bil dolgo časa vladajoča družbena skupina v Evropi. Začeli so se pojavljati problemi te kategorije, saj je prišlo do izgube dohodka zaradi nesreč pri delu, invalidnosti, brezposelnosti in/ali starosti. Prišlo je do pojava socialnega zavarovanja, ki je pomenilo institucionalno rešitev v primerjavi s prejšnjim evropskim zakonom revnih. Pri tem opazimo razliko z ameriškim sistemom blaginje, saj namesto na poudarku socialnega državljanstva temelji na širjenju izobraževalnih možnosti. Evropejci se tako s časoma vse bolj zavedajo socialnih pravic. Za boljšo predstavbo moramo poznati spremembo narave države s pomočjo klasifikacije njenih razvojnih faz. Theodore Lowi (1964) meni, da so se v zadnjih dveh stoletjih bistveno menjale pglavitne funkcije države: naprej je bila v ospredju regulativna funkcija države, potem distributivna oz. alokativna in zdaj redistributivna. Z drugimi besedami: v moderni dobi je naprej prevladovala pravna država,

potem politekonomska in zdaj socialna s svojo izenačevalno vlogo (po Veljko, 1990 str. 374).

Evropski modeli države blaginje imajo veliko podobnosti ter tudi različnih značilnosti, zato jih je tudi mogoče klasificirati po enotnih kriterijih, med katerimi je v najpogostejši rabi Titmussova tipologija modelov socialnih politik. Ti modeli so naslednji (po Novak, 1997, str. 20):

1. rezidualni model – institucije države blaginje intervenirajo šele po zlomu trga in družine, ki veljata za naravni poti zadovoljevanja socialnih potreb (npr. Velika Britanija);
2. industrijski korporativistični model – institucije države blaginje so prirejene gospodarstvu, socialne potrebe pa se zadovoljujejo na podlagi prispevka, dela in produktivnosti (npr. Nemčija);
3. institucionalno prerazdelitveni model – institucije države blaginje so integralni del družbe in zagotavljajo univerzalne storitve zunaj trga na temelju načela potreb (npr. Skandinavija).

Na osnovi izvorne Esping-Andersenove tipologije je Kazepov (2008, str. 254) izpeljal klasifikacijo sistemov blaginje. Menil je, da je temelj klasifikacije »za državo značilno ravnotežje med državo, družino in trgom, kar vpliva na način razdeljevanja dobrin ter tako oblikuje vire in priložnosti, s katerimi se soočajo akterji pri tem, ko artikulirajo svoje življenjske strategije«. Upošteval je tudi različna regulatorna načela pri razdeljevanju dobrin in pri načinu, kako institucije socializirajo tveganja. Država ima tu ključno vlogo, saj s pomočjo zakonov določa vloge in naloge tudi drugim institucijam, kot sta družina in trg, saj jim na tak način pripisuje odgovornost pri proizvodnji blaginje.

2.7.1 RAZVOJ REZIDUALNEGA MODELA

Različni avtorji modele blaginje opredeljujejo različno. Tako nekateri rezidualni model poimenujejo tudi liberalni oz. Beveridgeev model. Tipičen primer je Velika Britanija, kjer je vloga države rezidualna, kar pomeni, da posreduje samo takrat, ko pri razdeljevanju dobrin odpove tako družina kot trg. Trg je prevladujoči mehanizem regulacije in povezovanja v individualizirani in tekmovalni družbi. Socialne storitve in socialna politika sta razviti, v veliki meri pa temeljita na dohodkovnih kriterijih. Stopnja revščine in dohodkovne neenakosti sta med najvišjimi v Evropi. Radodarnost pri denarnih transferjih je večja kot v Južni Evropi, vendar pa manjša kot v skandinavskih državah. Upravljanje v sistemu blaginje temelji na menedžerskih oblikah vodenja s pomočjo javno-zasebnih akterjev in daje prednost učinkovitosti pred enakostjo. Značilnost britanskega sistema socialnega zavarovanja je, da mu je težko slediti, saj nenehno spreminja smer. Na začetku je v njem prevladovalo načelo univerzalnosti. Zakon je bil sprejet leta 1908 in je bil podoben skandinavskemu modelu ter temelji na nekaterih tradicionalnih načelih, kot so (po Novak, 1997, str. 35–36):

- nekontribucijsko zavarovanje – reformisti so spremenili smer z zavzemanjem za Bismarckov model delavskega socialnega zavarovanja, ki se je uveljavil z nacionalnim

zavarovalnim zakonom tri leta kasneje kakor pri zakonu oz. načelu univerzalnosti. Ugoden življenjski standard je omogočala britanska tradicija samopomoči in je naložila socialnemu zavarovanju naloge, kot je pomoč najrevnejšim (imeli so posebne dodatke), ter dogovor z močnimi prostovoljnimi organizacijami. Cilj socialnega zavarovanja v Britaniji, ki je imela že dobro razvito »delavsko aristokracijo«, je bil pomoč najrevnejšim. S tega vidika je bilo socialno zavarovanje po nemškem zgledu korak nazaj.

- univerzalizem – pravico do pokojnine v tistem času niso imeli vsi, vendar pa so bile pokojnine, ki niso bile odvisne od prispevkov, namenjene vsem ne glede na razred (tudi premožnim);
- izenačevanje ugodnosti – že omenjen glavni cilj je bil pomagati najrevnejšim in ne zavarovati delavski standard, kar pomeni, da je enotna raven zadostovala.

Za Veliko Britanijo je značilno Beveridgeevo poročilo, ki so jo celo nasprotniki v času vojnih razmer sprejeli v obliki programa sprememb v socialno politiko kot pozitivno državno propagando, saj je bila blaginja državljanov v času vojne pomembna skrb države. Poročilo je bilo objavljeno po zmagi zaveznikov pri El Alameinu, s katero je prišlo do preobrata v poteku druge svetovne vojne. Stanje v državi in na bojiščih je pripomoglo k misli, da so vsi povezani z istimi posledicami, kar se je odrazilo na povečanem številu prejemnikov državne pomoči. Vojne razmere so tako prinesle spremembe, saj so povzročile, da so se različni družbeni sloji zblížali. Prisotno je bilo prepričanje, da naj bi bili v takih razmerah vsi državljanji obravnavani enako, ne le v smislu političnih in človekovih pravic, temveč tudi pri zagotavljanju osnovnega življenjskega standarda. Med nadaljnjimi razvijalci njegovih idej, še posebno pri ideji o socialni solidarnosti, sta bila Titmuss in Marwick. Namen priprave poročila je bil zbrati gradivo o različnih programih socialne politike in jih združiti na temelju skupnih načel. To poenotenje naj bi odpravilo vlogo družb v bolezenskem zavarovanju, skrb za revne pa naj bi se z lokalnih oblasti prenesla na centralno oblast in njene službe. V poročilu je poudarek na treh problemih: družinskih nadomestilih, brezplačnih zdravstvenih storitvah in polni zaposlenosti. Marca 1942 je Beveridge sodeloval tudi z Johnom Maynardom Keynesom, ki je podpiral nastajanje poročila in predloge v njem. Churchill se z objavo poročila ni strinjal in je menil, da bi morali počakati na konec vojne in na nove volitve. Decembra 1942 je bilo poročilo objavljeno in dobro sprejeto, na kar so vplivale takratne družbene razmere, kot so polna zaposlenost, racionaliziranje življenjskih potrebščin in visoki vojni stroški. Še vedno je bila prisotna pomešanost družbenih razredov. Prisoten patriotizem je vplival na oblikovanje novega občutka o enakosti v žrtvovanju, ki bo pravično za vse državljanje. V prvih letih vojne so bile delovne storitve za vojne žrtve brezplačne, prav tako tudi za delavce vojne industrije, kronično bolne itn. Vendar pa vlada ni bila naklonjena vsem spremembam. Znižali so družinske dodatke in nasprotovali nadomestilom za celotno obdobje brezposelnosti. Po vojni je laburistična vlada vpeljala predloge iz poročila in nekoliko povišala ugodnosti ter pokojnine. Beveridgeev program je bil v celoti speljan leta 1948, vendar na stopnji, ki je bila za tretjino nižja od tiste, ki jo je predlagal Beveridge. Program socialnega varstva je zajel osem milijonov ljudi, zajel je tudi osebe, ki niso bile zaposlene, vendar pa so bili upravičeni glede na dohodek. (razen poročenih žensk) (po Novak, 1997, str. 35–40).

V vsaki socialni politiki obstaja stalna napetost med duhom kolektivnosti in duhom individualnosti. Program socialne politike je Beveridge oblikoval kot ideologijo kolektivističnega socialnega zavarovanja in na tak način združil skupnost ter družbo. Z izenačevanjem individualnega tveganja s skupinskimi se presegajo tudi protislovja, udejanjena v razrednem boju. To je prva značilnost tega programa. Druga značilnost se nanaša na uravnoteženost med solidarnostjo in socialnim zavarovanjem. Družbena solidarnost se nanaša na pravičnost pri zadovoljevanju potreb. Po tem načelu imajo vsi člani družbe pravico do sprejemljive blaginje in blagostanja ne glede na svoj prispevek. Vendar pa je bila solidarnost pred časom Beveridgeevega poročila le delna. Tveganje so prevzemale določene precej homogene socio-ekonomske kategorije. Nezaposleni so bili dolgo izključeni iz tega sistema (v Nemčiji le do sredine devetdesetih let). Beveridge je tako oblikoval alternativen predlog – univerzalno socialno zavarovanje. Iz tega je izhajal Marshall, ki je razvil pomen socialnih pravic, ki izvirajo iz socialnega državljanstva. Od državne pomoči bi bili vsi člani skupnosti enako odvisni, kar bi povzročilo manjšo stigmatizacijo. V programu je prisotno tudi načelo izenačevanja, po katerem naj bi vsi dobili enako ne glede na potrebe. Beveridgeevo pojmovanje države blaginje je utemeljeno na narodu kot dajalcu prispevkov (po Novak, 1997, str. 41–45).

Za liberalni model je značilna močna naklonjenost deregulaciji trga. Posledica nizko kvalificirane delovne sile je ravno visoka brezposelnost. Četudi je prisotna velika fleksibilnost trga delovne sile, obstajajo nizke plače, ki pa ne zadoščajo, da se posameznik izogne revščini. Kljub zagotovljenemu delovnemu mestu in mesečni plači je prisotna velika možnost nizkega življenjskega standarda. Glavne karakteristike te strategije so davki, vendar pa igra zelo majhno vlogo državna intervencija. Države niso preveč vzhičene nad programi aktivne politike zaposlovanja. Kljub temu pa ne obstaja velika nevarnost za dolgotrajno brezposelnost, ampak največkrat možnost dolgotrajne revščine med zaposlenimi (po Kolarič, 2001, str. 13).

Med dvostarševskimi družinami prevladujejo takšne, med katerimi sta zaposlena oba starša. Problem predstavljajo enostarševske družine, pri katerih je brezposelnost in s tem povezana revščina zelo pogost pojav. Starši v takšnih družinah po navadi zapustijo trg delovne sile in se vanj (tudi zaradi pomanjkanja spodbude s strani države) običajno ne vračajo. Esping-Andersen ugotavlja, da je na Švedskem (socialdemokratski tip države blaginje) zaposlenih dvakrat več mater samohranilk, kot jih je v ZDA (liberalni tip). Tako imajo tiste enostarševske družine v ZDA, ki se opirajo na državno podporo, skoraj ničelne možnosti izviti se iz revščine (po Esping-Andersen, 2000, str. 162).

2.7.2 RAZVOJ KORPORATIVISTIČNEGA MODELA DRŽAVE BLAGINJE

Med države blaginje (konzervativno) korporativističnega modela sodijo Nemčija, Avstrija, Francija, Italija, Belgija in tudi Slovenija. Največkrat se ta model imenuje kar Bismarckov model. To so celinske evropske države, ki zaznamujejo socialne politike in ki temeljijo na meritokratskem načelu. Družina je pri teh državah blaginje prevladujoči akter, njeno oskrbovalno vlogo pa podpirajo točno določeni ciljni ukrepi politike v obliki podpore v denarju ali v naravi. Prisotno je načelo povezovanja in razdeljevanja dobrin. Država

intenzivno posega v razdeljevanje dobrin, vendar pa so njeni posegi posredovani skozi vlogo družine. Odvisnost trga je manjša kot v liberalnem, vendar pa večja kot v socialno-demokratskem modelu. Upravljanje blaginjskega režima temelji na korporativističnih aranžmajih. Močan element je pogajanje med vmesnimi predstavniškimi telesi in javno oblastjo. Esping-Andersen (1999) ta tip imenuje »konzervativni režim blaginje« in poudarja njegov izvor v Bismarckovem sistemu socialnega zavarovanja.

Osredotočimo se na državo Nemčijo. Socialna politika je definirana na precej omejenem sistemu, kot sta socialno zavarovanje in delavska zakonodaja. Zaznamuje jo fragmentiranost programov in poudarek na denarni pomoči, manj pa na storitvah. Posvečajo se izobraževanju, do katerega imajo ljudje dostop kot člani socialno-zavarovalnih programov in ne kot državljani. Ta vrsta pomoči je povezana z zaslužkom in naj bi ohranjala prejemnikov življenjski standard v času njegove delovne dobe. Te programe financirajo zavarovanci in njihovi delodajalci. Sedanja struktura je rezultat dolgega zgodovinskega razvoja (po Novak, 1997, str. 24).

Socialno varnost lahko smatramo kot način ohranitve tradicionalne avtoritete. Bila je prisotna v obdobju industrijske revolucije, v katero se je Nemčija vključila razmeroma pozno. Sledilo je hitro preoblikovanje družbe. Posledica revolucije je bila, da se je število industrijskih delavcev povečalo, kar se je odrazilo tudi v njihovi organizacijski moči in v organiziranju različnih delavskih organizacij. Pomembnejše je postalo socialno vprašanje. Takratna pruska država je dolgo uporabljala represijo kot edino strategijo proti mobiliziranju delavskega razreda, saj je na tak način omejevala njihovo organiziranje. Ko so se nemške dežele združile v enotno državo, je začel tudi t. i. Bismarckov režim izvajati protekcionistično politiko za zavarovanje nemškega kmetijstva in industrije, zaradi česar so življenjski stroški narasli. Sledilo je spoznanje, da represija ni zadostna strategija za zmanjšanje politične mobilizacije delavcev. Tako bi s programi socialnega zavarovanja vzpostavili tesno povezavo med državo in delavci in razbili opozicijsko povezavo med socialisti in liberali v parlamentu. Na prvem mestu so tako sheme socialnega zavarovanja na podlagi dela. Bismarckov program socialnega zavarovanja je bil sprejet v parlamentu po nekaterih vročih razpravah, kot so programi za primer bolezni in industrijskih nesreč ter starost ali invalidnost. Le-ti so bili rezultat kompromisov (Po Novak, str. 1997, str. 24–25).

Ti programi zajemajo tri temeljna načela sedanjega socialnega zavarovanja, in sicer:

- zavarovanje je uzakonjeno, nadzira pa ga vrsta administrativnih teles, v katerih so predstavniki delodajalcev in zavarovancev;
- upravičenost do pomoči temelji na preteklih prispevkih, manj pa na potrebah, zato so tako pomoč kot prispevki odvisni od dohodkov;
- financiranje je tridelno: zavarovanci, delodajalci in država (Po Novak, str. 1997, str. 25).

Sledila je uspešna vpeljava in delovanje takšnega sistema, kar je povzročilo nestrinjanja pri kategorijah, ki niso bile vključene v te kategorije, zato so leta 1901 tudi uradniki zahtevali podobne programe. Sledile so spremembe v socialnem zavarovanju. Leta 1911

so bili v nacionalni zavarovalni red, ki je vključeval pokojninsko zavarovanje za vdove in sirote, vključeni tudi trije splošni zavarovalni zakoni. V istem letu je bil sprejet tudi Zakon o pokojninskem zavarovanju uradnikov, ki velja še danes (s spremembami). Zakon je prinesel zavarovancem večje ugodnosti kot industrijskim delavcem, saj so bili dodatki, nadomestila in pomoči višje. Spremenjeno je bilo tudi zdravstveno zavarovanje, ko so zdravniki postali pogodbeni partner zavarovalniških skladov. Ta sistem je še danes v rabi. Izobraževanje in socialno zavarovanje sta bila tako dobro razvita, preden je delavska stranka začela sodelovati v vladi. Na tem mestu opazimo razliko v razvoju nemške države in npr. Švedske. Dobro je bil razvit tudi sistem javne pomoči. Če preidemo na Bismarckovo socialno politiko, zasledim, da je bil šolski sistem fragmentiran, zlasti močno pa je bilo opazno razlikovanje med osnovnim in srednjim izobraževanjem. Poraja se vprašanje, zakaj v Bismarckovem času izobraževanja izobraževanje ni bilo sestavni del nemške socialne politike. Odgovor na to bi bil, da so bili skoraj vsi otroci iz delavskega razreda vključeni v javno osnovno šolo, kar je tudi prispevalo h krepitvi politične mobilizacije delavskega razreda. Ob koncu stoletja je imela Nemčija najboljšo izobrazbeno strukturo v Evropi. Če velja omeniti še Prusijo, je bilo splošno izobraževanje vpeljeno leta 1717, ob koncu 19. stoletja pa je država prevzela nadzor nad celotnim izobraževanjem in s tega področja povsem izrinila cerkev. Prva svetovna vojna med leti 1914–1918 je prisilila državo, da je posegla tudi na področje stanovanjske politike s tem, da je zavarovala najemnike, in na trg dela s finančno pomočjo za brezposelne (po Novak, 1997, str. 25–28).

Bismarckov model je bil osredotočen zlasti na potrebe industrijskega delavskega razreda. Pokojninska zakonodaja je zajela le mestne mezdne delavce, medtem ko je druge izključevala. Tudi druga nadomestila in pomoči so bili vezane na mezdo. Socialna politika je nastala kot rezultat parlamentarnega razrednega boja. Po koncu prve svetovne vojne (1918) je sledil propad cesarstva, ki pa ni bistveno spremenil strukture moči. Sprememba političnega sistema je bila bolj rezultat vrste kompromisov med staro in novo elito kot rezultat revolucije, saj so kmalu opustili načrte za nacionalizacijo ključnih industrij. Tako so socialne reforme za vzpostavitev socialnega miru postale nujne. Sledila je uzakonitev osemurnega delavnika, uveljavitev javnih del ipd. V letu 1923, ko je bila uveljavljena delavska zakonodaja, se je država začela intenzivno vključevati v industrijski konflikt, kar je prispevalo k politizaciji kolektivnega dogovarjanja. Posledično je nadzor nad njim prevzelo ministrstvo za delo. Tudi tu so bile prisotne spremembe glede stanovanjskega področja in izobraževanja, saj so bile odpravljene zasebne šole. Med pomembne reforme za ohranjanje ravni dohodka lahko štejemo tudi pomoč za žrtve vojne. Pomoč za brezposelne osebe je bila preoblikovana v program regularne pomoči, ki so ga financirali delodajalci in delojemalci. Leta 1924 je bil sprejet program javne pomoči, ki je nadomestil stari zakon o dodatkih za revne in okrepil legalno pozicijo prejemnikov. Program socialnega zavarovanja je vključeval tudi druge skupine, med njimi brezposelne. V letu 1928 sta ekonomska recesija in množična brezposelnost povzročili velike finančne težave tudi na področju socialnega zavarovanja. Nadomestila za brezposelnost so se zmanjšala,

prav tako tudi sredstva za stanovanjsko gradnjo in ohranjanje ravni dohodka (po Novak, 1997, str. 28–30).

Socialna politika kot sredstvo totalitarističnega nadzora

Po prevzemu oblasti je v zelo kratkem času nacionalno-socialistični režim temeljito spremenil nemško družbo. Odstranil je politične tekmece in sindikate, kolektivno dogovarjanje pa nadomestil z nepopustljivim birokratskem nadzorom trga dela, vendar pa so socialni programi ostali nedotaknjeni. Leta 1934 je bila z zakonom odpravljena samostojnost delodajalcev in delojemalcev pri upravljanju zavarovanja. Vodja, ki ga je določila država, je bil na čelu. Iz obdobja recesije so se ohranili visoka prispevna stopnja in nizka nadomestila. V nacistični ekonomiji je bilo socialno zavarovanje dodaten dohodek države in sredstvo zmanjševanja kupne moči prebivalstva zaradi preusmeritve proizvodnje v vojaške namene. Socialni stroški so se znižali pod raven Weimarske republike. Toda intenzivna proizvodnja orožja in pomanjkanje delovne sile sta okrepila pogajalsko moč in prinesla določeno izboljšanje. Kasneje je bilo vpeljeno splošno zavarovanje za obrtnike (prva kategorija samozaposlenih), vključenih v sistem socialnega zavarovanja. Takratni režim je posvečal osebno skrb tudi družinski politiki (ugodni krediti za mladoporočence, zavarovalne ugodnosti itd.). Namen tega je bila podreditev natalitete političnih interesom. Podobni ukrepi so zadevali tudi mladino oz. Hitlerjugend. V zdravstvenem sektorju so bili z zakonom leta 1934 ustanovljeni zdravstveni uradi za nadzor zdravstvenega standarda v celoti, ki pa delujejo še danes. Stopnja izobraženosti se je nižala. Posledice so se pokazale v šestdesetih letih. Struktura osnovnega izobraževanja je ostala razmeroma ista, vendar pa se je poglobila razlika med primarnim in sekundarnim izobraževanjem. Tako je nacionalno-socialistični režim pustil za sabo izčrpan sistem socialnega zavarovanja in grozne zdravstvene ter stanovanjske pogoje (po Novak, 1997, str. 30–34).

Od socialnih stroškov k investiciji v človeške vire

Ko je Hitlerjev režim propadel, je ostala večina socialnih programov nespremenjenih, razen otroških dodatkov in nekaterih ugodnosti. Leta 1946 so zavezniki pripravili program enotnega socialnega zavarovanja, ki je temeljil na Beveridgeevi ideji o socialnem državljanstvu, vendar je doživel kritike. Prvi povojni ukrepi socialne politike so zadevali pomoč pri stanovanjski izgradnji ter integraciji beguncev in žrtev vojne. Povečana je bila pomoč zasebnim graditeljem. Povečala so se tudi nadomestila za brezposelnost. To je pripeljalo tudi k spremembam pokojninskega zavarovanja ob koncu tega desetletja. Povečale so se nekatere ugodnosti. V obdobju povojne izgradnje, zlasti v šestdesetih letih, so različne reforme na področju socialne pomoči, otroškega dodatka in zavarovanja za primer nesreč pri delu prispevale k širjenju pravic na večji krog upravičencev. Kmalu za tem se je začel upad gospodarske rasti in vladanje so prevzeli krščanski demokrati in liberalci. Ti so poskušali razviti mehanizme socialnega in gospodarskega načrtovanja. V ta namen so začeli objavljati socialni proračun. Ustanovljeno je bilo tudi posebno ministrstvo za šolstvo in znanost. Družine z nizkimi dohodki so dobile izobraževalne dodatke. Hkrati pa je bil to tudi prvi korak k oblikovanju bolj aktivne zaposlovalne politike, saj je zavarovanje za brezposelnost vključevalo tudi poklicno usposabljanje. Sredi sedemdesetih

let se je tudi nemška socialna politika začela ukvarjati z recesijo, deficitom v zavarovanju in visokimi zdravstvenimi stroški. Sledili so poskusi prilagajanja socialnih stroškov ekonomski rasti, kar se je nujno odrazilo na zmanjševanju socialnih upravičenosti. Od leta 1977 poskuša vlada reformirati model države blaginje, vendar so bili do sredine osemdesetih let vsi poskusi neuspešni. Zdi se, da je rast nemške države blaginje umeščena v precej stabilen institucionalni red (po Novak, 1997, str. 33–35).

Razen za Veliko Britanijo in države Skandinavije je bila glavna politika večine evropskih držav zagotavljanje stabilnosti delovnih mest in visokih mesečnih prihodkov. Socialne pravice celotne družine so bile povezane z zaposlenostjo moških v družini. Socialna politika se je predvsem omejila na zagotavljanje preživetja tistim, ki niso več v delovnem procesu (ostareli) ter družinam z velikim številom otrok. Medtem so mladi, ki še niso bili v delovnem razmerju, in ženske pridobili potrebna sredstva znotraj družine. Takšna vrsta sistema in njegovo delovanje sta imela precejšnjo podporo pri prebivalcih, saj je sistem pokrival večji del prebivalstva. V zadnjih nekaj desetletjih pa prihaja do transformacij v družbeni strukturi. Prisotni so gospodarski zastoj, negativna gospodarska rast in staranje prebivalstva. Prilagodljivost trga delovne sile je ena izmed strategij, ki so jo uporabile evropske države in je spremenila predpise glede zaposlitve s krajšim delovnim časom ter olajšala zaposlovanje za določen delovni čas. V današnjih časih pa se evropska podjetja poslužujejo delovanja s kombinacijo mladih, ki predstavljajo cenejšo delovno silo, in stalno zaposlenimi. Vsekakor pa ima model tudi veliko negativnih lastnosti, saj ne daje motivacije za izobraževanje mladih. Takšna oblika politike države le spodbuja zaposlovanje za določen delovni čas. Tako je navzoča delitev med zaposlenimi in nezaposlenimi, kar pa predstavlja problem v spremenjenih družbenih situacijah. Brezposelnost postaja tako čedalje bolj dolgotrajen in pereč problem ter je vsakodnevno bolj prisoten med mladimi. V večini kontinentalnih držav pa dolgotrajna brezposelnost še ne pomeni revščine, saj se navezuje na obstoj familiarnosti, kar pomeni, da se mladi lahko zanesejo na družinsko podporo. Dolgotrajno brezposelnost lahko povezujemo z nizko stopnjo izobrazbe. V mediteranskih državah je delež brezposelnosti mladih zelo visok, vendar je prisotna družinska povezanost, kar daje protiutež brezposelnosti. Medtem sta v Franciji prisotni tako družina kot državna pomoč, a vendarle ne pripomoreta veliko k socialni varnosti mladih. Konzervativno-korporativistični model poskrbi za socialne pravice, ki so vezane ravno na zaposlitev. Tako sistem varuje pred revščino, vendar pa ustvarja odvisnost mladih. Posledično nastopijo demografske spremembe (zmanjšanje število rojstev), nezainteresiranost za iskanje zaposlitve itd. (po Kolarič, 2001, str. 14).

2.7.3 RAZVOJ SOCIALNODEMOKRATSKEGA SISTEMA

Model se imenuje tudi skandinavski oz. nordijski sistem, vključuje pa tudi univerzalistične države. Sistem vključuje nordijske države. Zaznamuje jih prevladujoča vloga države, saj država prevzema odgovornosti, ki jih drugi sistemi blaginje prepuščajo družini ali trgu. Država sprejema ukrepe, ki so univerzalni in namenjeni vsemu prebivalstvu ne glede na potrebe. Redistribucija ostaja pomembno načelo razdeljevanja dobrin. Odvisnost od trga, stopnja revščine in neenakosti so najnižje v Evropi.

Vendar je kljub vsemu ta model najbolj radodaren, saj s socialnimi izdatki prerazdeljujejo najvišji delež bruto domačega proizvoda, ohranja pa visoko stopnjo stabilnosti, kar pomeni posledično pozitivne ekonomske rezultate. Po Esping-Andersenu (1999, str. 25) k značilnostim tega sistema sodi še načelo univerzalizma, ki temelji tudi na obsežnem sistemu storitev v naravi. Pravice tako zadevajo posameznika, ne pa družine, in temeljijo na državljanstvu. Skandinavski sistem blaginje temelji tudi na produktivizmu, kar pomeni, da maksimizirajo proizvodne potenciale posameznika in gospodarstva.

V skandinavskih državah je v državah blaginjah bilo že na začetku vpeljana načelo zagotavljanja blaginje vseh. Temeljne značilnosti skandinavskega sistema izvirajo iz prvih zakonskih osnutkov s konca 19. stoletja, ki pa ni niso niti po strankarski planiti niti po razredni povezani z levico in niso dokaz socialne spremembe. Prva zakonodaja socialnega zavarovanja je bila rezultat spopadov med agrarno buržoazijo ter močnimi birokratskimi in urbani elitami. Konec 19. stoletja je pomenil prodor demokratičnih elit in zmago srednjega razreda. Na Danskem in Švedskem so v socialni strukturi prevladovali lastniki in najemniki zemlje. Vpliv tradicionalnih elit (kraljevi uradniki, uslužbenci itd.) so si pridobili vpliv tradicionalnih elit. Socialna politika je bila tako rezultat tega boja. Moč kmetov in njihova odločnost sta naraščali, kar se je kazalo v socialnih reformah. Na Danskem so konec 19. stoletja sprejeli univerzalistično socialno zavarovanje, ki je temeljilo na davkih. Na Švedskem so podobni rezultati prišli na plano leta 1913, pred tem pa so se liberalci in konzervativci zgledovali po nemškem modelu. Istega leta je bila zavrnjena Bismarckova dediščina in obenem anticipirana Beveridgeeva socialna reforma s pokojninskim zakonom. Zahteve delavcev ali levice niso bile realizirane, bile pa so realizirane zahteve kmetov. Vendar pa ostaja dejstvo, da so različne socialne skupine imele različne interese. Dansko in Švedsko socialno zavarovanje izhaja iz njune agrarne strukture, saj se je vlada v začetku zavzemala za zavarovanje, omejeno le na mestni delavski razred. Na tak način so zavračali zahteve kmetov in univerzalistični pristop k socialni politiki in socialnemu zavarovanju, kar je pomenilo, da so pripravo pokojninske zakonodaje raztegnili na dobrih dvajset let. Močno politično podeželje je zavrnilo kontribucijsko pripravo zakona, ker zaposleni niso videli razloga, da bi plačevali za delavce, za katere so delodajalci že plačali prispevke. To je pomenilo preneseno breme na davkopllačevalce in državo. Skandinavski univerzalistični pokojninski sistem je bil sprejet zaradi vztrajnosti kmetov, saj so se bali izključenosti iz sistema socialnega zavarovanja (kot Nemci). Visoke pokojnine, družinski dodatki, delavska nadomestila in zdravstveno zavarovanje so bili jedro švedske politike. Zakon iz leta 1946 je nadomestil tistega iz leta 1913 in vpeljal univerzalne ugodnosti po vsej državi. Med vojno so konzervativci spremenili odnos do socialne politike, saj so zagovarjali povečanje stopnje rojstev ter podpirali mestno rast z ukrepi na podeželju in socialno zavarovanje (po Novak, 1997, str. 48–56). V naslednjem poglavju bom še podrobneje predstavila razvoj države blaginje Švedske.

Po Esping-Andersenu gre za tip sistema blaginje, kjer je angažiranje države največji. V preteklosti je bila glavna točka te strategije politika, ki je zagotavljala precejšnjo blaginjo vsem ob hkratni skrbi za gospodarstvo. V preteklosti je to pomenilo polno stopnjo zaposlenosti, ki jo je država omogočala s svojo aktivno politiko zaposlovanja ter servisi

državljanom skupaj z visoko stopnjo enakosti. Z nudenjem vedno novih storitev se je obenem zagotavljala nizka stopnja brezposelnosti, obenem pa so te storitve razbremenile družino do te mere, da je zaposlenost obeh staršev v družini tako rekoč pravilo, za razliko od ZDA (kjer prav tako obstaja visoka stopnja zaposlenosti) pa se veliko lažje zaposlijo tudi starši v enostarševskih družinah (po Esping-Andersen, 1990, str. 186–188).

Nordijski socialni demokratski sistem je pogosto predstavljen kot model, ki temelji na uravnoteženju polne zaposlenosti države blaginje. V nordijskih državah so izpostavljeni dilemi med obljubami distribucije in polne zaposlenosti ter težkemu realnemu stanju inflacijske spirale. V odprti, a sicer majhni nordijski ekonomiji je preveč zahtev, ki odražajo direktno in takojšno izravnavo plačilne krize. Tako nastane problem, saj je konkurenčno ogrožena s prevelikimi davčnimi bremenami (po Esping-Andersen, 1990, str. 167).

Od začetka devetdesetih let se brezposelnost tudi v skandinavskih državah večja, vendar kasneje pada. Po eni strani gre za vpliv prenasičenosti javnih služb, po drugi strani pa tudi za nekonkurenčnost podjetij na globalnem trgu, ki so za zagotavljanje sredstev za državo blaginje obremenjena z visokimi davki. Vendar se tudi v teh državah večja brezposelnost, plače se nižajo, večajo pa se neenakosti v dohodku. Presenetljivi so izsledki raziskav, ki kažejo, da vse to nima kakšnih večjih posledic na dohodke gospodinjstev oz. na življenjske standarde. Stopnja enakosti se je celo povečala (po Esping-Andersen, 2000, str. 155). Vzrok za to se opazimo, če gledamo na brezposelnost dinamično: z aktivno politiko zaposlovanja (predvsem mladih ter žensk) skandinavske države dosegajo, da je brezposelnost na nivoju posameznika po navadi kratkotrajna. Tako je tudi nevarnost revščine veliko manjša in navadno vezana predvsem na manj izobražene. Zaposlenost obeh staršev bistveno pripomore k socialni varnosti otroka, to dejstvo pa skupaj s storitvami, ki jih skandinavske države nudijo, omogočajo mladim, da si ustvarijo družino.

3 DRŽAVA BLAGINJE V SLOVENIJI

Razvoj slovenske države blaginje sodi že v čas Avstro-ogrske, torej v čas kot sta bili prisotni vzajemna podpora in pomoč preko društev. Leta 1852 je bila obveznost lastnikov delavnic, ki so zaposlovali več kot 20 oseb, da oblikujejo zanje podporne blagajne. Naslednjo fazo bi lahko smatrali kot Zakon o socialnem zavarovanju, ki je bil izdan leta 1922 v času kraljevine SHS. Za razlog uveljavitve zakona bi lahko upoštevali nesreče, invalidnosti, demografske razloge in brezposelnost. Kmečkega prebivalstva v tem zakonu niso upoštevali, saj je bilo množično ter posledično izpostavljeno večjim tveganjem za revščino. Leta 1945 je sledil Zakon o izvajanju socialnega zavarovanja, ki je pomenil združitev vseh institucij socialnega zavarovanja, glavni sedež pa je imel v Zagrebu. Sodobni slovenski model blaginje se je začel razvijati po osamosvojitvi leta 1991 (po Stambolieva, 2011, str. 288–289).

Slovenija, bivša jugoslovanska država, se je razvila skozi tri faze razvoja socialne politike. V prvi fazi (sredi petdesetih let) so bile odločitve v zvezi s socialnimi politike sklenjene znotraj komunistične partije, ki je bila sklenjena na federalni ravni. Bilo je poskrbljeno za socialno zaščito, zdravstveno zavarovanje (v primeru bolezni, ostarelosti), brezplačno izobrazbo ter nekatere funkcije, ki so zadevale družine (vrtci, domovi za študente in dijake). V drugi fazi, (konec šestdesetih let) je državna administracija sklenila in implementirala odločitve, ki so zadevale socialne politike. Prvotno so razvili in modernizirali javne institucije in organizacije v javnem sektorju. Osnova za ta razvoj in modernizacijo so bili visoki nivoji ekonomskega razvoja, prav tako kot namensko zbiranje finančnih sredstev za različna področja (zdravstvo, izobrazba, socialna varnost). V tretji fazi, ki je potekala med leti 1970 in 1980, so bile odločitve socialne politike sklenjene in implementirane na občinski ravni in znotraj podjetij. V tem času so se razvile tudi možnosti za skrb in razvoj družinskih članov, kot so otroški dodatki in razvoj prostovoljnih organizacij ter združenja. Te tri faze so pomenile razvoj slovenskega blaginjskega sistema (po Kolarič, 1992, str. 8–15).

3.1 RAZVOJ DRŽAVE BLAGINJE V ČASU AVSTRO-OGRSKE

Slovensko ozemlje je bilo še v letih 1867 in 1918 pod avstro-ogrskim cesarstvom. Gospodarstvo (industrija, transport) se je razvijalo med Trstom in Dunajem. Sledila je vpeljava železniške povezave med tema mestoma ter preko Maribora, Celja in Ljubljane. Kmetijski sektor je bil deljen na veleposestnike in male kmete, ki so dobili zemljiško odvezo šele v marčni revoluciji (1848) in ni sledil pospešeni industrializaciji. Notranje slovensko gospodarstvo so nadzorovali domači akterji, ki so bili usmerjeni k zadovoljevanju lokalnih potreb. Zunanje gospodarstvo so nadzorovali tuji investitorji, prek katerih se je industrija povezovala v globalne industrializacijske tokove (po Novak, 1997, str. 81). Slovenski družbeni sistem in njegove poudarjene lastnosti so pomembno vplivali na socialno strukturo. Značilne poteze so opazne zaradi odražanja v blaginjskih programih in ustrezni zakonodaji, ki so jo začeli kasneje vpeljevati. Med številne male kmete in maloštevilne industrijske delavce so se pridružili še kmetje oz. industrijski delavci (po

Kostić, 1955 v Novak 1997, str. 82), ki so bili zaposleni v podeželskih obratih predelovalne industrije. V tem vidiku je treba videti tudi razvoj družbenih programov (po Kidrič in Kresal, 1995 v Novak, 1997, str. 82).

Zakoni, ki so bili tesno povezani z oblikovanjem socialne politike v tistem času, so pomenili pomemben delež. Z obrtnim redom se je uveljavil gospodarski liberalizem (1859–1885). Sledila je vpeljava sistemske delavske varstvene zakonodaje (1855–1921). Kasneje je prišlo do vpeljave jugoslovanske socialne zakonodaje (1921–1941). Razdelitev pomembnih obdobjev razvoja slovenske socialne politike in države blaginje je treba uvrstiti v razvoj delavskega gibanja, socialnodemokratskega političnega sistema in v gospodarske tokove (po Kresal, 1995 v Novak, 1997, str. 82). Slovensko predsocijalistično dediščino bom opisala v nadaljevanju.

Proizvajanje je bilo podrejeno cehovskim pravilom do vpeljave obrtnega reda. S tem redom so se omejitve razrešile. Obrtna svoboda je bila vpeljana v celotni habsburški monarhiji in je pomenila svobodno izbiro prebivališča in gospodarske dejavnosti. Obrt je pomenila vsako pridobitniško dejavnost in materialno proizvodnjo. Pomožni delavci v proizvodnji niso bili posebej varovani. Odnos države do mezdnih delavcev se je skozi čas spreminjal. V začetku je socialni mir vzdrževala država z represivnimi ukrepi, ki ni posegala v odnose. Vendar pa je industrija posledično uničevala obrt in odnose. Delavci so bili nezavarovani pred izkoriščanjem. Delali so tako moški kot ženske in otroci (tudi ponoči in ob praznikih). Že takrat je bila prisotna dobrodelnost. Nekatere socialne probleme so reševali ravno s humanitarnostjo. Ko se je večala industrializacija, se je večalo tudi število delavcev. Vendar pa so fizične posledice delavcev kmalu opazili zdravniki in rekrutne komisije. Obrtni red je bil dopolnjen leta 1885 in je veljal za vse pomožne delavce in nižje uslužbence. Delovnik so omejili na enajst ur. Prepovedano je bilo zaposlovati otroke do 14. leta starosti in delo mladoletnih (14–16 let) in žensk na težkih ter zdravju škodljivih delih in ponoči. Nadzor nad izvajanjem del so vodili državni inšpektorati. Socialno zavarovanje naj bi mezdnim delavcem in njihovim družinam zagotovilo obstoj tudi v času izpada dohodka (npr. v primeru brezposelnosti). Leta 1899 je bilo vpeljano nezgodno zavarovanje, leto kasneje pa tudi bolezensko zavarovanje. Varstvo in pravice delavcev ter ugodnosti so se razlikovale tudi po panogah. Po sistemskem vpeljevanju delavske zakonodaje je sledila vpeljava jugoslovanske delavske zakonodaje (po Novak, 1997, str. 81–84).

3.2 PRVA JUGOSLAVIJA

Združitev v Jugoslavijo ni prinesla bistvenih izboljšav. Vpeljali so osemurni delovnik, podpirali brezposelne ter vpeljali delavske zbornice, stanovanjsko varnost, pokojninsko zavarovanje, sklepanje kolektivnih pogodb ipd. Zakon o zaščiti delavcev je še vedno delil zaposlene na nameščence in pomožne delavce. Delovna sila je bila plačana ne glede na spol, vendar pa so bile ženske slabše kvalificirane in posledično zaposlene na slabše plačanih delovnih mestih. Z intervencijo se je začela država vpletati v odnos delavskih sindikatov in delodajalcev glede sklepanja kolektivnih pogodb. Inšpekcije dela so nadzirale delovne pogoje. Brezposelne je najprej podpirala država, nato pa je to postala skrb po

načelu samovzdrževanja ter se je prevalilo na delodajalce ter delojemalce. Socialno zavarovanje je bilo neenotno za vse delavce. Po sprejetju vidovdanske ustave (1929) je bila država zadolžena za izvajanje socialne politike preko ministrstva za socialno politiko. Država je imela nadzor nad izvajanjem določb, programi pa so se financirali iz samoupravne ustanove socialnega zavarovanja, v katero so prispevali delodajalci in delojemalci. Država je sofinancirala le v izrednih okoliščinah in še to le pri reševanju socialnih problemov delavcev. Za druge ljudi so poskrbele lokalne oblasti, kar je pomenilo slabše materialne možnosti za reševanje problemov. Oblike socialne pomoči so bile v obliki denarne podpore, hrane, obleke, kurjave ipd. Socialno skrbstvo je zajemalo starostno oskrbo onemoglih občanov, mladinsko skrbstvo, delavsko skrbstvo ter podpiranje socialnih in dobrodelnih organizacij. Posebna sredstva so mestne občine namenile za reševanje vprašanj glede stanovanjske problematike socialno ogroženih občanov. Občinske uprave so ravno tako dajale jamstvo za stanovanjska posojila in denarno podporo ali še kako drugače zavarovale stanovalce. Socialna politika je bila v tistem času že vzporedna gospodarski politiki. Večkrat je bil predmet parlamentarnih razprav tudi obvezno zavarovanje kmetov, vendar vedno neuspešno rešeno. Revščine in socialnih problemov je bilo med kmeti veliko, vendar država ni ukrepala. Tako so bili prepuščeni miloščini neformalne socialne mreže in dobroti ljudi (po Novak, 1997, str. 84–88).

3.3 DRUGA JUGOSLAVIJA

Kolaričeva deli razvoj blaginje po drugi svetovni vojni na več stopenj. Prva je bila politokratska. Nosilec države blaginje je politično-državni vrh, ki je kontroliral družbeno dogajanje v celoti. S pomočjo socialne politike so se usmerili v izenačevanje socialnih ter materialnih življenjskih razmer, pri tem pa so si pomagali s pomočjo instrumentov radikalne redistribucije dohodka, sistemom javnih služb ter splošnim sistemom socialnega zavarovanja. Druga stopnja je bila stopnja finančne deetizacije oz. razdržavljanja javnega sektorja v petdesetih letih 19. stoletja. Pravni status finančno samostojnih zavodov so dobile institucije, ki so skrbele za družbene dejavnosti. Družbeni skladi so pomenili vir sredstev. Zbrana sredstva v skladih je bilo namenske narave le za določene dejavnosti. Država je jamčila za univerzalne programe, iz katerih so se morali realizirati skladi. Če je bilo sredstev v večjem številu, so se lahko programi razširili. Iz tega vidika je bila prenesena odgovornost za realizacijo pravic in programom na republiške administracije in podjetja. Tretja stopnja je bila t. i. lokalna država blaginje v sedemdesetih letih. Prisotna je bila samoupravna socialistična družba. Proces decentralizacije se je nadaljeval. Občinske ravni so prevzele odgovornost za financiranje in uresničitev socialnih pravic. Samoupravne interesne skupnosti so bile uzakonjene. V njihovem okviru naj bi svoje interese uresničili tako uporabniki kot izvajalci storitev. Taka oblika sistema je imela vpliv na krepitev želja po samozadostnosti občin in oskrbljenosti lokalnega okolja s čim večjo zaposlenostjo, kar pa zahteva finančna sredstva (po Kolarič, 1990).

Slovenska ustava iz leta 1947 je preko zakonov zagotavljala socialno varnost, in sicer preko družbeno-ekonomske ureditve Slovenije, ki je branila svoje državljane pred gospodarskim izkoriščanjem, zagotavljala socialno zavarovanje in varovala mladoletne.

Ustava je zagotavljala ženskam enako plačilo za enako delo in enakopravnost ter posebno varstvo za matere in otroke. V področje socialne varnosti je sodilo tudi ljudsko zdravje (skrb za žrtve, invalide, svojce). Leta 1963 je bilo v ustavi socialno zavarovanje enoten sistem solidarnosti in vzajemnosti, ki se dotika tudi področja zdravstvenega varstva, varstva v času izgube delovne možnosti in v času starosti ter zavarovanja svojcev. Ustava iz leta 1974 je prenesla vse pristojnosti socialne politike in varnosti na področje zaposlenosti ter na komunalni sistem. Država je bila opredeljena kot socialna in pravna država, ki je urejala obvezno socialno zavarovanje. Prisotno je bilo načelo vzajemnosti in solidarnosti ter je bilo vezano na zaposlitev. Tudi svojci so bili zavarovani preko njih. Kategorije prebivalstva, ki so bile samozaposlene, so bile izključene iz zavarovanja pri zagotavljanju socialnih pravic, ki izhajajo iz zaposlenosti ter dodatnih pravic. Plače so bile vir zagotavljanja socialne varnosti. Višina prispevkov je bila tudi vezana nanje. Prava kriza med zbranimi prispevki in pričakovanimi ugodnostmi se je pojavila v drugi polovici osemdesetih let, ko je začelo število brezposelnih in tudi upokojenih naraščati, število zaposlenih pa zmanjševati (po Novak, 1997, str. 89–90).

3.4 SAMOSTOJNA SLOVENIJA

Po osamosvojitvi leta 1991 je sledila sprememba političnega in ekonomskega sistema, kar je pomenilo v Sloveniji nove socialne probleme. Problemi, kot sta revščina in brezposelnost, so terjali nove ukrepe, kot so zavarovanje za primer brezposelnosti, aktivna politika zaposlovanja in pospešeno upokojevanje. Ti dejavniki so občutno povečali izdatke za socialne transfere (po Kolarič, 1990).

Leta 1991 je bil sprejet socialni program, katerega izhodišče je bilo preusmeritev države blaginje v korporativistični tip (po Črnak-Meglič, 2000). S pomočjo socialnega programa in države naj bi se prenesla odgovornost za zagotovitev socialne varnosti na posameznika. Posledično bi se zmanjšal pomen socialnih zavarovanj, povečal pa pomen različnih dodatnih zavarovanj posameznikov. Tako je bil vpeljan princip subsidiarnosti (podpora) in je veljal kot temeljni princip korporativističnega tipa. Naloga države je tako spodbujati različne oblike organiziranja ter izvajanja programov na podlagi tega programa, vendar se je izkazalo, da so se spremembe le v omenjenem obsegu izvrševale in da ni sledil večji korak v smeri korporativističnega tipa države blaginje. Skozi postopnost sprememb na posameznih socialnopolitičnih področjih, ki ga je spodbudila levo usmerjena politična elita, se je v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja slovenski blaginjski sistem formalnopravno konstituiral kot dualni model, sestavljen iz elementov, ki so temeljni konstitutivni elementi na eni strani konservativno-korporativističnega, na drugi strani pa socialno-demokratskega blaginjskega sistema. To pomeni, da so obvezni sistemi socialnih zavarovanj, ki predstavljajo temelj konzervativno-korporativističnega socialnega modela, tudi v slovenskem blaginjskem sistemu postali osnovni instrument zagotavljanja socialne varnosti za zaposlene in njihove družinske člane. Hkrati pa je močan javni sektor ohranil status dominantnega producenta vseh vrst storitev, do katerih imajo vsi državljani dostop pod enakimi pogoji, krepila pa se je tudi podpora države neformalnemu sektorju oz. družini za lažje usklajevanje družinskega in delovnega življenja, kar sta elementa socialno-demokratskega sistema blaginje (po Kolarič et al., 2009, str. 71).

Država je tako v začetku nastanka Republike Slovenije uvedla spremembe na področjih zaposlovanja, delovne zakonodaje, socialnega dialoga, pokojninskega zavarovanja, privatizacije in področju zdravstvenega zavarovanja. Programi zaposlovanja tako obsegajo posredovanje pri zaposlovanju, zavarovanje za primer brezposelnosti in aktivno politiko zaposlovanja. Mednarodni standardi in delovni pogoji so upoštevani pri delovni zakonodaji, kamor sodijo uredbe o minimalni plači. Socialni dialog ureja sodelovanje delavcev pri upravljanju podjetij in kolektivno dogovarjanje med delojemalci in delodajalci, ki poteka ob sodelovanju države. Pokojninsko zavarovanje je univerzalno za vse kategorije ekonomsko aktivnega prebivalstva. Višina pokojnine je odvisna od plače. Pomoč družini je lahko državna in univerzalna, deli pa se na več oblik, kot so materialna pomoč, socialne storitve, pomoč zaposlenim družinskim članom in stanovanja. Zdravstveno zavarovanje je po zakonu zagotovljeno vsem zaposlenim, samozaposlenim, upokojujencem, prejemnikom socialne pomoči, državljanom, ki niso drugače zavarovani, učencem in študentom, državljanom v vojaški službi ter njihovim družinskim članom (po Novak, 1997, str. 91–93).

Za slovenski blaginjski sistem so bili tako ob koncu 20. stoletja značilni (po Srna Mandič in Filipovič Hrast, 2011, str. 219–220):

- srednja stopnja dekomodifikacije, ki jo je vključenim v obvezne sisteme socialnih zavarovanj, to je zaposlenim in njihovim družinskim članom, zagotavljala socialna država na temelju načel kontributivnosti in enakovrednosti kot načel socialne pravičnosti. Nevključenim oz. tistim nezaposlenim, ki so v socialni stiski in nimajo nikogar, ki bi jih bil dolžan preživljati, je socialna država zagotavljala »eksistenčni minimum« z instrumentom socialnih pomoči, ki temelji na načelu preverjene potrebe kot načelu socialne pravičnosti;
- razmeroma visoka stopnja defamilizacije, to je materialne in funkcionalne podpore države družini predvsem pri skrbi za otroke in tudi za prizadete in ostarele družinske člane;
- nizka stopnja privatizacije, saj so javne organizacije in institucije ohranile status dominantnih producentk storitev in nosilk zavarovalnih shem; te tako niso puščale veliko manevrskega prostora za vstop zasebnih profitnih in neprofitnih organizacij v sfero zagotavljanja socialne varnosti in blaginje za državljanke.

Pomembno je dejstvo, ki zadeva razvoj slovenskega blaginjskega sistema med predhodnim sistemom v devetdesetih letih. Nasprotno kot to doživljajo druge bivše socialistične države, Slovenija ni doživela izkušnje t. i. »blaginjske luknje« (po Stambolieva, 2011, str. 290).

Sprememb, ki so bile prisotne v zadnjih dobrih dveh desetletjih predvsem na individualnih področjih v slovenskem blaginjskem sistemu, splošno gledano ne moremo označiti kot paradigmatike. Temelji celotnega sistema so obvezni sistemi socialnega zavarovanja, ki temelji na socialnem partnerstvu. To so glavni instrumenti za zagotavljanje socialne varnosti zaposlenih in njihovih družinskih članov, medtem ko je zdravstveno zavarovanje sistem, ki temeljni na načelu solidarnosti v smislu univerzalnih pravic in enakopravnosti. Ta instrument dopolnjuje instrument zdravstvene asistencije, ki je namenjen za tiste, ki ne

morejo vstopiti na trg dela ali pa so izvzeti iz njega za daljše časovno obdobje. Ta instrument je preverjen in postaja vse bolj povezan z načelom aktivacije. Na področju pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja za nego obstajajo poleg obveznih zavarovalnih shem tudi dopolnilne sheme zasebnih zavarovalnic v razvoju, ki so posebna kategorija na trgu in predstavljajo začetek razvoja zasebnega sektorja. Omrežje javnih/državnih institucij ima še vedno osrednje mesto pri zagotavljanju različnih storitev, ki so na voljo državljanov pod enakimi pogoji. Čeprav se tvori proces privatizacije, zlasti na področju zdravstva in zasebnih organizacij, se neprofitne organizacije pojavljajo zlasti v prej omenjenih zasebnih zavarovalnih shemah, ki pa predstavljajo začetek razvoja tržnega sektorja. Le-te ponujajo alternativno za tiste, ki si ga lahko privoščijo. Družina kot najpomembnejša enota pri neformalnem sektorju ima še vedno pomembno vlogo pri bremenu zagotavljanja socialnega varstva in blaginje za svojega člana, njena vloga pa je podprta s pozitivnimi ukrepi znotraj družinske politike (po Stambolieva, 2011, str. 304–305).

Kot je že jasno, je naloga države, da zagotavlja blaginjo svojim državljanom. Najprimernejši način le-tega je skozi reforme ter politike. Tako je Vlada RS opredelila v zbirki gospodarskih in socialnih reform tudi t. i. četrto razvojno prednostno nalogo sodobne socialne države in večjo zaposlenost.

Skupina več kot 200 strokovnjakov, ki so sodelovali v Odboru za reforme, je pripravila Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji (po Šušteršič et al., 2005, str. 11). S predlogi želijo vlada in ministrstva ustvariti okolje, v katerem bodo državljanji lažje in hitreje našli delo, vendar pa obenem uživali potrebno raven socialne varnosti in zaščite. S spremembami v sistemih socialnega zavarovanja hočejo zagotoviti, da bo raven varnosti primerna tudi za naslednje generacije. Sprememba bi bila tudi motivirati zaposlene ter prejemnike socialnih sredstev k aktivnemu iskanju. Razvoj prednostnih nalog (socialna država in večja zaposlenost) bi pomenil večje povpraševanje po delovni sili in spremembe na področju trga dela, kar bi pomenilo enostavnejše sprejemanje odločitev o novem zaposlovanju. Posledično bi zmanjšali brezposelnost. Ukrepi zadevajo tudi omejitev rasti izdatkov za socialne transfere, kar ne pomeni, da se žrtvuje socialna država ali da gre za krčenje pravic. To pomeni oblikovanje dolgoročne in pravičnejše socialne države. Preprečile bi se tudi zlorabe sistema (po Šušteršič et al., 2005, str. 110).

Predlogi ukrepov za prilagodljivejši trg dela in večjo zaposlenost so vzpostavitev novih plačnih sistemov, dogovor o novi plačni politiki, spodbuditi večjo aktivnost brezposelnih oseb, uspešnejša politika zaposlovanja, spodbujanje in omogočanje vseživljenjskega učenja, ureditev sistema štipendiranja mladih, povečati prilagodljivost trga dela in olajšati zaposlovanje. Namen ukrepa spodbujati večjo aktivnost brezposelnih oseb je seveda spodbujati in povečati njihovo aktivnost ter zaposljivost in omogočiti vsaj občasno zaposlitev ter tudi lastno zagotavljanje minimalne socialne varnosti. Nosilci ukrepa so takratno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (po Šušteršič et al., 2005, str. 110–116).

Slovenija se od osamosvojitve naprej srečuje tudi s strateškimi dokumenti in različnimi reformami, ki bi pomenile večji razvoj blaginje. Med mejnike države blaginje Slovenije bi lahko šteli Strategijo razvoja Slovenije. Le-ta opredeljuje vizijo in cilje razvoja Slovenije s pomočjo petih glavnih točk, ki vključujejo akcijske načrte. V ospredju je celotna blaginja vsakega posameznika, saj se osredotoča na gospodarska, socialna, okoljska, politična, pravna ter kulturna razmerja (po UMAR, 2005).

Zdaj je še veljavna Strategija razvoja Slovenije 2006–2013, vendar pa kmalu prihaja nov strateški dokument, ki bo veljaven med leti 2014–2020. Poročilo o razvoju 2012 kaže, da Slovenija ni bila uspešna pri doseganju glavnih ciljev na socialnem, gospodarskem in okoljskem področju. V obdobju 2005–2008 je Slovenija dosegala visoke stopnje gospodarske rasti, kasneje pa se je soočila z velikim padcem gospodarske aktivnosti med državami EU. Gospodarske razmere so se v letih 2009–2011 poslabšale, kar je privedlo do zmanjšanja materialne blaginje prebivalstva, ki se je v predkriznem obdobju izboljševala. Trajnost blaginje prebivalstva sedanjih in prihodnjih generacij poleg poslabšanih gospodarskih razmer ogroža tudi odsotnost ukrepov, ki bi sisteme socialne zaščite prilagodili starajočemu se prebivalstvu in spremenjenim razmeram v družbi. Uspešen razvoj Slovenije do leta 2020 bi potreboval nov dogovor za izvajanje oz. prilagoditev razmeram v domačem ter mednarodnem okolju. V novi strategiji je bilo potrebno izpostaviti predvsem blaginjo prebivalstva kot najvišji razvojni cilj, tako da bodo vse spremembe v družbi ter v gospodarstvu usmerjene k povečanju blaginje različnih generacij, seveda ob upoštevanju okoljskih omejitev. Cilj gospodarskega razvoja bo gospodarski napredek v funkciji blaginje (po UMAR, 2012).

4 PRIMERJAVA RAZVOJA DRŽAVE BLAGINJE SLOVENIJE Z IZBRANIMI DRUGIMI DRŽAVAMI

4.1 PRIMERJAVA RAZVOJEV NA SPLOŠNO

Kako se je blaginja držav razvijala in kakšne klasifikacije so nastale tekom razvoja, sem predstavila že v prejšnjih poglavjih. V tem poglavju bom na kratko primerjala bistvene socialne značilnosti vsake tipične države blaginje. Kasneje bom predstavila še primerjavo razvoja z izbrano državo.

Tabela 1: Modeli evropske države blaginje

	MODEL I	MODEL II	MODEL III
KONCEPT	rezidualni	industrijski	institucionalno-redistributivni
POLITIČNA OZNAKA	liberalni	konzervativni	socialistični
ANALITIČNA OZNAKA	paternalistični	korporativistični	etatistični
GLAVNI AKTERJI	država, zasebno zavarovanje	zaposlovalci	država
OBSEG	rezidualni	mešani	univerzalni
UPRAVIČENOST	povprečni dohodek	zaposlenost	državljanstvo
FINANČNA ODGOVORNOST	država	zaposlovalci, država	država
RAVEN NADOMESTIL	nizka	glede na dohodek	visoka
ODNOS DO TRGA DELA	delo	delitev med delavci in nedelavci	raztrženje
CILJ	enakost v revščini	varnost dohodka	prerazdelitev

Vir: Marklund (1993 v Novak, 1997)

Nastanek različnih držav blaginje je tesno povezano s socialnim in političnim stanjem v državah. Najbolj nasprotna sta si modela nemške države blaginje ter skandinavski model. Značilnost skandinavskega sistema je financiranje iz davkov ter univerzalnost, ki pa sta bila povezana, saj sta imela skupno značilnost, in sicer socialno zavarovanje. Vključeni so bili vsi, prispevki so veljali za vse prebivalstvo. Izvozniki in majhni delovno intenzivni proizvajalci so podpirali državne podpore in financiranje iz davkov tako v Skandinavskih državah kot v Nemčiji. Vendar je bila nemška buržoazija premalo vplivna, da bi obvladovala novi industrijski razred (nasprotno kot Skandinavija) in tako se je oblikoval sistem, ki je temeljil na zavarovalništvu in povezal industrijske delavce ter njihove

delodajalce. Velika Britanija in prav tako Francija se gibljeta ravno med nemškim in skandinavskim modelom. V Veliki Britaniji je imela velik vpliv tradicija samopomoči, za katero so značilne univerzalne pokojnine, ki pa niso bile odvisne od prispevkov. V Franciji vse do druge svetovne vojne in reform niso vpeljali socialne politike. Beveridgeeva in skandinavska reforma sta pomenili spremembe v socialnem zavarovanju ter učinkovali na razmerja med odvisnostjo in državljanstvom, potrebami in pravico ter revščino in upravičenostjo (po Novak, 1997, str. 54–55).

Ravno reforme so bile ključnega pomena za nadaljnji razvoj blaginje. V razpredelnici opazimo, da so v prvem modelu, in sicer v rezidualnem, upravičeni do socialne pomoči glede na povprečni dohodek, za finančno odgovornost skrbi država in raven nadomestil je nizka. V drugem industrijskem modelu opazimo, da je glavni kriterij upravičenosti do pomoči zaposlenost, za finančno odgovornost skrbi država ter delodajalci, raven nadomestil pa je odvisna od višine dohodka. Lastnost institucionalno-redistributivnega modela je državljanstvo, ki je pogoj za upravičenost, finančno odgovorna je država in raven nadomestil je visoka.

Države, ki sodijo v Bismarckov konservativni sistem, so Nemčija, Avstrija, Madžarska, Francija, Belgija, Italija in Slovenija. V Beveridgeev liberalni sistem sodijo Velika Britanija, ZDA, Kanada in Švica. Švedska, Finska, Norveška ter Danska so predstavnice skandinavskega (socialno-demografski) modela. Različni avtorji uvrščajo države različno. Moja prva hipoteza se glasi: **»Vse države blaginje, ki sodijo v Bismarckov model, med drugimi tudi Slovenija, imajo približno enako stopnjo brezposelnosti.«** S pomočjo podatkov, pridobljenih na Eurostatu, sem poskušala hipotezo potrditi ali ovreči. Statistične podatke o brezposelnosti objavlja Zavod RS za zaposlovanje (ZRSZ), o zaposlenosti pa Statistični urad RS. Podatke sem torej pridobila iz ZRSZ. Poskušala sem ugotoviti delež brezposelnih oseb za slovensko populacijo. Pomagala sem si s podatki iz Eurostata, ki nam prikazuje statistične podatke za celotno Evropo.

Z namenom najbolj natančno ugotoviti, kako se giblje brezposelnost v Bismarckovih državah, sem primerjala podatke za več let in to s pomočjo multivariarne analize. Uporabila sem brezplačne in primerljive končne podatke držav članic EU. Podatki o brezposelnih so na voljo iz Ankete o delovni sili (Labour force survey), saj le-ta omogoča mednarodno primerljivost podatkov.

Tabela 2: Brezposelnost v letih 2007–2012 v izbranih državah

DRŽAVA/LETO	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Nemčija	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5
Avstrija	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3
Madžarska	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9
Francija	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6	10,2
Belgija	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6
Italija	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7
Slovenija	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9

Vir: Eurostat (2013)

Znano je, da je Nemčija ena redkih držav, ki je napredovala v času krize, kar nam kaže tudi podatek za brezposelnost. Z reformami je uspelo Nemčiji popeljati gospodarstvo na zeleno vejo. Vse bolj se pojavlja zanimanje Slovencev za delo v Nemčiji, torej gre za beg možganov. V lanskem letu je bila brezposelnost, 5-odstotna. Avstrija ima najnižje vrednosti brezposelnih med državami članicami EU. Prav tako postaja vse bolj zanimiva država za iskanje zaposlitve, predvsem za Pomurce, saj so v neposredni bližini. V državah, kot so Madžarska, Francija, Italija, se delež brezposelnosti v letu 2012 giblje nad 10 odstotkov. Stopnja brezposelnosti v Franciji je še enkrat višja kot v Nemčiji. Po zadnjih izračunih evropskega statističnega urada (Eurostat) je marca znašala 11 odstotkov, medtem ko je bila v Nemčiji pri 5,4 odstotka (podatki za leto 2013). Po podatkih sodeč vidim, da so številke zelo raznovrstne in da države, ki sodijo v sklop Bismarckove socialne politike, nimajo enake stopnje brezposelnosti. Na podlagi teh podatkov sem torej to hipotezo ovrgla.

4.2 PRIMERJAVA RAZVOJA BLAGINJE SLOVENIJE IN ŠVEDSKE

Ni treba poudarjati, da je Švedska dobro razvita država z nizko brezposelnostjo in dobro razvitim socialnim sistemom v državi. Vendar uspeh Švedske ni posledica njene obsežne socialne države, temveč od reform v državi in prisotnosti pozitivne kulturne klime.

Razvoj države blaginje Švedske se je začel razvijati po drugi svetovni vojni, ko je bila Švedska sposobna kombinirati relativno hitro rastočo stopnjo BDP s polno zaposlenostjo ob upoštevanju gospodarske varnosti ter enakopravni razdelitvi dohodka. Razvoj države blaginje do te mere, kakršne jo poznamo danes, je bil razmeroma dolg. Švedsko poznamo kot močno socialno in demokratično državo, ki pa ni bila antitetična z modernimi vrednotami, na katerih temeljijo varnost, dobro počutje na trgu osebnih vrednot, zasebne pobude, posamezne lastniške pravice, podjetništvo in hitra industrializacija. Cilj Švedske v 20. stoletju je bil doseči uravnoteženje ekonomskega in socialnega razvoja. Pomembno je

dejstvo, da so bili Švedska in njeni prebivalci pripravljene na tako vrsto socialne politike, saj pred tem niso bili v nobeni drugi državi blaginje. Takšen razvoj je edinstven in unikaten v celotni Evropi (po Behrens, 2009, str. 4).

Švedska se upošteva kot narod, katera načela bi lahko upoštevali tudi drugi. Zanj je značilen visok življenjski standard, ima pa tudi visoko življenjsko dobo, nizko stopnjo kriminala, visoko stopnjo socialne kohezije in enakomerno porazdelitev dohodka. Enako velja tudi za ostale skandinavske države. Te države imajo homogeno prebivalstvo z nevladnimi socialnimi institucijami, ki so prilagojene posebej za moderni svet. Prisotno je veliko zaupanja, močne delovne etike, državljanske udeležbe, individualne odgovornosti in družinskih vrednot, ki so dolgoletne značilnosti skandinavske družbe. Švedska je na podlagi teh načel tako skozi leta rastla iz obubožanega naroda do bogatega in močnega tržnega gospodarstva v poznem 19. stoletju. V obsežni zgodovini je bila Švedska država z dobro stoječo ekonomiko in gospodarsko rastjo. Dejstvo je, da Švedska vzdržuje visok življenjski standard kljub visokim davkom, kar nam je dokaz, da visoki davki ne vplivajo na gospodarstvo. Študije kažejo, da visoki davki na Švedskem bistveno ovirajo gospodarski razvoj na Švedskem. Sistemi socialnega varstva so na Švedskem in v drugih skandinavskih državah zasnovani tako, da zagotavljajo koristi. Veliko ugodnih socialnih rezultatov je bilo vidnih pred oblikovanjem obsežnih držav blaginj. Ko so se razvijali socialni programi in država blaginje, so se pojavljali tudi socialni problemi. Kombinacija visokih davkov, velikodušnost državne pomoči in togo delo so pripeljali do odvisnosti med deležem prebivalstva, kar je omejilo sposobnost švedske družbe za vključevanje priseljencev na trg dela. V zadnjih letih se je švedsko gospodarstvo spet povečalo, saj se je vrnilo k svobodnejšemu trgu. Švedska je izvedla tržno prijazne reforme na mnogih področjih, kot so trgovina, osebni pokojninski računi in socialnovarstvene storitve. Zmanjšali so tudi davke. Večja ekonomska svoboda je prisotna tudi pri drugih skandinavskih narodih. Ključno spoznanje, ki izvira iz švedske družbe je, da je kultura ljudi pomembna in velja. S svojimi zgodovinsko pomembnimi družbenimi normami se pogosto uporablja kot potrdilo o uspehu državnih socialnih politik (po Sanandaji, 2012).

Lastnosti švedskega sistema države blaginje so opisane v nadaljevanju. Socialna politika Švedske je vseobsegajoča v zagotavljanju blaginje, prav tako je obsežno tudi javno posredovanje. Načela države blaginje se vpletajo v civilno družbo, medtem ko vlade poskušajo zagotoviti integrativen in celovit pristop k socialni politiki, katere cilj je zagotoviti enoten sistem socialne varnosti. Institucionalizacija načel socialne upravičenosti se nanaša na zagotavljanje temeljnih pravic vsem državljanom, kar pomeni širši dostop do socialnih storitev in širšo pomoč kot v drugih državah. Prisotna je državljanska pravica do družbeno sprejemljive življenjske ravni. Temeljni načeli socialne zakonodaje sta solidarnost in univerzalnost. Država blaginje naj bi integrirala in vključevala v svoj sistem celotno prebivalstvo, ne le posamezne problematične skupine. Socialna politika pa tako naj ne bi imela pomembne vloge pri oblikovanju bolj egalitarne družbe. Za švedske socialne programe je značilno, da še posebej presegajo tradicionalne meje države blaginje, saj je javna odgovornost marginalizirala skrb neformalnih skupin in tržne mehanizme. Bolj kot v drugih državah na Švedskem poudarjajo univerzalizem in status

enakosti, saj je cilj programov za varstvo dohodka preseganje negativnih učinkov pripadnosti posameznim (ranljivim) skupinam (ženskam, slabše plačanim, težje zaposljivim, brezposelnim). Švedski programi zagotavljajo visoko raven pomoči in javnih storitev, tako da je sprejemljiva tudi za premožnejše državljane. Skandinavski programi zagotavljajo visok nivo javnih storitev in pomoči na tak način, da je sprejemljiv tudi za premožnejše državljane, vendar pa imajo močan t. i. raztrževalni učinek, saj denarni nadomestki dosegajo višino povprečnega dohodka delavcev (po Novak, 1997, str. 52–54).

Bistvene razlike med slovensko državo blaginje in Švedsko so seveda velike. Blaginjska režima sta si nasprotna. V Sloveniji je prisoten Bismarckov industrijski model, medtem ko je Švedska uvedla institucionalno-redistributivni koncept. Zagotovitev blaginje državljanov je v institucionalnem modelu naloga družbe in ne le družine ali trga. Družina je v Bismarckovem modelu bistveni prevladujoči akter. Prisotni so točno določeni ciljni ukrepi politike v obliki podpore v denarju ali v naravi. Prisotno je tudi načelo povezovanja in razdeljevanja dobrin. Odvisnost trga je v Bismarckovem modelu večja kot v švedskem socialdemokratskem modelu. V švedskem socialdemokratskem modelu pa država prevzema večji del odgovornosti in sprejema ukrepe, ki so univerzalni za vse ne glede na potrebe. Na Švedskem je prisotno tako načelo univerzalizma, ki temelji tudi na obsežnem sistemu storitev v naravi. Temelji tudi na produktivizmu, kar pomeni, da maksimizirajo proizvodne potencialne gospodarstva in posameznika. Esping-Andersen (1990, str. 186) meni, da je to tip družine, kjer ima država največjo vlogo. Za srednjeevropske države je značilno, da posvečajo tudi več pozornosti programom za starejše ljudi kot programom, ki bi bili usmerjeni v pomoč družinam. Tudi tu je rodnost manjša in predstavlja največji demografski problem. V povezavi s srednjeevropskimi državami ne moremo mimo Bismarckovega sistema, ki temelji na prispevnih stopnjah, ki posledično pomenijo nefleksibilnost trgov delovne sile. Pri skandinavskih državah velja omeniti, da imajo skromne pokojnine, vendar se dopolnjujejo z bogatimi storitvenimi programi in kvalitetno javno infrastrukturo za mlajše in starejše. Uspelo jim je uskladiti programe zaposlovanje s programi, ki so prijazni družinam. Prednost skandinavskih modelov je tudi v tem, da temeljijo na virih iz splošnih davkov. Cilj slovenske države je tako zagotoviti varnost dohodka, medtem ko na švedskem temelji na prerazdelitvi. Finančno odgovornost za državljane na švedskem nosi v celoti država, medtem ko pri nas za to delno skrbi država, delno pa zaposlovalci. Vsekakor je prisotno kar nekaj razlik, bistvena razlika, ki jo lahko opazim skozi teorijo, pa je ta, da je Švedska izjemno dobro razvita socialna država, ki resnično poskrbi za svoje državljane, vendar pa se razvoj države blaginje na švedskem razvil proti koncu 19. stoletja. Razvil se je tudi skozi eno samo državo. V Sloveniji smo se skozi leta razvijali v sklopu več različnih držav, kot so Avstro-ogrska ter prva in druga Jugoslavija, šele nato smo prešli v samostojno republiko Slovenijo.

5 DRŽAVA BLAGINJE IN BREZPOSELNOST KOT DRUŽBENI POJAV

5.1 POJEM IN VRSTE BREZPOSELNOSTI

Brezposelnost je družbeni pojav, ki ima moč vplivanja na raven blaginje v državi in tudi na občutek ne/gotovosti med prebivalstvom glede možnosti za zaposlitev na trgu dela ter ustvarjanja prihodkov z delom. Socialna ter ekonomska uspešnost države se ocenjuje tudi po stopnji brezposelnosti v posamezni državi. Objektivne in subjektivne okoliščine ter zunanji in notranji dejavniki vplivajo na raven brezposelnosti. Dejavniki, ki lahko vplivajo na trajanje in nastanek brezposelnosti, vplivajo tudi na oblikovanje dolžnosti države pri preprečevanju brezposelnosti, varstvo brezposelnih ter na določanje pravic in obveznosti brezposelnih oseb (po Modigliani et al., 1999, str. 9). Brezposelnost lahko vpliva na ljudi tudi diskriminatorno (invalidi, tujci, kaznjenci itd.). V določeni državi lahko vse prebivalstvo razdelimo v več skupin glede na opravljanje različnih funkcij. To so zaposleni, nezaposleni (brezposelni) ter neaktivno prebivalstvo (vzdrževano prebivalstvo).

Če razširim definicijo brezposelnosti, so po definiciji ILO (International Labour Organization) brezposelni tiste osebe, stare 15 let in več, ki izpolnjujejo vse tri naslednje pogoje:

- v referenčnem obdobju niso opravile nikakršnega dela za plačilo niti niso zaposlene ali samozaposlene;
- so v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem aktivno iskale plačano delo (samozaposlitev ali samozaposlitev), kar pomeni, da so uporabile en formalni ali neformalni način iskanja zaposlitve ali možnosti za samozaposlitev;
- so se takoj pripravljene zaposliti, če bi našle zaposlitev ali bi jim bila omogočena samozaposlitev; takojšnja pripravljenost za zaposlitev je definirana kot čas v naslednjih dveh tednih od trenutka anketiranja.

Osebe, ki so zaposlitev že našle in jo bodo šele začele opravljati, se tudi štejejo kot brezposelne osebe.

Po Setnikar-Cankar ter Hrovatin (2000, str. 161) so »nezaposleni tisti, ki opravljajo kakršno koli plačano delo ne glede na to, ali trenutno delajo ali pa koristijo dopust, so na bolniški ali začasno ne delajo zaradi stavk«.

Države Evropske unije so še vedno v obdobju recesije, kar pa vpliva na zmanjševanje števila delovno aktivnih oseb³ v posameznih državah in na njihovo razporeditev po sektorjih. To obdobje pomeni za delodajalce čas za racionalizacijo (za)poslovanja. Vpliva tudi na strateške odločitve in največkrat na zmanjšanje števila brezposelnih.

³ Med delovno aktivne po definiciji ILO štejemo vse osebe, stare 15 let in več, ki so v določenem časovnem obdobju (navadno v referenčnem tednu) opravile kakršno koli delo za plačilo (denarno ali materialno) ali pa so bile zaposlene, vendar iz katerih koli razlogov v določenem obdobju niso delale.

To posledično pomeni povečanje števila brezposelnih⁴ in neaktivnih⁵. Vedno več brezposelnih ter neaktivnih oseb pomeni večji pritisk na tiste, ki so še vedno delovno aktivno, saj z različnimi davki in prispevki ravno oni financirajo delovanje vlad na področju socialne politike v posameznih državah. Na tem mestu se bom dotaknila prve postavljene hipoteze v diplomskem delu, ki pravi: »Dolgoročno povečevanje deleža neaktivnih v slovenski populaciji pomeni večji pritisk na razvoj države blaginje.« Ovrгла ali potrdila jo bom v naslednjih poglavjih.

V gospodarstvu se pojavlja več vrst brezposelnosti. Najpomembnejši sta frikcijska in strukturna brezposelnost. Poznamo tudi ciklično, prikrito (latentno), sezonsko in prostovoljno brezposelnost.

»Frikcijska nezaposlenost se pojavlja zaradi stalne menjave zaposlitve prebivalstva, ki je normalno zaposlena« (Setnikar-Cankar in Hrovatin, 2000, str. 166). V to obliko, ki je po navadi kratkotrajna, saj lahko traja od enega dneva do nekaj mesecev, sodijo selitev prebivalstva med različnimi mesti in regijami in iskanje novih, začasna brezposelnost šolajoče se mladine in menjava zaposlitve zaradi sprememb delovnega okolja. Takšna brezposelnost se pojavlja v vsakem gospodarstvu.

»Strukturna nezaposlenost nastaja zaradi neenakosti med ponudbo in povpraševanjem po delovni sili« (Setnikar-Cankar in Hrovatin, 2000, str. 166). Ko nekateri sektorji rastejo, druge panoge pa nazadujejo, se s tehnološkim razvojem pojavljajo nove panoge. V zadnjem času se daje poudarek informacijski tehnologiji, zmanjšalo pa se je povpraševanje po nekvalificiranih ter polkvalificiranih delavcih (tekstilna proizvodnja). Nekateri avtorji to vrsto brezposelnosti imenujejo tudi tehnološka brezposelnost.

5.2 MERJENJE BREZPOSELNOSTI

Poznamo dve metodi merjenja brezposelnosti, in sicer ločimo registrirano brezposelnost in anketno brezposelnost. Gre za dve različni metodologiji, v katerih je brezposelnost različno opredeljena.

Stopnja registrirane brezposelnosti primerja število oseb, ki so registrirane pri enotah Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ) s številom aktivnih po registrskih virih, ki ga sestavljajo registrirani brezposelni in zaposlene ter samozaposlene osebe, kot jih mesečno evidentira Statistični urad RS z raziskavo ZAP-M ali pa preko registra delovno aktivnih. Prikazuje se po posameznih področjih za celotno gospodarstvo, po občinah, upravnih enotah, statističnih regijah in enotah ZRSZ. Zadnji dostopni podatki (objavljeni

⁴ Med brezposelne po definiciji ILO štejemo tiste osebe, ki so stare 15 let in več, ki v določenem časovnem obdobju (navadno v referenčnem tednu) niso opravile nobenega dela za plačilo (denarno ali materialno), v tem času pa so aktivno iskale neko obliko dela za plačilo ter so lahko začele z delom v predvidenem roku (navadno v dveh tednih).

⁵ Med neaktivne po definiciji ILO štejemo vse osebe, stare 15 let in več, ki jih ne moremo razvrstiti med delovno aktivne ali brezposelne. Po definiciji so to osebe, ki niso v določenem obdobju opravile nobenega dela za plačilo, niso iskale dela ali pa niso mogle začeti z delom za plačilo v določenem roku (navadno v dveh tednih).

meseca maja) za stopnjo registrirane brezposelnosti v Sloveniji nam povejo, da se je stopnja marca 2013 znižala za 0,2 odstotne točke, in sicer znaša 13,4 %. Število delovno aktivnih oseb se je povečalo za približno 1.200. Podrobnejši pregled po spolu kaže, da se je stopnja brezposelnosti znižala samo med moškimi (s 13,5 % na 13,2 %), med ženskami pa je ostala nespremenjena (13,7 %). Pregled po starostnih skupinah kaže, da se je stopnja brezposelnosti znižala v vseh starostnih skupinah, le v starostni skupini 35–39 let je ostala identična. Najbolj se je znižala v starostni skupini, v katero spadajo osebe, stare nad 60 let, in sicer za 0,5 odstotne točke. Med statističnimi regijami se je stopnja registrirane brezposelnosti povečala le v notranjsko-kraški regiji (z 12,4 % na 12,6 %), v drugih regijah pa se ni spremenila ali se je znižala. Najbolj se je znižala v pomurski statistični regiji, in sicer za 0,7 odstotne točke, kljub temu pa ostaja tukaj najvišja v Sloveniji. V marcu 2013 je bila 18,6-odstotna.

Anketna brezposelnost se ugotavlja s četrletnimi anketami o delovni sili. Po navodilih Mednarodne organizacije za delo (ILO) ter Statističnega urada Evropske unije (Eurostat) se izvaja anketa o brezposelnosti. Mednarodno primerljiva je le stopnja anketne brezposelnosti, ki se računa skladno z mednarodnimi navodili. V vsaki državi so metodologije za računanje registrirane brezposelnosti različne. Podatki za razmere na slovenskem trgu dela kažejo poslabšanje. Podatki, dostopni na Statističnem uradu RS, kažejo, da je stopnja brezposelnosti po Anketi o delovni sili bila v 1. četrletju 2013 11,1-odstotna, za moške 10,7-odstotna in za ženske 11,7-odstotna (po SURS, 2013).

5.3 POLITIKA ZAPOSLOVANJA

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) je pripravilo katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja (APZ), ki je v veljavi od 17. maja 2013. Katalog aktivne politike zaposlovanja je izvedbeni dokument Načrta za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2013 in 2014, ki ga je dne 7. 3. 2013 sprejela Vlada RS na svoji 53. redni seji. Na ta način država posega na trg dela, da bi čim več delovno sposobnega prebivalstva vključila med delovno aktivne oz. jih zadržala v tem statusu. APZ običajno vključuje programe zaposlovanja, usposabljanja in odpiranja delovnih mest.

V skladu z opredelitvijo zakona, ki ureja trg dela, je APZ nabor ukrepov na trgu dela, ki so namenjeni povečanju zaposlenosti in zmanjševanju brezposelnosti, večji zaposljivosti oseb na trgu dela ter povečanju konkurenčnosti in prožnosti delodajalcev. Iskalci zaposlitve in brezposelne osebe imajo zaradi povečanja svojih zaposlitvenih možnosti pravico in obveznost, da se vključijo v ukrepe aktivne politike zaposlovanja skladno s podlagami za njihovo izvajanje. V okviru aktivne politike zaposlovanja država na trgu dela izvaja pet ukrepov. Ob nastopu večjih neskladij na trgu dela in v kriznih obdobjih lahko MDDSZ pripravi dodatne ukrepe aktivne politike zaposlovanja. Ukrepi se nanašajo na področja, kot so usposabljanja in izobraževanja, spodbude za zaposlovanje, kreiranje novih delovnih mest, spodbujanje samozaposlovanja in še nekateri ostali ukrepi (po MDDZS, 2013).

Na število in vrsto ustvarjenih delovnih mest močno vpliva narava samega procesa rasti, poleg tega pa tudi zakonske, politične in kulturne institucije, znotraj katerih se rast oblikuje.

5.4 STANJE NA TRGU DELA

V sodobnih družbah se kažejo spremembe. Vidne so tako v slovenski kot tudi v drugih državah, kar se kaže v izkrivljenem ravnotežju med dvema ciljema družbenega sistema, in sicer zagotoviti ekonomsko učinkovitost in socialno pravičnost. Stari koncept socialne varnosti, ki je temeljil na varnosti zaposlitve, njeni stabilnosti in od nje odvisnega zavarovanja v primeru brezposelnosti, ne uspeva več zagotavljati osnovne socialne varnosti tistim, ki se srečujejo s fleksibilnimi oblikami zaposlovanja in brezposelnim osebam. Te pomanjkljivosti povečujejo potrebo po uvedbi novega sistema socialne varnosti, ki bi zagotavljal varnost posameznikom na temelju njihove aktivnosti na trgu delovne sile in na temelju njihove zaposljivosti.

Od osamosvojitve dalje so se razmere na slovenskem trgu delovne sile močno spremenile. Prešli smo iz relativne polne zaposlenosti in »sistema neposredne varnosti« zaposlitve, kot to omenja Svetlik (1992, str. 14), ki jo je desetletja zagotavljal sistem tržnega gospodarstva.

Poleg zaposlitve za nedoločen čas s polnim delovnim časom, s katero so povezane tudi številne politike države blaginje in ugodnosti, ki izhajajo iz zaposlitve, med drugim tudi socialna varnost, so v zadnjem času uveljavile nove in fleksibilnejše oblike zaposlitve. V Sloveniji med te oblike uvrščamo delo za določen čas, delo s skrajšanim delovnim časom, študentsko delo in samozaposlitev. Ko se je slovenski trg dela oblikoval, je na oblikovanje vplivalo kar nekaj dejavnikov, kot so osamosvojitve, privatizacija podjetij, pritiski iz mednarodnega okolja, prilaganje standardov Evropske unije, stečaji, odpuščanja ipd. Trg delovne sile se je na te množične spremembe odzval tako, da je prišlo do večje segmentacije dela in do večjih razlik v socialni varnosti zaposlenih in brezposelnih. Priče smo bili tudi korenitemu prilagajanju industrijskih odnosov ter kolektivnim pogajanjem. Prehod v tržno gospodarstvo je na začetku med drugim povzročil tudi izrazito povečanje števila in stopnje brezposelnosti predvsem zaradi pomanjkanja prostih delovnih mest in zaradi strukturnih sprememb, ki so se v tem času začele in povzročile predvsem strukturno brezposelnost med delovno sposobno populacijo. S poslabševanjem razmer na trgu delovne sile in povečanim delovanjem države blaginje pri regulaciji posledic delovanja trga delovne sile je število registriranih brezposelnih oseb doseglo vrhunec leta 1991 s približno 130 000 registriranih brezposelnimi osebami. Kasneje je število upadlo do rekordno nizkih vrednosti (v drugi polovici leta 2008), na kar so vplivali ukrepi aktivne politike zaposlovanja⁶, relativno visoka gospodarska rast, ki je omogočila večje

⁶ Cilji aktivne politike zaposlovanja za leta 2007–2013 so povečanje zaposlenosti in znižanje brezposelnosti, preprečevanje prehoda v dolgotrajno brezposelnost, zmanjševanje strukturne brezposelnosti ter povečanje fleksibilnosti in konkurenčnosti zaposlenih (po MDDSZ, 2013).

povpraševanje po delovni sili, in prehod na princip aktivacije⁷ na področju trga delovne sile ter sistema socialne varnosti, ki je spremenil mišljenje socialne politike in postavil v ospredje nove vrednostne usmeritve delovanja sistema za doseganje višjih stopenj delovne aktivnosti. Ukrep pasivne politike zaposlovanja, torej predčasno upokojevanje⁸ je imelo posebno mesto pri alokaciji presežnih delavcev na začetku devetdesetih let. Ukrep je zmanjšal naval presežnih delavcev na zavode za zaposlovanje in omogočil starejšim presežnim delavcem neposreden prehod iz stanja delovne aktivnosti v upokožitev ter z rednim in predčasnim upokojevanjem dosegel dolgoročno povečanje deleža neaktivnih v slovenski populaciji, kar dve desetletji kasneje, torej danes, povzroča večji pritisk na aktivno delavne in tudi na državo blaginje (po Dragoš et al., 2010, str. 142–144).

Na podlagi te napisane teoretske osnove ter podatkov potrjujem drugo hipotezo, ki pravi: **»Dolgoročno povečevanje deleža neaktivnih v slovenski populaciji pomeni večji pritisk na razvoj države blaginje«.**

5.5 SPREMEMBE NA TRGU DELA V EVROPSKI UNIJI V OBDOBJU 2008–2013

Mednarodna gospodarska kriza in nadaljevanje nizke gospodarske aktivnosti so pomenile po letu 2008 ostre razmere na trgu dela. V letu 2008 je bilo izgubljenih okoli 3,9 milijonov delovnih mest. Večina držav članic je sprejela ukrepe, s katerimi so delno odpravili posledice krize na trgu dela, kar je pomenilo upočasnitev zaostrovanja razmer. Najbolj prizadete države so doživele veliko povečanje brezposelnosti v letu 2010 in so imele omejen prostor za ukrepe (Grčija) ali pa imajo prilagodljiv trg dela, ki jim omogoči hitro adaptacijo (Irska, Baltske države). Razmere na trgu dela so se leta 2011 umirile. Število delovno aktivnih se je povečalo za 0,2 odstotka, stopnja brezposelnosti je ostala na podobni ravni. Leta 2012 se je stanje ponovno poslabšalo. Izgubljenih je bilo okoli 1 milijon delovnih mest zaradi padca gospodarske aktivnosti. Stopnja brezposelnosti je v povprečju znašala 10,4 odstotke. Stopnje brezposelnosti med članicami so različne in vsaka se odzove na krizo drugače. Najbolj so se poslabšale možnosti moških in mladih v obdobju 2008–2012. Delež dolgotrajno brezposelnih se je povečal, prav tako stopnja dolgotrajne brezposelnosti. Gibanje plač se je relativno skromno odzvalo na krizo zaradi načina oblikovanja plač (po UMAR, 2013).

⁷ »Temeljna značilnost principa aktivacije je poudarjanje pomena dela za zagotavljanje posameznikove »aktivne« vključenosti v družbo in družbene procese oz. za zagotavljanje njihove socialne vključenosti. To se kaže v ciljnih socialne politike, ki so predvsem vključevanje vseh za delo zmožnih na trg delovne sile, kar posledično spreminja odnos med trgom delovne sile in državo blaginje oz. njenimi sistemi socialne varnosti« (po Kopač, 2004, str. 135).

⁸ »Potreba po predčasnem upokojevanju je odvisna od dostopnih alternativ (dela s skrajšanim delovnim časom, zaščita delovnih mest, preusposabljanje, zavarovanja v primeru brezposelnosti), od narave sistema industrijskih odnosov (varnost delovnih mest) in od stanja gospodarstva; te alternative za svoj obstoj veliko dolgujejo tudi delovanju države blaginje« (po Esping-Andersen, 1990, str. 150).

5.6 SPREMEMBE NA TRGU DELA V SLOVENIJI V OBDOBJU 2008–2013

Zaposlenost v Sloveniji se je zmanjšala zaradi gospodarske krize predvsem v javnem sektorju. Stopnja delovne aktivnosti se je v letu 2009 znižala hitreje kot v povprečju EU, kar je posledica večjega padca gospodarske aktivnosti. Tudi stopnja brezposelnosti se je povečala bolj kot v povprečju EU. Najbolj izrazito poslabšanje položaja na trgu dela je bilo pri nas pri mladih (razširjenost začasnih pogodb, pomanjkanje izkušenj, zmanjšani obseg študentskega dela itd.). V obdobju 2008–2012 se je stopnja delovne aktivnosti močno znižala med nizko izobraženimi v veliki meri zaradi padca aktivnosti v gradbeništvu. Slovenija ima najnižjo stopnjo delovne aktivnosti zaposlenih, vendar pa se bo zaradi sprejete pokojninske reforme v prihodnjih letih povišala. Po letu 2009 se je strukturna brezposelnost povečala, dolgotrajno brezposelnih pa je postala skoraj polovica. V obdobju krize se je rast plač v javnem sektorju postopoma prilagojeno upočasnjevala. Glavnina javnega sektorja pomeni gibanje plač v državnem sektorju. Od začetka krize ga je zaznamoval sistem plač, ki je bil prilagojen, in varčevalni ukrepi Vlade. Zaposlovanje v državnem sektorju se je le upočasnilo in ne ustavilo. Varčevalni ukrepi imajo tudi demotivacijski učinek, saj so v času krize ob zamrznitvi osnovnih plač in napredovanj pomenili tudi ukinitve stimulatивnih elementov plač (po UMAR, 2013).

5.7 ZMANJŠEVANJE PROBLEMATIKE BREZPOSELNOSTI IN VLOGA DRŽAVE BLAGINJE

»Brezposelnost razvrednoti oz. zniža standard oz. kakovost življenja v družbi« (Haralambos in Holborn, 2001, str. 254).

Glavni problem države blaginje predstavlja revščina, ki nastane največkrat zaradi izgube delovnega mesta. Posledica brezposelnosti je tako nižji življenjski standard in spremenjen način življenja. Ker si največkrat brezposelne osebe ne morejo privoščiti niti najbolj potrebnih reči, lahko privede do socialne izolacije in odsotnosti od družbe. Vloga države blaginje igra pri tem pomembno vlogo, saj brezposelnim osebam nudi denarno socialno pomoč oz. nadomestilo za brezposelnost. Država nudi tudi storitve, ki nudijo osebno pomoč brezposelnim, kot so pogovori, razni centri, izobraževanje ipd. Zavedamo se, da je glavna vloga države blaginje, še posebno v času recesije, reševanje delovnih mest.

Vzroki in posledice brezposelnosti so tesno povezani. Vzroki so lahko gospodarske, tehnološke ali človeške narave. Po vzrokih nastanka brezposelnosti so opredeljene različne vrste brezposelnosti. Vzroki za nastanek se nanašajo na spremembe družbeno-ekonomskih sistemov, izgube trgov, pomanjkanje delovnih izkušenj in tudi podaljševanje delovne dobe starejšega prebivalstva. Vsi ti akterji vplivajo na nastanek posledic, kot so socialna in ekonomska izključenost ter posledice s kulturnega in psihološkega vidika. Socialno izključenost lahko občutimo kot občutek nezaželenosti, nemoči ter izolacije posameznika v okolici in družbenih skupinah. Ko govorimo o ekonomski izključenosti, govorimo o revščini in odvisnosti od državne (socialne) podpore. Do psihološkega učinka pride, ko brezposelnosti ne pričakujemo, ko nastopi šok in se ne zavedamo, kar nas posledično paralizira in demotivira, odvisen pa je od trajanja brezposelnosti. Če pride do zasmehovanja in posmehovanja v socialnem okolju, pride do kulturne izključenosti. Vedno

večje breme pri zaposlenih za polni delovni čas ni edina zaskrbljujoča poteza, ki je proti koncu prejšnjega stoletja zaznamovala trg dela in naravo. Recesija je v sedemdesetih letih povzročila veliko brezposelnost, kar je imelo resne in dolgoročne posledice za celotno družbo. Gorz, ki govori o »postindustrijskem proletariatu«, sestavljenem iz brezposelnih in ljudi s priložnostmi ter občasnimi ali honorarnimi zaposlitvami, ocenjuje, da v deželah Zahodne Evrope predstavlja že 40–50 odstotkov celotne delovne sile (Gorz v Hamilton, 2007, str. 142).

Poznamo tudi različne ukrepe, s pomočjo katerih država blaginje zmanjšuje problematiko brezposelnosti. Nekaj ukrepov sem že opisala v poglavju o brezposelnosti, ko sem obravnavala programe aktivne politike zaposlovanja kot glavni ukrep. Ministrstvo za delo med ukrepi izpostavlja tudi usposabljanje zaposlenih, spodbujanje zaposlovanja težje zaposljivih in mlajših brezposelnih, prejemke socialne denarne pomoči, programe javnih del, spodbujanje razvoja socialnega podjetništva in sofinanciranje kadrovskega štipendij.

V UMAR-ju poudarjajo, da morajo biti nadaljnji ukrepi ekonomske politike naravnani na tak način, da povzročajo čim manj kratkoročno negativnih učinkov na zaposlenost in rast, hkrati pa prispevajo k dolgoročno močni gospodarski rasti in preprečujejo socialno ogroženost šibkejših kategorij prebivalstva.

Da je brezposelnost vedno bolj pereč pojem, je znano vsem, ki se zavedamo, da je medsebojna pomoč pomembna. Nemčija in Francija sta tako sklenili sporazum, imenovan »New Deal za Evropo«, katere cilj je boj zoper brezposelnost mladih, ki v evropskih državah presega že več kot 50 odstotkov (npr. Grčija, Španija). Tuji častniki poročajo, da bo Evropska investicijska banka nudila posojila, ki bodo namenjena podjetjem za izobraževanje in vzpostavljanje novih delovnih mest za mlade.

Francoska tiskovna agencija poroča, da je italijanska vlada sprejela program nujnih ukrepov, katerega namen je okrepitev gospodarske rasti in razbremenitev državljanov, ki prenašajo stroge varčevalne ukrepe. Italija naj bi znižala trošarine na energente, obnovila infrastrukturo ipd. Samo na področju infrastrukture načrtujejo pridobitev 30 000 delovnih mest. Letta (italijanski premier) je napovedal še dodatne ukrepe, s katerimi naj bi brezposelni dobili delovna mesta. Glede na dejstvo, da je Italija tretje največje gospodarstvo v območju evra, se je v prvem četrtletju skrčilo na 0,6 odstotka. Stopnja brezposelnosti se je aprila 2013 povzpela kar na 12 odstotkov, 40,5-odstotna pa je brezposelnost med mladimi.

Bruselj opozarja na neusklajenost med izobraževanjem/usposabljanjem ter potrebami na trgu dela. V Službi za programe zaposlovanja Zavoda RS za zaposlovanje poudarjajo, da lahko Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti pripravi dodatne ukrepe aktivnih politik zaposlovanja, s pomočjo katerih bi preprečili prehod v odprto brezposelnost. Za programe aktivnih politik zaposlovanja je sicer letos namenjenih 80 milijonov evrov.

V juniju 2013 so se srečali ministri za delo in gospodarstvo držav Francije, Španije, Italije in Nemčije, ki so se odločili sprostiti sredstva v višini 6 milijard evrov iz sklada, ki je namenjen za boj proti brezposelnosti, in sicer iz proračuna za obdobje 2014–2020. Cilj programa je pokazati veliko predanost zmanjšanju brezposelnosti mladih in obnovitvi gospodarske rasti. Zadnji podatki Eurostata kažejo, da se je v aprilu brezposelnost iz 26,5 milijonov mladih (mlajših od 25 let) zmanjšala kar na 5,6 milijonov. Glede na leto 2012 se je številka dvignila za 100 000 (po AFP, 2013).

5.7.1 UKREPI POLITIKE TRGA DELA V EVROPSKI UNIJI V OBDOBJU 2008–2012

Razmere na trgu dela so pomenile odziv večine držav, ki so se odzvale z okrepljenim programom aktivnih posegov na trgu dela in s spremembami v sistemu zavarovanja za primer brezposelnosti. Povečani izdatki za aktivne posege na trgu dela so bili v letu 2009, v letih 2010 ter 2011 pa so se nekateri že zmanjšali, kar je bil vpliv fiskalne konsolidacije. Številne države so se v začetku krize soočale z reformami na področju sistema zavarovanja za primer brezposelnosti, kasneje pa z reformami, ki so spodbujale vrnitve brezposelnih nazaj v zaposlitev. Številne države so uvedle začasne reforme na trgu dela v obliki spodbujanja krajšega delovnega časa. Za okrepitev programov aktivacije in pomoči brezposelnim so reorganizirali javne zavode za zaposlovanje. Najbolj so se povečali izdatki za podpore na trgu dela, prav tako obseg skupnih izdatkov za politiko na trgu dela. Ukrepi večine držav so bili usmerjeni k povečanju znanj, izboljšanju ujemanj na trgu dela ter ohranjanju zaposlenosti. Številne države so v času krize prav tako reformirale sistem zavarovanj za primer brezposelnosti. Belgija, Nizozemska, Grčija, Češka, Poljska, Finska in Bolgarija so povečale nadomestila za brezposelnost na začetku brezposelnosti. V zadnjih letih so povečale trajanje nadomestil Romunija, Finska, Latvija, zmanjšale pa Češka, Švedska, Nizozemska in Irska. Izdatki za podpore na trgu so naraščali hitreje kot drugi izdatki. Države se trudijo zavarovati delovna mesta na področju varovanja s pomočjo reform (po UMAR, 2013).

5.7.2 SPREJETE REFORME V DRŽAVAH

Spremembe na trgu dela in brezposelnost zahtevata reforme. Države EU so tako sprejele različne reforme, s katerimi bi zagotovili boljši življenjski standard in stabilnost delovnega mesta. V nadaljevanju je opisanih nekaj izbranih evropskih držav in s kakšnimi spremembami so spopadali v sedanjih razmerah na trgu dela.

Španija, ki je država z najvišjo stopnjo brezposelnosti, je v lanskem letu (2012) vpeljala reformo trga dela vključno s spremembami v zakonodaji varovanja zaposlitve. Ukinili so dolžnost podjetij glede izplačila plač posameznikov v sodnem postopku glede upravičenosti odpustitve, postavili jasne meje o upravičeni odpustitvi in prilagodili odpravnine. Uvedli so novo obliko pogodbe za nedoločen čas.

Italija ima segmentiran trg dela in izpostavlja fleksibilnost zaposlovanja in odpuščanja. Povečali so število pripravništev v podjetjih in povečali socialne prispevke začasne

zaposlitve. Italija je tudi spremenila pogoje ponovne zaposlitve ob neupravičeni odpustitvi (disciplinski ali poslovni pogoji) in upravičenost do kompenzacije.

Poljska se sooča z največjim deležem začasnih zaposlitev v Evropski uniji zaradi sklepanja pogodb po civilnem pravu (in ne po delovnem). Uvedla je reforme na področju pogojev, pod katerimi se določena oblika pogodba sklene.

Francija je uvedla spremembe na področju varstva podjetij in zaposlenih, zmanjšanje segmentacije na trgu dela in reforme na področju proračunske nevtralnosti. Za ohranitev delovnega mesta in delovnega časa so uvedli možnost sporazuma znotraj podjetij, ki je pomenil ob zavrnitvi odpuščanje iz poslovnih razlogov.

Nizozemska je sklenila kompromis med socialnimi partnerji in vlado o reformah na področju odpravnin pri odpustitvah. Le- ta se zniža in ni pogojena s starostjo, ampak z delovno dobo posameznika. Ukinili so poskusno delo pri pogodbah s kratko časovno zaposlitvijo ter znižali trajanje veriženja pogodb za nedoločen čas (po UMAR, 2013).

5.7.3 UKREPI POLITIKE TRGA DELAV SLOVENIJI V OBDOBJU 2008–2012

Na slabšanje razmer na trgu dela se je Slovenija odzvala z intervencijskima zakonoma za ohranjanje delovnih mest ter z izvajanjem programom aktivne politike zaposlovanja (APZ). Število vključenih v te programe se je močno povečalo v letih 2009 in 2010. Ugodnejši sistem nadomestil za brezposelne je začel krepiti obseg pasivne finančne podpore. Slovenija podpira politiko trga dela z manjšimi finančnimi sredstvi, kot to počnejo druge države članice. Izdatki za aktivne posege na trgu dela so se povečali zaradi okrepljenih izvajanj programov APZ in intervencijskih zakonov. Povečali smo izdatke tudi za programe usposabljanj (v povprečju EU). Delež vključenih dolgotrajnih brezposelnih starejših in nizko izobraženih se je v letih 2011 in 2012 močno zmanjšal. Brezposelni so bili v času krize pogosto udeleženi v programih usposabljanja in izobraževanja. V letih 2011 in 2012 se je delež dolgotrajnih brezposelnih starejših in nizko izobraženih močno zmanjšal. Število prejemnikov nadomestil za brezposelnost je naraščajo hitreje kot število brezposelnih (po UMAR, 2013).

5.7.4 FINANCIRANJE BREZPOSELNIH OSEB

Pri Zavodu za zaposlovanje se lahko v evidenco iskalcev zaposlitve prijavijo zaposleni, samozaposleni, gospodinjeci, upokojeni, dijaki, študenti ali drugače delovno neaktivni oz. zaposleni, katerih zaposlitev je ogrožena, ker jim je delodajalec vročil redno odpoved pogodbe o zaposlitvi oz. jim bo pogodba o zaposlitvi prenehala veljati v roku 3 mesecev in potrebujejo pomoč pri iskanju zaposlitve in informacije o trgu dela. Denarna socialna pomoč je namenjena zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje posameznika. Uveljavljajo jo na način, če dohodek na osebo ne dosega meje dohodkov, ki je zakonsko predpisana, in so hkrati izpolnjeni tudi drugi z zakonom določeni pogoji. Od 1. 12. 2012 osnovni znesek minimalnega dohodka znaša 260,00 evrov.

V evidenco brezposelnih oseb se lahko vpišejo osebe, ki so stare več kot 15 let, nimajo statusa dijaka, vajenca, študenta ali statusa udeleženca izobraževanja odraslih, mlajšega od 26 let, niso v delovnem razmerju ali samozaposlene, imajo status udeleženca izobraževanja odraslih, izpolnjujejo pogoje za pridobitev denarnega nadomestila, bodo aktivno iskale zaposlitev ob nadaljevanju izobraževanja, so zmožne za delo ter so ga pripravljene aktivno iskati in sprejeti. V evidenco brezposelnih oseb se lahko prijavijo že naslednji dan po izgubi zaposlitve. Kot brezposelna oseba, prijavljena na Zavodu za zaposlovanje, so upravičeni do informiranja o trgu dela, osebnega svetovalca, pomoči pri iskanju zaposlitve in dela, posredovanja zaposlitve, nadomestila potnih in poštnih stroškov za aktivno iskanje zaposlitve, učenja veččin iskanja zaposlitve in vodenja kariere, podpore pri kariernem odločanju ter pomoči pri uporabi orodij za samostojno vodenje kariere.

Pravico do denarnega nadomestila za brezposelne pridobijo osebe, če jim delovno razmerje ni prenehalo po njihovi krivdi ali volji in izpolnjujejo z zakonom določene pogoje, so bile pred izgubo zaposlitve v delovnem razmerju in zavarovane za primer brezposelnosti najmanj 9 mesecev v zadnjih 24 mesecih, zanje ni na voljo ustrezne zaposlitve in so se prijavile na Zavodu v roku 30 dni po prenehanju delovnega razmerja. Zahtevek za priznanje pravice do denarnega nadomestila morajo vložiti v roku 30 dni po prenehanju delovnega razmerja.

Višina denarnega nadomestila za brezposelnosti je odvisna od časovnega intervala. Prve tri mesece prejemanja znaša 80 %, v naslednjih devetih mesecih 60 % ter po izteku enega leta 50 % povprečne mesečne plače, ki jo je vlagatelj zahtevka prejel v obdobju 8 mesecev pred mesecem nastanka brezposelnosti. Izplačano denarno nadomestilo ne more biti višje od 892,50 evrov ter nižje od 350 EUR bruto. Omejeno je tudi trajanje upravičenosti do denarnega nadomestila, ki je odvisno od tega, koliko časa je bil vlagatelj zavarovan za primer brezposelnosti. Vendar pa so potrebni določeni pogoji za pridobitev denarnega nadomestila, in sicer pred nastankom brezposelnosti morajo biti osebe zavarovane za primer brezposelnosti najmanj 9 mesecev v zadnjih 24 mesecih, v primeru, da so mlajše od 30 let, morajo biti pred nastankom brezposelnosti zavarovane najmanj 6 mesecev v zadnjih 24 mesecih, imeti morajo plačane prispevke za zavarovanje za primer brezposelnosti⁹, če so brezposelne in jim delovno razmerje ni prenehalo po njihovi krivdi ali volji ter izpolnjujejo druge z zakonom določene pogoje, prijavljene morajo biti pri Zavodu RS za zaposlovanje in vložiti zahtevo za uveljavitev pravice do denarnega nadomestila v 30 dneh po prenehanju obveznega zavarovanja (po ESS, 2013).

Vlada je junija 2005 sprejela Strategijo razvoja Slovenije, le-ta pa opredeljuje cilje in vizijo razvoja Slovenije do leta 2013 in jih deli v pet sklopov. Uresničevanje Strategije razvoja Slovenije spremljajo na UMAR-ju (Urad RS za makroekonomske analize in razvoj). Razvoj spremljajo s pomočjo kazalnikov, kot so gospodarska rast in konkurenčno gospodarstvo, uporaba znanja za gospodarski razvoj, učinkovitost države, trg dela in socialna država ter

⁹ Izjema so osebe, ki so bile v zavarovanje vključene na podlagi delovnega razmerja, delodajalec kot zavezanec za plačilo pa prispevkov ni plačal.

povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja. V kazalniku trga dela in socialna država so opredeljeni izdatki za socialno državo. Prikazuje nam, da so najhitrejšo rast izkazovali izdatki, ki so bili neposredno povezani s posledicami gospodarske krize. V letu 2010 so se v primerjavi z letom 2009 najbolj povečali izdatki za druge oblike socialne izključenosti. Sledili so izdatki za brezposelnost (realno za 19 % več), kar je bilo posledica večjega števila oseb, ki prejemajo finančno podporo za brezposelnost. Sledili so izdatki¹⁰ za starost, kar je posledica večjega števila upokojencev (po UMAR, 2013).

Evropski socialni sklad zagotavlja dodatna evropska sredstva, ki omogočajo brezposelnim osebam v Sloveniji, da se vključujejo v programe zaposlovanja, izobraževanja in usposabljanja. Ko smo postali del Evropske unije, je Evropski socialni sklad postal del dejavnosti Zavoda RS za zaposlovanje. Naloga Evropskega socialnega sklada je tako izboljšanje zaposlovanja in zaposlitvenih opcij ljudi, izboljšanje sposobnosti, ki so potrebne na delovnem mestu ter pri iskanju zaposlitve in izboljšanje usposobljenosti prebivalcev Slovenije (po ESS, 2013).

5.7.5 EVROPSKI PRORAČUN

Evropski svet in Evropski parlament sprejemata večletni finančni okvir po posebnem zakonodajnem postopku. Za prevzem obveznosti po vrstah odhodkov se določijo letne zgornje meje glede odobrenih proračunskih sredstev in letne zgornje meje za plačila. Okvir ima tudi močan vpliv na razvoj Evropske unije, razvoj politik ter položaj Slovenije v njej. Ima pomemben vpliv tudi na skupne politike EU in na strukturo javnih financ v Sloveniji. Za obdobje 2007–2013 so bila pogajanja o večletnem finančnem okviru eno najpomembnejših področij delovanja evropskih institucij in organov. Za obdobje 2007–2013 je bilo določeno 864,4 milijarde evrov, in sicer največ za (po prioritetah):

- področje konkurenčnosti in kohezije (38 % proračuna);
- varovanje in upravljanje naravnih virov (371,3 milijarde evrov oz. 35 %);
- spodbujanje koncepta državljanstva, svobode, varnosti in pravice;
- krepitev vloge EU kot globalnega partnerja.

¹⁰ Izdatki za socialno zaščito v Sloveniji in državah EU so prikazani v prilogi.

Tabela 3: Evropski proračun 2007–2013 (v milijonih)

Konkurenčnost in kohezija za rast in zaposlovanje	382.139
1A – Konkurenčnost za rast in zaposlovanje	74.098
1B – Kohezija za rast in zaposlovanje	308.041
Ohranjanje in varovanje naravnih virov	371.344
Od tega tržni ukrepi in neposredna plačila	293.105
Državljanstvo, svoboda, varnost in pravica	10.770
Svoboda, varnost in pravica	6.630
Druge notranje politike	4.140
EU kot globalni partner	49.463
Administracija	49.800
Kompenzacije	800
SKUPAJ EUR	864.316

Vir: Urad Vlade RS za komuniciranje (2013)

Slovenski programi, financirani s strani EU, se dotikajo področja kohezije, razvoja podeželja (4,2 mio) in 900 milijonov namenjajo za podeželje. Glede na prejšnji proračun se bo pomoč povečala na področju razvoja regij, podjetništva, inovativnosti, človeških virov, prometa in okolja (po Urad Vlade RS za komuniciranje, 2013).

Evropski proračun, sprejet za obdobje 2007–2013, se počasi zaključuje, in države članice že pripravljajo novi proračun. Države EU so se odločile, da bodo v tem obdobju namenile velik del proračuna in prizadevanj ustvarjanju gospodarske rasti ter povečanju števila delovnih mest. Ena glavnih prednostnih nalog Unije je tako postala trajnostna rast. Regije, ki so manj uspešne, morajo odpraviti izostanek ter povečati se mora konkurenčnost EU. Konkurenčnejše gospodarstvo pa zahteva boljše pogoje zaposlovanja, več investicij v izobraževanje in raziskave ter več prometnih in energetskih omrežij. Bolj konkurenčno gospodarstvo bi pomenilo, da lahko malo idejo prevzame določeno podjetje in jo trži po vsej Uniji, pri čemer bi bile zaščitene potrošnikove pravice. Ko se financira taka ideja, pomeni to nastanek novih delovnih mest, saj zaposlimo raziskovalca, podjetnika, distributerja ipd. Letni proračun EU je namenjen vsem državljanom EU in pomeni približno 1 odstotek nacionalnega bogastva Unije, kar je približno 244 evra na državljana Evropske unije. Ta denar je namenjen vsakodnevnemu življenju in boljšim pogojem tako za študente in mala podjetja ter iskalcem zaposlitve nove možnosti usposabljanja. Proračun

EU zagotavlja nujno pomoč tudi državam izven meja in pomeni tudi dolgoročno pomoč za blaginjo, stabilnost in varnost (po Evropska komisija, 2013).

Februarja 2013 so na zasedanju Evropskega sveta dosegli kompromisni dogovor o večletnem finančnem okviru EU-28 za leto 2014–2020. Obseg naslednjega večletnega finančnega okvira znaša 960 milijard evrov oz. 1,00 BND EU-28. Evropska komisija je predlagala 1,033 milijard evrov, a so se vseeno dogovorili za manjšo vsoto. Obseg proračuna se zmanjšuje (glede na tekoči proračun) za 3,5 odstotka. Dogovorili so se, da naj bi Evropska unija namenila bistveno več sredstev področjem, ki se dotikajo področja konkurenčnosti in zaposlovanja (37 odstotkov več sredstev), povišali bodo delež za varnost in državljanstvo (27 odstotkov več sredstev) ter več sredstev (3 odstotke) namenjajo tudi za zunanje odnose. Zmanjšali so delež kohezijske politike in delež skupne kmetijske politike (po MZZ, 2013).

Oddelki bodo razvrščeni v 6 razdelkov, ki odražajo politične prednostne naloge Unije in zagotavljajo učinkovito dodeljevanje sredstev. Večletni finančni okvir za obdobje 2014–2020 bo imel naslednjo strukturo:

- konkurenčnost in rast za zaposlovanje bo zajemal instrument za povezovanje Evrope (podrazdelek 1a);
- ekonomska, socialna in teritorialna kohezija (podrazdelek 1b);
- trajnostna rast (naravni viri) bo zajemala podomejitev za odhodke, povezane s trgov, in neposredna izplačila (razdelek 2);
- varnost in državljanstvo (razdelek 3);
- Evropa v svetu (razdelek 4);
- uprava, ki bo nadomestila podomejitev za upravne odhodke (razdelek 5);
- nadomestila (razdelek 6).

»Naložbam za rast in delovna mesta« bo namenjenih v obdobju 2014–2020 skupno 313.197 milijonov evrov, ki pa so razdeljeni še po regijah, in sicer (po Evropski svet, 2013):

- skupno 164.279 milijonov evrov za manj razvite regije;
- skupno 31.677 milijonov evrov za regije v prehodu;
- skupno 49.492 milijonov evrov za razvitejšje regije;
- skupno 66.362 milijonov evrov za države članice, ki prejemajo pomoč iz Kohezijskega sklada.

Če povzamem še bistvene razlike proračuna EU za leto 2012 in 2013, lahko opazim, da je leta 2013 proračun osredotočen na dve glavni prednostni nalogi, to sta povečanje gospodarske rasti in ustvarjanje delovnih mest, ki pa ju je mogoče doseči le ob naložbah in fiskalni konsolidaciji.

Tabela 4: Proračun za leto 2013 v številkah – ocene odhodkov za politike EU v odobritvah za prevzem obveznosti (v milijardah evrov)

	PRORAČUN ZA LETO 2013	SPREMEMBA V PRIMERJAVI Z LETOM 2012
TRAJNOSTNA RAST	70,6	3,7 %
KONKURENČNOST ZA RAST IN ZAPOSLOVANJA OD TEGA:	16,1	4,8 %
- Sedmi okvirni program za raziskave	10,9	6,4 %
- Vseživljenjsko učenje in Erasmus Mundus		
- Projekti vseevropskih omrežij	1,3	2,0 %
- Okvirni program za konkurenčnost in inovativnost	1,4	6,3 %
- Agenda o socialni politiki	0,7	9,6 %
	0,2	1,6 %
KOHEZIJA ZA RAST IN ZAPOSLOVANJE OD TEGA:	54,5	3,3 %
- Strukturna sklada	42,1	2,9 %
- Kohezijski sklad	12,4	4,8 %

Vir: Evropska komisija (2013)

V preglednici je predstavljen samo prvi sklop proračuna, saj se le-ta nanaša na zaposlovanje.

V proračunu za Slovenijo je tako za leto 2013 kot za 2014 opredeljeno, da se bodo v okviru aktivne politike zaposlovanja tudi v nadaljevanju izvajali ustrezni programi, ki bodo pripomogli k hitrejšemu doseganju ciljev, večji zaposljivosti, višji socialni vključenosti in novim delovnim mestom ter zmanjševanju strukturnih nesorazmerij. V programskem obdobju 2007–2013 bo operativni program razvoja človeških virov usmerjen v črpanje sredstev iz Evropskega socialnega sklada (po MF, 2012, 2013).

Skozi evropske proračune in iz slovenskega proračuna lahko opazimo, da se vedno več sredstev namenja brezposelnosti, torej novim delovnim mestom. Tudi na področju ukrepov proti brezposelnosti se vse bolj razširja programe in akcije, ki pripomorejo k večji

blaginji ljudi in njihovi možnosti osnovnega življenjskega standarda, katerega pridobijo ravno z zaposlitvijo. Glede na vse navedeno lahko potrdim, da se bo v prihodnosti namenilo vse več pozornosti in finančnih sredstev brezposelnim osebam oz. ustvarjanju novih delovnih mest. Mojo tretjo delovno hipotezo, ki se glasi »**Republika Slovenija bo v prihodnosti namenila več finančnih sredstev brezposelnim osebam**«, lahko potrdim.

5.8 PRIMERJAVA BREZPOSELNOSTI MED ČLANICAMI EU

Glede na končne podatke za leto 2012 ugotavljam, da so stopnje brezposelnosti med državami članicami¹¹ precej raznovrstne. Najnižjo stopnjo so zabeležili v sosednji Avstriji, in sicer v zveznih deželah Salzburg in Tirolska (v obeh 2,5 odstotka). Drugo najnižjo stopnjo v lanskem letu je imela Nemčija. Najvišja stopnja brezposelnosti je v Španiji, in sicer v regiji Ceuta (severna obala Afrike) s kar 38,5 odstotka. Slovenija je leta 2012 po podatkih Eurostata beležila 8,9-odstotno brezposelnost, kar pomeni, da je narasla za 0,7 odstotka v primerjavi z letom poprej. Vendar se slovenske številke brezposelnosti gibljejo pod povprečjem Evropske unije.

Najnovejši podatki Eurostata kažejo, da je bilo aprila 2013 v 17 državah z evrom brez dela 12,2 odstotka ljudi. Ta podatek pove, da je brez zaposlitve 19,38 milijona ljudi, kar je za 95000 več kakor v mesecu marcu. V aprilu je bilo 26,59 milijona brezposelnih v Evropski uniji, torej za 104 000 več kakor marca. Stopnja brezposelnosti ostaja 11 odstotkov. Število iskalcev zaposlitve v 27 članicah unije se je v letu dni povečalo za 1,67 milijona.

Najnižjo stopnjo brezposelnosti v Evropski uniji ima Avstrija (4,9 odstotka), sledita pa ji Nemčija (5,4 odstotka) in Luksemburg (5,6 odstotka). Najvišjo stopnjo brezposelnosti imajo v Grčiji (27 odstotkov po podatkih za februar), Španiji (26,8 odstotka) in na Portugalskem (17,8 odstotka). Grčija je tudi država, kjer se je stopnja brezposelnosti v zadnjem letu dni najbolj zvišala, in sicer z 21,9 odstotka v februarju leta 2012 na 27 odstotkov v februarju 2013. Brezposelnost mladih še vedno narašča. Najslabše stanje je v Grčiji, saj je brezposelnih skoraj dve tretjini mladih (62,5 odstotka), medtem ko je v Španiji podoben položaj (56,4 odstotka), prav tako na Portugalskem in v Italiji.

¹¹ Glej v prilogi stopnje brezposelnosti v letih 2007–2012 za države članice (vključno s Hrvaško).

Tabela 5: Brezposelnost v letih 2007–2012 v izbranih državah

DRŽAVE/LETO	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Evropska unija (27 držav članic)	7,2 %	7,1 %	9,0 %	9,7 %	9,7 %	10,5 %
Slovenija	4,9 %	4,4 %	5,9 %	7,3 %	8,2 %	8,9 %
Španija	8,3 %	11,3 %	18,0 %	20,1 %	21,7 %	25,0 %

Vir: Eurostat (2013)

V razpredelnici vidimo povprečje stopenj brezposelnosti za vse države članice EU (iste stopnje so, če upoštevamo tudi Hrvaško). Vse stopnje naraščajo, vendar pa ne enakomerno. Zadnja oz. četrta hipoteza se glasi: »**Delež brezposelnih v Sloveniji in Španiji enakomerno narašča.**« S hipotezo o enakomernem naraščanju deleža brezposelnih v Sloveniji in Španiji se ne strinjam, saj glede na podatke to ne drži. Delež brezposelnih oseb v Sloveniji je najbolj narasel v letih 2008, in sicer za kar 1,5 odstotne točke, medtem ko je leto poprej bila ta stopnja nižja za 0,5 odstotne točke. Istega leta je delež brezposelnih v Španiji narasel za kar 6,7 odstotnih točk. Ugotovila sem, da delež brezposelnosti narašča hitreje v Španiji, saj se je v zadnjih 6 letih, kolikor prikazuje tabela, povečal kar za 16,7 odstotkov, medtem ko v Sloveniji delež brezposelnih v zadnjih 3 letih narašča počasneje in se je v zadnjih 6 letih povečal za 4 odstotke.

6 PRIHODNOST DRŽAVE BLAGINJE IN DRUŽBENO-EKONOMSKI UČINKI

Države blaginje se srečujejo z različnimi težavami in krizami, ki jih morajo s pomočjo reform razrešiti. Zaradi pritiskov globalizacije se mora oblikovati bolj dinamično gospodarstvo, ki bo temeljilo predvsem na pretoku ljudi in znanju. Vse te spremembe se morajo oblikovati z ohranjanjem osnovnih vrednot razvojnega modela. V prvi vrsti si prizadevajo za visoko blaginjo državljanov, kakovost življenja, dostopnost do izobraževanja in zdravja, solidarnost ter moč besede državljanov pri odločanju. Slovenija mora kot ena izmed članic Evropske unije ugotoviti rešitev za trenutno stanje v državi in najti rešitev za razvoj in razvijanje gospodarskih ter političnih težav ter za razvijanje kulture. Glavna točka je tako celostna blaginja vsakega posameznika, ki bi pomenila boljši življenjski standard vseh državljanov. Vsak posameznik ima svoje vrednote in kulturo, ki naj bi jo razvijal in krati prevzemal odgovornost za lastno socialno blaginjo in ekonomski napredek. Država blaginja se more tako še naprej razvijati v skladu socialne varnosti z osnovnimi temeljnimi človekovimi pravicami in odgovornostmi posameznikov, da imajo moč odločati o svoji prihodnosti. Bistvo uspešne in pravične prihodnosti države blaginje tako temelji na socialni in pravični državi. Iz tega izhaja, da imamo vsi državljanji še naprej enako možnost dostopa do osnovnih virov, ki nam omogočajo kvalitetno življenje, prav tako pa to pomeni tudi zagotovitev varnosti in blaginje tistim posameznikom, ki ne morejo priti do točke, kjer si sami zagotavljajo osnovno blaginjo. Zagotovljena bi morala biti določena raven osnovne socialne varnosti za vse državljanje, ki temelji na pravičnosti. Na področju trga dela Slovenija stremi k modelu, ki ga imajo skandinavske države, saj so uspešne na različnih področjih. Prav tako imajo odlično razvit socialni sistem z nizko stopnjo brezposelnosti. Država Slovenija bi si morala vzeti za vzor takšne države, ki so dvignile prag konkurenčnosti tudi v času krize, vendar pa pri tem socialne pravice posameznikov ne bi trpele. Trg dela je v skandinavskih državah prožen in varen, saj dosegajo to fleksibilnost ravno s prilagoditvijo delodajalca pri odpiranju in zapiranju delovnih mest ter s prilagoditvijo razmeram na trgu dela. Socialna varnost brezposelnih je dobro razvita in državljanom zagotavlja v času brezposelnosti varovanje dohodka. Država poskrbi za hitro zaposlitev tudi s pomočjo programov vseživljenjskega učenja, kar jim daje prednost v večji usposobljenosti ter različnim prekvalifikacijam. Rezultat sta že omenjena nizka brezposelnost in konkurenčno gospodarstvo. Temeljni razvojni cilj Slovenije je tako izboljšati blaginjo posameznikov in kakovost življenja. S pomočjo vztrajnega delovanja v mednarodni skupnosti, z natančno določenim ciljem in s kulturno identiteto bi Slovenija v prihodnosti postala prava ugledna in prepoznavna država blaginje (po Slovenija jutri – država blaginje, 2013).

Prihodnost blaginje je težko napovedati, saj ne vemo, kaj nas čaka v prihodnjem desetletju oz. stoletju. Vemo, da se socialna družba venomer spreminja. Stvari se lahko obrnejo čez noč. Iz predhodnih izkušenj lahko rečem, da se je razvoj države blaginje razvijal v smeri sprejemanja različnih kriz, ki jih je razvoj blaginje že ponotranjil. Na podlagi dogodkov iz preteklosti je treba razbrati vzorce, ki so se pojavljali skozi leta, in

upoštevati, s kakšnimi težavami smo se spopadali in kako nas bodo najverjetneje ti izzivi pripravili na prihodnost držav blaginje.

Država je tako izpostavljena pritiskom mednarodne ekonomije in demografskim faktorjem, kar pomeni, da se bodo sčasoma države blaginje spreminjale. Če pogledamo v preteklost, opazimo vzorec, da so nekatere države prej sprejele programe blaginje kot druge (po Castles, 2004, str. 168). Kar bo zagotovo oblikovalo prihodnost blaginje, je ekonomska rast.

Napovem lahko, da se bomo v prihodnosti srečevali z izzivi zadevajoč državo blaginje skozi leta. Vendar se vsaka država srečuje z drugačnimi problemi, ki so popolnoma unikatni. Različne družine različnih narodov so razvile institucije v različnih smereh, kar pomeni, da se tudi ukvarjajo z različnimi ukrepi. Vendar se režimi blaginj vendarle dotaknejo iste zgodovinske preteklosti. Pomembno vlogo imajo pri tem razni demografski dejavniki, upokoenci in starejši ljudje. Vse več pa je zasebnih organizacij, ki poskrbijo za storitve državljanov, seveda za plačilo. Čakalne vrste se v zdravstvenih organizacijah večajo, kar pa povzroči, da se čedalje več ljudi odloča za zasebne storitve, ki so hitrejše in bolj učinkovite, vendar plačljive. Pričakujem lahko, da se bodo v prihodnosti razni prispevki (npr. zdravstveno zavarovanje) občutno povečali. Izobrazba bo čedalje bolj pomembna. Pojavljata se problema zaposlenosti in beg možganov. Globalno gledano se bo vloga države blaginje v prihodnosti občutno spremenila. Pojavljale se bodo vrednote in storitve, ki se bodo pojavljale glede na trenutno stanje v državi. Napovedovanje razvoja blaginje države je težka naloga, vendar pa je verjetno, da bo prihodnost temeljila na preteklih trendih. Najverjetneje se bo povečala vloga prostovoljnega in privatnega sektorja. Povečal se bo poudarek na boljšem upravljanju v javnem sektorju, več poudarka bo tudi na različnih oblikah sodelovanja in na pravicah, vlogah in odločitvah državljanov, ki zadevajo državo blaginje. Država blaginje bo v prihodnosti verjetno drugačna, vendar pa bo povpraševanje po boljših storitvah in javnem, zasebnem ter prostovoljnem sektorju ostalo v nezmanjšanem obsegu.

Castles pri evropskih državah opaža, da je rast države blaginje in tudi rast posameznih socialnih programov toliko manjša, kolikor starejša je država oz. kolikor starejši je program. Poudarja tudi različne tipe držav blaginje in meni, da bo tudi v prihodnje potekal razvoj različnih modelov blaginje ločeno, saj bo vsaka skupina morala reševati predvsem svoje probleme. Anglosaške države se bodo morale soočiti predvsem z revščino in neenakostjo, saj sta ti dve v njih bolj razširjeni kot v drugih razvitih državah. Socialni programi v teh državah so rezidualni, kar pomeni, da so usmerjeni v zadovoljevanje minimalnih potreb. Vzrok za ta minimalizem je v liberalnem vrednostnem sistemu, ki zavrača neposredno pomoč države zaradi tega, ker spravlja državljanke v odvisnost od države in hkrati povečuje njihovo nezmožnost, da bi poskrbeli zase. Vendar je zanimivo, da so zahteve po krčenju sredstev za socialne programe najbolj pogoste ravno v teh državah, ki so ekonomsko nadpovprečno razvite (po Castles, 2004, str. 168–181).

Južnoevropske oz. mediteranske države so po svoji rezidualnosti oz. omejenosti sredstev še najbolj podobni anglosaškim, vendar je razlika v tem, da so se razvijale kasneje kot

anglosaške. Glavni problem teh držav so sorazmerno skopa sredstva, hitro staranje prebivalstva in nizka rodnost. Veljko (2009) opozarja na glavno napako politikov iz teh držav, in sicer da več pozornosti posvečajo programom za starejše kot pa programom, ki so prijazni družinam.

7 ZAKLJUČEK

Različni avtorji najpogosteje državo blaginje definirajo kot odgovornost države za zagotavljanje osnovne ravni blaginje svojim državljanom. Blaginja ljudi mora biti končni cilj vseh ekonomskih dejavnosti. Pri tem sta pomembni načelo pravičnosti in načelo trajnostnega razvoja. Osnovna vloga države blaginje je, da skrbi za socialno varnost državljanov oz. blagostanje in jim nudi ter zagotavlja ustrezní življenjski standard. Cilj države blaginje je vzpostavitev ravnovesja med učinkovitostjo, svobodo in enakostjo. Avtorji navajajo različne vzroke in dejavnike nastanka krize držav blaginje, najpogostejši pa so različne revolucije (tehnološka), procesi globalizacije, spremembe na področju družine in gospodinjstev ter seveda demografske spremembe. Kriza države blaginje se je kazala predvsem kot kriza javnega sektorja. Države se srečujejo z različnimi ukrepi in predlogi za prilagodljivejši trg dela, večjo zaposlenost ter blaginjo ljudi. Razvoj držav blaginj je potekal skozi štiri faze, in sicer so to oblikovanje države, oblikovanje naroda, participacija ter prerazdelitev.

Nastanek modernih držav blaginje je bil odgovor na probleme, ki jih je povzročil industrijski kapitalizem. Razvoj držav blaginje se je začel razvijati v dobi industrijskih delavskih razredov, ki je bil dolgo časa vladajoča družbena skupina v Evropi. Začeli so se pojavljati problemi te kategorije, saj je prišlo do izgube dohodka zaradi nesreč pri delu, invalidnosti, brezposelnosti in/ali starosti. Tako so se Evropejci vse bolj začeli zavedati socialnih pravic.

V zadnji dobri polovici stoletja so v svetu znani trije osrednji modeli razvoja države blaginje. To so rezidualni (marginalni), korporativistični (Bismarckov) in institucionalni (skandinavski) model. V rezidualnem modelu država posreduje samo takrat, ko pri razdeljevanju dobrin odpovesta tako družina kot trg. Utemeljitelj modela je Beveridge, ki je oblikoval program socialne politike kot ideologijo kolektivističnega socialnega zavarovanja in posledično združil skupnost in družbo. Pomembna je družbena solidarnost, ki se nanaša na pravičnost pri zadovoljevanju potreb. Model je naklonjen deregulaciji trga. Posledica nizko kvalificirane delovne sile je visoka brezposelnost. Četudi je prisotna velika fleksibilnost trga delovne sile, obstajajo nizke plače, ki ne zadoščajo, da se posameznik izogne revščini. Četudi so ljudje zaposleni, obstaja velika možnost nizkega življenjskega standarda.

V korporativistični (Bismarckov) model sodijo celinske države, med njimi tudi Slovenija. To so države, ki jih zaznamujejo socialne politike in temeljijo na meritokratskem načelu. Družina je pri teh državah blaginje prevladujoči akter, njeno oskrbovalno vlogo pa podpirajo točno določeni ciljni ukrepi politike v obliki podpore v denarju ali v naravi. Prisotno je načelo povezovanja in razdeljevanja dobrin. Socialne pravice celotne družine so bile vezane na zaposlenost moških. Socialna politika se je omejila predvsem na zagotavljanje preživetja tistim, ki niso več v delovnem procesu (ostareli) ter družinam z velikim številom otrok.

Socialno-demokratski sistem sestavljajo nordijske države. Zaznamuje jih prevladujoča vloga države, saj država prevzema odgovornosti, ki jih drugi sistemi blaginje prepuščajo družini ali trgu. Država sprejema ukrepe, ki so univerzalni in namenjeni vsemu prebivalstvu ne glede na potrebe. Redistribucija ostaja pomembno načelo razdeljevanja dobrin. Odvisnost od trga, stopnja revščine in neenakosti so najnižje v Evropi. Državo blaginje bi lahko izenačevali z obdobjem kapitalizma po drugi svetovni vojni, saj od takrat naprej živimo v državi blaginje.

Brezposelnost je družbeni pojav, ki ima moč vplivanja na raven blaginje v državi in tudi na občutek gotovosti ali negotovosti med prebivalstvom glede možnosti za zaposlitev na trgu dela ter ustvarjanja prihodkov z delom. Na število in vrsto ustvarjenih delovnih mest močno vpliva narava samega procesa rasti, poleg tega pa tudi zakonske, politične in kulturne institucije, znotraj katerih se rast oblikuje. Stari koncept socialne varnosti, ki je temeljil na varnosti zaposlitve, njeni stabilnosti in od nje odvisnega zavarovanja v primeru brezposelnosti, ne uspeva več zagotavljati osnovne socialne varnosti tistim, ki se srečujejo s fleksibilnimi oblikami zaposlovanja ter brezposelnim osebam. Te pomanjkljivosti povečujejo potrebo po uvedbi novega sistema socialne varnosti, ki bi zagotavljal varnost posameznikom na temelju njihove aktivnosti na trgu delovne sile in na temelju njihove zaposljivosti.

Skozi diplomsko delo sem preučevala štiri hipoteze, ki sem jih na osnovi teoretičnih in statističnih podatkih ovrgla ali potrdila. Prva hipoteza se glasi: »Vse države blaginje, ki sodijo v Bismarckov model, med drugimi tudi Slovenija, imajo približno enako stopnjo brezposelnosti.« Hipotezo sem OVRGLA na podlagi statičnih podatkov o brezposelnosti, saj sem zasledila, da se deleži brezposelnosti v državah z Bismarckovim režimom, kot so Madžarska, Francija, Italija, v letu 2012 gibljejo nad 10 odstotkov. Stopnja brezposelnosti v Franciji je še enkrat višja kot v Nemčiji, kjer imajo nizko stopnjo brezposelnosti, medtem ko ima Avstrija najnižji delež brezposelnosti.

Druga hipoteza se glasi: »Dolgoročno povečevanje deleža neaktivnih v slovenski populaciji pomeni večji pritisk na razvoj države blaginje.« Država je skušala v preteklosti s pomočjo reform in ukrepov spremeniti razmere na trgu dela in povečati zaposlenost prebivalstva s pomočjo aktivne politike zaposlovanja. Pasivna politika zaposlovanja (predčasno upokojevanje) je imela posebno mesto pri alokaciji presežnih delavcev na začetku devetdesetih let. Ukrep je zmanjšal naval presežnih delavcev na zavode za zaposlovanje, ki je omogočil starejšim presežnim delavcem neposreden prehod iz stanja delovne aktivnosti v upokojitev ter z rednim in predčasnim upokojevanjem dosegel dolgoročno povečanje deleža neaktivnih v slovenski populaciji za kar dve desetletji. To danes povzroča večji pritisk na aktivno delavno silo in tudi na državo blaginje. Na tej teoretični podlagi sem to hipotezo POTRDILA.

Tretja hipoteza je povezana s financiranjem brezposelnih oseb in se glasi: »Republika Slovenija bo v prihodnosti namenila več finančnih sredstev brezposelnim osebam.« Države članice pripravljajo nov proračun, ki bo v veljavi v obdobju 2014–2020. Države članice so se odločile, da bodo v tem obdobju namenile velik del proračuna in prizadevanj

ustvarjanju gospodarske rasti ter povečanju števila delovnih mest. Tudi v proračunu Slovenije je opredeljeno, da se bodo v prihodnje izvajali ustrezni programi, ki bodo pripomogli k hitrejšemu doseganju ciljev, večji zaposljivosti, višji socialni vključenosti ter novim delovnim mestom. Tudi na področju ukrepov proti brezposelnosti se vse bolj razširja programe, ki pripomorejo k večji blaginji ljudi in njihovi možnosti osnovnega življenjskega standarda, katerega pridobijo ravno z zaposlitvijo. Glede na vse navedeno sem omenjeno hipotezo POTRDILA.

Zadnja oz. četrta hipoteza se dotakne mednarodne primerjave, saj sem primerjala stopnjo brezposelnosti Slovenije in Španije. Hipoteza se glasi: »Delež brezposelnih v Sloveniji in v Španiji enakomerno narašča.« Hipotezo sem OVRGLA, saj sem primerjala stopnji brezposelnosti skozi leta 2007–2012 in opazila, da je sicer prisotno naraščanje stopenj obeh držav, vendar pa se stopnji ne gibljeta enakomerno.

Menim, da bi morala Slovenija, če se želi še naprej razvijati v smeri države blaginje, izboljšati socialne storitve, predvsem tiste, ki bi družinske člane osvobodile njihovih tradicionalnih preživetvenih vlog ter izboljšale delovanje trga delovne sile v smeri višje kakovosti zaposlitev in večje zaposljivosti posameznikov.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

Behrens, Roman (2009). *The Swedish social policy model: past, present and the future prospect*. Grin, Verlag.

Bubnov-Škoberne, Anjuta (1997). *Pravni vidiki socialne varnosti za brezposelne*. Ljubljana, Uradni list RS.

Castles, Francis Geoffrey (2004). *The future of the welfare state : crisis myths and crisis realities*. Oxford, New York, Oxford University Press.

Dragoš, Srečo, Hribernik, Aljaž, Ignjatovič, Miroljub, Jaklič, Marko, Likar, Borut, Stanojevič, Miroslav, Vehovar, Urban (2010). *Neosocialna Slovenija : smo lahko socialna, obenem pa gospodarsko uspešna družba?*. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge, Oxford, Polity Press.

Esping-Andersen, Gøsta (1999). *Social foundations of postindustrial economies*. Cambridge, Oxford, Polity Press.

Esping-Andersen, Gøsta (2000). *Social foundations of postindustrial economies*. New York, Oxford University Press.

Esping-Andersen, Gøsta (2009). *The incomplete revolution : adapting to women's new roles*. Cambridge, Oxford, Polity Press.

Esping-Andersen, Gøsta (2011). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge, Oxford, Polity Press.

Hamilton, Clive (2007). *Fetiš rasti*. Ljubljana, Krtina.

Haralambos, Michael, Holborn, Martin (2001). *Sociologija-teme in pogledi*. Ljubljana, DZS.

Johnson, Norman (1987). *The welfare state in transition : the theory and practice of welfare pluralism*. Brighton, Wheatsheaf.

Kazepov, Y. (2008). *The subsidarization of social policies: actors, processes and impacts*. Routledge, European societies.

Kolarič, Zinka (1990). *Socialna politika in družbene ter prostorske spremembe : doktorska disertacija*. Ljubljana, Z. Kolarič.

Kolarič, Zinka (1992). From socialist to post-socialist social policy. ČLANEK

Kolarič, Zinka, Rakar, Tatjana, Kopač, Anja (2009). *Slovenski sistem blaginje v procesu postopnega spreminjanja*. (članek)

Kopač, Anja (2004). *Aktivacija-obrat v socialni politiki*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.

- Kramberger, Anton (1999). *Poklici, trg dela in politika : poklicni problem socialne države, empirični primeri iz Slovenije*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Mandič, Srna, Filipovič, Hrast Maša (2011). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Marshall Humphrey, Thomas (2012). *Državljanstvo, razred in socialna država*. Ljubljana, Sophia.
- Modigliani, Franco, Fitoussi, Jean-Paul, Moro, Beniamino, Snower, Denis, Solow, Robert, Steinherr, Alfred, Labini, Paolo Sylos (1999). *Manifest ekonomistov o brezposelnosti v Evropski Uniji*. Ljubljana, Zveza ekonomistov Slovenije.
- Mooney, Gerry (2004). *Work : personal lives and social policy*. Bristol, Policy Press in association with the Open University.
- Mooney, Gerry (1997). *Quasi markets and the mixed economy of welfare*. London, Sage.
- Novak, Mojca (1997). *Razvoj evropskih modelov države blaginje*. Visoka šola za socialno delo in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, Ljubljana.
- Olson, Mancur jr. (1965). *The logic of collective action : public goods and the theory of groups*. Cambridge, Harvard University Press.
- Papadakis, Elim, Taylor-Gooby, Peter (1987). *The private provision of public welfare : state, market and community*. Sussex, Wheatsheaf Books, New York, St.Martin`s Press.
- Pierson, Christopher (1998). *Beyond the Welfare State: The New Political Economy of Welfare*. Cambridge, Polity Press.
- Pierson, Christopher (2006). *Beyond the Welfare State?: The New Political Economy of Welfare (3rd edn.)*. Cambridge, Polity Press.
- Pirher, Sonja, Svetlik, Ivan (1994). *Zaposlovanje – približevanje Evropi*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Rus, Veljko (1990). *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana, Domus.
- Rus, Veljko (2001). *Podjetizacija in socializacija države*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Rus, Veljko (2009). *Tretja pod med antikapitalizmom in postosocializmom*. Ljubljana, Sophia.
- Setnikar Cankar, Stanka, Hrovatin, Nevenka (2000). *Temelji ekonomije*. Ljubljana, Visoka upravna šola.
- Stambolieva, Maria (2011). *Welfare states in transition : 20 years after the Yugoslav welfare model*. Sofia, Friedrich Ebert Foundation.
- Svetlik, Ivan, Glazer, Jože, Kajzer, Alenka, Trbanc, Martina (2002). *Politika zaposlovanja*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Šinkovec, Janez (1996). *Pravna, demokratična in socialna država*. Ljubljana, Enotnost.

Šulak, Tatjana (2009). *Hlebec, Valentina (ur.): Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor, Aristej. (članek)

Trbanc, Martina (1992). *Različni socialno-blaginjski sistemi in trendi v socialnih politikah*. Ljubljana, Slovensko sociološko društvo, Fakulteta za družbene vede.

Verbič, Kristjan (2006). *Triumf informacijskega kapitalizma*. Nova Gorica, Educa, Melior.

Zelenika, Ratko (2007). *Znanje - temelj društva blagostanja : obrazovna i znanstvena industrija*. Rijeka, Ekonomski fakultet u Rijeci, IQ Plus.

VIRI

Agence France Press (2013). Privzeto: <http://www.afp.com/en/> (14.6.2013)

European Commission, Eurostat (2013). Privzeto: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (27.3.2013)

Eurostat (2013). Privzeto: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do> (15.6.2013)

Eurostat (2013). Stopnje brezposelnosti. Privzeto: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t_sdec450&plugin=1 (13.6.2013)

Evropska Komisija (2013). Poračun Evropske Unije. Privzeto: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/glance/budget_glance_sl.pdf (17.6.2013)

Evropska Komisija (2013). Proračun EU za leto 2013. Privzeto: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2013/budget_folder/print/KV3012856SLC.pdf (18.6.2013)

Evropski socialni sklad (2013). Zavod RS za zaposlovanje. Privzeto: http://www.ess.gov.si/storitve/evropski_socialni_sklad (15.6.2013)

Evropski socialni sklad (2013). Zavod RS za zaposlovanje. Privzeto: http://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/prijava_brezposelne_osebe/denarno_nadomestilo (12.6.2013)

Evropski socialni sklad (2013). Privzeto: <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=sl> (27.3.2013)

Evropski Svet (2013). Večletni finančni okvir. Privzeto: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/SL/ec/135367.pdf (18.6.2013)

International labour organization, poročilo (2013). Privzeto: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_214476.pdf (10.7.2013)

Intervju, The Crisis of the European Welfare State (2013). Privzeto: <http://www.socialistproject.ca/bullet/789.php> (31.3.2013)

Kolarič Zinka (2013). *Družba tveganja in družba blaginje*. Privzeto: http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.student-info.net%2Fsis-mapa%2Fskupina_doc%2Ffsd%2Fknjiznica_datoteke%2F636740_sp_8.doc&ei=RB28UZ3RFs7KswayroGwAQ&usq=AFQjCNGmOuSPgKO8UDATXLa9hAcVvX0neQ&sig2=Okxe-yg3vfFePXkdo2O00g&bvm=bv.47883778,d.Yms (10.6.2013)

Kračun Davorin (2006). *Keynesianski elementi v slovenski tranziciji*. Privzeto: <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dlib.si%2Fstream%2FURN%3ANBN%3ASI%3Adoc-YKJPLIWF%2F6a1f91de-4f1c-49d4-b63e->

db4bf8aea62e%2FPDF&ei=9Aa7UY6YGcfhtQa33YBI&usq=AFQjCNGIT0mfxhbZLkilgDWZ28K8TvFNdg&sig2=vI7hOfaEwWAslqOZe-kLAQ&bvm=bv.47883778,d.Yms (10.6.2013)

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2013). Aktivna politika zaposlovanja, program. Privzeto: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/word/zap_oslovanje/apz_katalog_170513.doc (12.6.2013)

Ministrstvo za finance, Sprejeti proračun, Trg dela za leto 2012 (2012). Privzeto: http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Prora%C4%8Dun/Sprejeti_prora%C4%8Dun/2012/NRP/03_TRG_DELA-2012.pdf (10.6.2013)

Ministrstvo za finance, Sprejeti proračun, Trg dela za leto 2013 (2013). Privzeto: http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Prora%C4%8Dun/Sprejeti_prora%C4%8Dun/2013/POL10_2013.pdf (10.6.2013)

Ministrstvo za finance, Sprejeti proračun, Trg dela za leto 2014 (2013). Privzeto: http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Prora%C4%8Dun/Sprejeti_prora%C4%8Dun/2014/POL10_2014.pdf (10.6.2013)

Ministrstvo za zunanje zadeve (2013). Naslednji večletni finančni okvir Evropske Unije za obdobje 2014-2020. Privzeto: http://www.mzz.gov.si/si/evropske_politike/aktualno/naslednji_vecletni_financni_okvir_evropske_unije_za_obdobje_2014_2020/ (10.6.2013)

Novak Mojca (2005). *Evropska perspektiva na začasni in trajni izstop s trga dela: reformiranje zavarovanja za brezposelnost zavarovanja v Sloveniji*. Privzeto: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr48Novak.PDF> (10.6.2013)

Organisation for Economic co-operation and development (2013). Privzeto: <http://stats.oecd.org/> (26.3.2013)

Slovenija jutri – država blaginje (2013). Privzeto: http://www.slovenijajutri.gov.si/uploads/tx_publikacije/splosna_brosura_V4.pdf (21.7.2013)

Statistični urad Republike Slovenije, trg dela (2013). Privzeto: http://www.stat.si/tema_demografsko_trg.asp (10.6.2013)

Statistični urad RS (2013). Aktivno prebivalstvo. Privzeto: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=5521 (10.6.2013)

Strategija razvoja Slovenije (2013). Privzeto: http://www.rrc-kp.si/images/stories/dokumenti/RRP/Strategija_razvoja_Slovenije_predlog.pdf (10.7.2013)

The surprising ingredients of Swedish success – free markets and social cohesion, IEA Discussion Paper No. 41. (2013). Privzeto: <http://www.iea.org.uk/sites/default/files/publications/files/Sweden%20Paper.pdf> (25.7.2013)

Urad RS za komuniciranje (2013). Slovenija in finančna perspektiva 2007-2013. Privzeto: <http://www.evropa.gov.si/si/financiranje-in-proracun/vecletni-financni-okvir/slovenija-in-financna-perspektiva-2007-2013/> (16.6.2013)

Urad RS za komuniciranje (2013). Večletni finančni okvir. Privzeto: <http://www.evropa.gov.si/si/financiranje-in-proracun/vecletni-financni-okvir/> (16.6.2013)

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2013). Ekonomski izzivi. Privzeto: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2013/trgdela.pdf (20.6.2013)

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2013). Poročilo o razvoju 2013. Privzeto: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2013/IV/4_6.pdf (14.6.2013)

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2013). Privzeto: <http://www.umar.gov.si/> (26.3.2013)

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, registrirana brezposelnost (2013). Privzeto: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/registrirana_brezposelnost (26.3.2013)

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013). Privzeto: <http://www.ess.gov.si/> (27.3.2013)

PRILOGE

Tabela 6: Stopnja brezposelnosti v letih 2007-2012 za vse države članice

DRŽAVA / LETO	2007	2008	2009	2010	2011
EU (27 držav članic + Hrvaška)	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7
EU (27 držav članic)	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7
Avstrija	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2
Belgija	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2
Bolgarija	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3
Hrvaška	9,6	8,4	9,1	11,8	13,5
Ciper	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9
Češka	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7
Danska	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6
Estonija	4,6	5,5	13,8	16,9	12,5
Finska	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8
Francija	8,4	7,8	9,5	9,7	9,6
Nemčija	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9
Grčija	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7
Madžarska	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9
Irska	4,7	6,4	12,0	13,9	14,7
Italija	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4
Latvija	6,5	8,0	18,2	19,8	16,2
Litva	3,8	5,3	13,6	18,0	15,3
Luxembourg	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8
Malta	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5
Nizozemska	3,6	3,1	3,7	4,5	4,4
Poljska	9,6	7,1	8,1	9,7	9,7
Portugalska	8,9	8,5	10,6	12,0	12,9

Romunija	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4
Slovaška	11,2	9,6	12,1	14,5	13,6
Slovenija	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2
Španija	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7
Švedska	6,1	6,2	8,3	8,6	7,8
Velika Britanija	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0

Vir: Eurostat (2013)

Tabela 7: Stopnja delovne aktivnosti (prebivalstva v starosti 15-64) po anketi o delovni sili (v odstotkih)

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 Q2
EU27	np	62,1	63,4	64,4	65,3	65,8	64,5	64,1	64,3	64,3
Avstrija	68,4	67,9	68,6	70,2	71,4	72,1	71,6	71,7	72,1	72,6
Belgija	56,3	60,9	61,1	61,0	62,0	62,4	61,6	62,0	61,9	61,8
Bolgarija	np	51,5	55,8	58,6	61,7	64,0	62,6	59,7	58,5	58,3
Ciper	np	65,4	68,5	69,6	71,0	70,9	69,9	69,7	67,6	64,9
Češka	np	64,9	64,8	65,3	66,1	66,6	65,4	65,0	65,7	66,5
Danska	73,9	76,4	75,9	77,4	77,0	77,9	75,3	73,3	73,1	72,8
Estonija	np	60,3	64,4	68,1	69,4	69,8	63,5	61,0	65,1	67,1
Finska	59,7	68,1	68,4	69,3	70,3	71,1	68,7	68,1	69,0	70,4
Francija	59,6	61,7	63,7	63,6	64,3	64,8	64,0	63,9	63,9	64,1
Grčija	54,5	56,6	60,1	61,0	61,4	61,9	61,2	59,6	55,6	51,7
Irska	54,1	64,5	67,6	68,7	69,2	67,6	62,2	60,1	58,9	58,8
Italija	50,8	53,4	57,6	58,4	58,7	58,7	57,5	56,9	56,9	57,1
Latvija	np	57,4	63,3	66,3	68,3	68,6	60,9	59,3	60,8	62,4
Litva	np	59,6	62,6	63,6	64,9	64,3	60,1	57,8	60,3	62,3
Luksemburg	58,5	62,7	63,6	63,6	64,2	63,4	65,2	65,2	64,6	65,8
Madžarska	np	55,9	56,9	57,3	57,3	56,7	55,4	55,4	55,8	57,2
Malta	np	54,5	53,9	53,6	54,6	55,3	55,0	56,1	57,6	58,5
Nemčija	64,7	65,3	65,5	67,2	69,0	70,1	70,3	71,1	72,5	72,7
Nizozemska	64,2	72,9	73,2	74,3	76,0	77,2	77,0	74,7	74,9	75,1
Poljska	np	55,1	52,8	54,5	57,0	59,2	59,3	59,3	59,7	60,0
Portugalska	62,5	68,2	67,5	67,9	67,8	68,2	66,3	65,6	64,2	62,5
Romunija	np	64,2	57,6	58,8	58,8	59,0	58,6	58,8	58,5	60,0
Slovaška	np	56,3	57,7	59,4	60,7	62,3	60,2	58,8	59,5	59,8
Slovenija	np	62,7	66,0	66,6	67,8	68,6	67,5	66,2	64,4	63,8
Španija	46,8	56,1	63,3	64,8	65,6	64,3	59,8	58,6	57,7	55,7
Svedska	70,7	71,1	72,5	73,1	74,2	74,3	72,2	72,7	74,1	74,2
Združeno kraljestvo	68,1	71,0	71,7	71,6	71,5	71,5	69,9	69,5	69,5	69,8

Vir: UMAR (2013)

Tabela 8: Stopnja anketne brezposelnosti (v odstotkih)

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 Q2
EU	10,7	8,4	9,0	8,2	7,1	7,0	8,9	9,6	9,6	10,2
Avstrija	4,4	4,7	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3
Belgija	9,3	6,6	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,0
Bulgarija	np	16,2	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,2	12,3
Ciper	np	5,0	5,3	4,6	3,9	3,7	5,3	6,2	7,9	11,4
Češka	np	8,8	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	6,7
Danska	7,0	4,5	4,8	3,9	3,8	3,4	6,0	7,5	7,6	7,8
Estonija	np	13,1	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2
Finska	17,0	11,1	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	8,6
Francija	11,8	10,2	8,9	8,8	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2	9,4
Grčija	9,1	11,3	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	23,6
Irska	12,0	4,3	4,4	4,4	4,6	6,0	11,9	13,7	14,7	15,0
Italija	11,7	10,9	7,7	6,8	6,1	6,8	7,8	8,4	8,4	10,5
Latvija	np	14,2	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7	16,2	16,1
Litva	np	16,0	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8	15,4	13,3
Luksemburg	2,9	2,3	4,5	4,7	4,1	5,1	5,1	4,4	4,9	4,0
Madžarska	np	6,6	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9
Malta	np	6,3	7,3	6,9	6,5	6,0	6,9	6,9	6,5	6,5
Nemčija	8,2	7,9	11,2	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,4
Nizozemska	7,2	2,7	4,7	3,9	3,2	2,8	3,4	4,5	4,4	5,1
Poljska	np	16,4	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6	9,7	10,0
Portugalska	7,1	3,9	7,7	7,8	8,1	7,7	9,6	11,0	12,9	15,2
Romunija	np	7,1	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3	7,4	6,9
Slovaška	np	19,1	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4	13,5	13,6
Slovenija	np	6,9	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,2
Španija	22,7	13,8	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1	21,7	24,7
Švedska	8,9	5,5	7,8	7,1	6,2	6,2	8,4	8,4	7,5	8,6
Združeno kraljestvo	8,7	5,6	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8	8,0	7,8

Vir: UMAR (2013)

Tabela 9: Stopnja dolgotrajne brezposelnosti 2000-2012, v državah EU (v odstotkih)

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EU-27	3,5	4,1	3,8	3,1	2,6	2,9	3,8	4,0	4,6
Avstrija	np	1,2	1,3	1,2	0,8	0,9	1,2	1,1	1,1
Belgija	3,6	4,2	4,6	3,8	3,3	3,5	4,1	3,2	3,1
Bolgarija	9,6	6,0	4,9	3,9	2,9	2,8	4,4	6,4	6,9
Ciper	1,3	1,5	0,8	0,7	0,4	0,5	1,2	1,2	3,2
česka	4,3	4,1	4,0	2,9	2,2	1,8	3,0	2,6	3,0
Danska	0,8	1,2	0,8	0,6	0,5	0,4	1,4	2,0	2,1
Estonija	6,3	4,3	2,7	2,3	1,4	3,1	8,3	7,2	5,3
Finska	2,7	2,2	1,9	1,6	1,1	1,2	1,9	1,7	1,7
Francija	np	3,8	4,0	3,4	3,0	3,2	3,8	3,8	4,0
Grčija	6,3	5,2	4,9	4,1	3,6	3,7	5,4	8,0	13,2
Irska	1,7	1,6	1,6	1,4	1,7	2,9	6,4	8,2	9,4
Italija	6,3	3,9	3,5	2,9	3,2	3,3	4,1	4,2	5,6
Latvija	8,1	4,6	2,8	1,9	1,8	4,3	8,6	9,3	8,7
Litva	8,0	4,6	2,6	1,5	0,8	2,8	7,4	8,0	6,4
Luksemburg	0,5	1,2	1,3	1,3	1,8	1,3	1,4	1,8	1,4
Madžarska	3,1	3,2	3,4	3,5	3,6	3,9	5,5	5,4	4,9
Malta	4,0	3,8	3,1	2,5	2,3	3,1	2,9	2,9	3,1
Nemčija	4,1	6,1	5,8	4,9	4,2	3,6	3,4	2,9	2,5
Nizozemska	np	2,2	2,0	1,5	1,1	0,9	1,2	1,5	1,8
Poljska	7,3	10,5	8,1	5,1	2,5	2,3	2,9	3,5	4,1
Portugalska	1,9	3,9	4,2	4,1	3,9	4,5	6,2	6,3	7,3
Romunija	3,4	4,0	4,0	3,3	2,3	2,3	2,4	3,0	3,1
Slovaška	10,5	11,7	10,6	8,4	7,4	5,9	9,2	9,1	9,1
Slovenija	4,3	3,0	3,1	2,2	1,9	1,7	3,2	3,5	3,9
Španija	4,9	2,3	1,9	1,7	1,8	3,8	7,2	8,6	10,9
Svedska	1,4	np	1,1	0,9	0,7	1,0	1,5	1,4	1,3
Združeno kraljestvo	1,5	1,0	1,2	1,3	1,3	1,7	2,6	2,6	2,8

Vir: UMAR (2013)